

Algemeen ambtsbericht Iran

februari 2006

Redacteur(en):

Directie Personenverkeer, Migratie en Vreemdelingenzaken

Afdeling Asiel- en Migratiezaken

Den Haag

+ 31 (0)70 348 5612

	Inhoudsopgave	Pagina
1	Inleiding	4
2	Landeninformatie	5
2.1	Basisgegevens	5
2.1.1	Land en volk	5
2.1.2	Geschiedenis	5
2.1.3	Staatsinrichting	7
2.2	Politieke ontwikkelingen	10
2.2.1	Binnenlandse politieke ontwikkelingen	10
2.2.2	Buitenlandse politieke ontwikkelingen	14
2.3	Veiligheidssituatie	15
2.4	Sociaal-economische situatie	15
3	Mensenrechten	17
3.1	Juridische context	17
3.1.1	Verdragen en protocollen	17
3.1.2	Nationale wetgeving	18
3.2	Toezicht	19
3.2.1	Internationaal	19
3.2.2	Nationaal gouvernementeel	21
3.2.3	Nationaal niet-gouvernementeel	21
3.3	Naleving en schendingen	22
3.3.1	Vrijheid van meningsuiting	22
3.3.2	Vrijheid van vereniging en vergadering	28
3.3.3	Vrijheid van godsdienst en overtuiging	30
3.3.4	Bewegingsvrijheid	37
3.3.5	Rechtsgang	41
3.3.6	Arrestaties en detenties	51
3.3.7	Mishandeling en foltering	54
3.3.8	Verdwijningen	56
3.3.9	Doodstraf	56
3.4	Positie van specifieke groepen	58
3.4.1	Dienstplichtigen/militairen	58
3.4.2	Leden van specifieke oppositiebewegingen	60
3.4.3	Etnische groepen	63
3.4.4	Homoseksuelen	65
3.4.5	Vrouwen	67
3.4.6	Minderjarigen	73
4	Migratie	75
4.1	Migratiestromen	75
4.2	Activiteiten van internationale organisaties	76
4.3	Beleid van andere Europese landen	77

5	Samenvatting	78
	Literatuurlijst	80
	Bijlage(n)	81
I	Feiten en cijfermatige gegevens presidentsverkiezingen 2005	81
II	Samenstelling kabinet	83
III	Kaart van Iran	84

1 Inleiding

In dit algemeen ambtsbericht wordt de huidige situatie in Iran beschreven voor zover deze van belang is voor de beoordeling van asielverzoeken van personen die afkomstig zijn uit Iran en voor besluitvorming over de terugkeer van afgewezen Iraanse asielzoekers. Dit ambtsbericht is een actualisering van eerdere ambtsberichten over de situatie in Iran (laatstelijk februari 2005). Het algemeen ambtsbericht beslaat de periode van februari 2005 tot en met januari 2006.

Dit ambtsbericht is gebaseerd op informatie van openbare en vertrouwelijke bronnen. Bij de opstelling is gebruik gemaakt van informatie van verschillende organisaties van de Verenigde Naties, niet-gouvernementele organisaties, vakliteratuur en berichtgeving in de media. Een overzicht van de geraadpleegde openbare bronnen is opgenomen in de literatuurlijst. Bovendien liggen bevindingen ter plaatse en vertrouwelijke rapportages van de Nederlandse vertegenwoordiging in Teheran aan dit algemeen ambtsbericht ten grondslag. In het algemeen ambtsbericht wordt veelvuldig verwezen naar geraadpleegde openbare bronnen. Daar waar openbare bronnen zijn vermeld, wordt de tekst in veel gevallen ook ondersteund door informatie die op vertrouwelijke basis is ingewonnen.

In hoofdstuk twee wordt ingegaan op recente ontwikkelingen op politiek, veiligheids- en sociaal-economisch gebied. Deze beschrijving wordt voorafgegaan door een beknopt overzicht van de recente geschiedenis van Iran. Ook is een korte passage over de geografie en de bevolking van Iran opgenomen.

In hoofdstuk drie wordt de mensenrechtensituatie in Iran geschetst. Na een beschrijving van wettelijke garanties en internationale verdragen waarbij Iran partij is, komen de mogelijkheden van toezicht op naleving van de mensenrechten aan de orde. Daarna volgt de beschrijving van de naleving dan wel schending van enkele klassieke mensenrechten. Ten slotte wordt de positie van specifieke groepen belicht.

In hoofdstuk vier komen de opvang van binnenlands ontheemden, het beleid van een aantal andere Europese landen inzake asielzoekers uit Iran en activiteiten van internationale organisaties, waaronder de positie van de UNHCR, aan de orde.

Een algehele samenvatting volgt in hoofdstuk vijf.

Voor de weergave van Iraanse namen is de spelling gebruikt zoals die in de media meestal wordt gehanteerd.

2 Landeninformatie

2.1 Basisgegevens

2.1.1 Land en volk

De Islamitische Republiek Iran vormt de geografische brug tussen het Midden-Oosten en Azië. Het land grenst in het noorden aan Armenië, Azerbeidjaan, de Kaspische Zee en Turkmenistan, in het oosten aan Afghanistan en Pakistan, in het zuiden aan de Golf van Oman en de Perzische Golf en in het westen aan Irak en Turkije. Het land is onderverdeeld in 30 provincies.¹ Iran is circa 40 keer zo groot als Nederland en telt circa 68 miljoen inwoners. De hoofdstad is Teheran.

De grootste bevolkingsgroep wordt gevormd door de Perzen. Daarnaast wonen in Iran Azeri's, Koerden, Arabieren, Baluchi's en Turkmenen. Het Farsi (Perzisch) is de officiële taal, maar veel minderheidsgroepen spreken daarnaast hun eigen taal, zoals het Azeri-Turks, Koerdisch of Arabisch.²

De Iraanse kalender is gebaseerd op de zoroastrische kalender van het pre-islamitische Perzië. De jaartelling is echter gebaseerd op de vlucht van profeet Mohammed van Mekka naar Medina in 622 na Christus, en gaat, anders dan de meeste islamitische jaartellingen niet uit van de maankalender maar van de zonnekalender. Het Iraanse jaar begint op 21 maart en de daarop volgende zes maanden bevatten ieder 31 dagen, de volgende vijf maanden ieder 30 en de twaalfde maand 29 (en om de vier jaar 30).³ Om de Iraanse jaartelling om te zetten in de Gregoriaanse, moet er 621 jaar bij opgeteld worden. Zo zal het Iraanse jaar 1385 op 21 maart 2006 beginnen.

2.1.2 Geschiedenis

Perzië, de voorloper van Iran kent een duizenden jaren oude beschaving. De geschiedenis van het moderne Iran begon in 1925, toen Reza Khan zichzelf uitriep tot de *Sjah* (koning) van Perzië. Onder zijn krachtige bewind werd de modernisering van het land voortvarend ter hand genomen.

¹ Ardabil, Azerbayjan-e Gharbi, Azarbayjan-e Sharqi, Bushehr, Chahar Mahall va Bakhtiari, Esfahan, Fars, Gilan, Golestan, Hamadan, Hormozgan, Ilam, Kerman, Kermanshah, Khorasan Noord, Khorasan Centraal, Khorasan Zuid, Khuzestan, Kohgiluyeh va Buyer Ahmad, Kordestan, Lorestan, Markazi, Mazandaran, Qazvin, Qom, Semnan, Sistan va Baluchestan, Tehran, Yazd, Zanjan.

² CIA World Factbook Iran, geraadpleegd via www.cia.gov op 1 november 2005.

³ Country Profile 2005 Iran, Economist Intelligence Unit, pagina 3.

Zijn handelspact met Duitsland en pro-Nazi opstelling leidde in 1941 tot de bezetting van Iran door de Sovjet-Unie en het Verenigd Koninkrijk, waarop Reza Khan werd verbannen en opgevolgd door zijn zoon, Mohammad Reza Pahlavi.

De nieuwe Sjah werd een trouwe bondgenoot van het Westen en de Verenigde Staten. Mohammad Reza Sjah voerde vanaf de jaren zestig een sterk persoonlijk en westers georiënteerd bewind, dat werd gekenmerkt door een reeks politieke, economische en sociale hervormingen, maar tegelijkertijd een repressief karakter had. Het succes van de hervormingen bleef voor brede lagen van de bevolking beperkt. Het toenemend verzet tegen het bewind van de Sjah leidde begin 1979 tot diens val en vertrek. De macht kwam na een korte overgangperiode in handen van de islamitische geestelijke Ayatollah Khomeini, die kort daarop de Islamitische Republiek Iran uitriep.

Onder leiding van Khomeini werd een sterk isolationistisch bewind gevoerd en werden de Verenigde Staten en Israël uitgeroepen tot staatsvijanden. Van 1980 tot en met 1988 verkeerde Iran in een hevige oorlog met buurland Irak. Deze oorlog, die vele slachtoffers eiste, greep diep in de Iraanse samenleving en economie in. Ayatollah Khomeini overleed in 1989 en werd opgevolgd door Ayatollah Ali Khamenei.

Vanaf 1997, toen de hervormingsgezinde president Mohammad Khatami aan de macht kwam leek het mogelijk democratische hervormingen door te voeren in Iran, zeker toen in 2000 de hervormingsbeweging een overweldigende meerderheid in het parlement behaalde. De hervormingsbeweging vond echter steeds de conservatieve Raad van Hoeders van de grondwet op haar weg. Belangrijke, door het parlement goedgekeurde, wetsvoorstellen zoals de toetreding tot het VN-antifolterverdrag en het VN-vrouwenverdrag werden door de Raad van Hoeders afgewezen. Khatami en zijn regering werd hierdoor gebrek aan slagkracht verweten en boette veel aan populariteit in. Door het uitblijven van resultaten met betrekking tot de beloofde hervormingen ontstond onder de bevolking apathie ten opzichte van de politiek in het algemeen.⁴

Bij de parlementsverkiezingen van 2004 kregen de conservatieven, na uitsluiting door de Raad van Hoeders van het gros van de hervormingsgezinde kandidaten, weer de overhand in het parlement en in juni 2005 won de conservatieve Mahmoud Ahmadinejad de presidentsverkiezingen.

⁴ Een uitzondering op deze apathische houding vormden diverse studentenprotesten, die in 2002 en 2003 resulteerden in een groot aantal arrestaties. Bijvoorbeeld in november 2002 en op 9 juni 2003. Zie hierover het algemeen ambtsbericht Iran van april 2004, pagina's 12 en 13.

2.1.3 Staatsinrichting⁵

De staatsinrichting van Iran kent zowel elementen van een islamitische theocratie als van een democratie. De Geestelijk Leider belichaamt het theocratische karakter van de republiek en bekleedt formeel het hoogste gezag. Daarnaast is er een democratisch gekozen president.

De Geestelijk Leider

De aanwezigheid van de Geestelijk Leider is gebaseerd op het door Ayatollah Khomeini geïntroduceerde leerstuk van de *Velayat-e Faqeh*, de heerschappij van de religieuze wetsgeleerde.

De Geestelijk Leider wordt voor onbepaalde termijn gekozen door de Vergadering van Experts. De Geestelijk Leider heeft op grond van artikel 57 van de Iraanse grondwet de bevoegdheid om rechtstreeks in de aangelegenheden van de wetgevende, uitvoerende en rechtsprekende macht in te grijpen. Hij benoemt het hoofd van de rechterlijke macht, de geestelijken die de helft (zes van de twaalf) van de Raad van Hoeders uitmaken, alle hoge militaire functionarissen, de leiders van het vrijdaggebed en het hoofd van de nationale radio en televisie. Momenteel bekleedt Ayatollah Ali Khamenei het ambt van Geestelijk Leider.

De president

De president is volgens artikel 60 van de Iraanse grondwet verantwoordelijk voor de uitvoerende macht. Hij wordt iedere vier jaar door de bevolking gekozen en kan maximaal twee termijnen dienen. De huidige president is Mahmoud Ahmadinejad. Hij is in juni 2005 gekozen.

De wetgevende macht

De wetgevende macht wordt op grond van artikel 58 van de Iraanse grondwet gevormd door het parlement (Islamitische Consultatieve Vergadering, in het Perzisch vaak afgekort tot *majlis*). De 290 leden van het parlement worden iedere vier jaar rechtstreeks door de bevolking gekozen. De meest recente verkiezingen hebben plaatsgevonden op 20 februari 2004. De huidige voorzitter van het parlement is Gholamali Haddad-Adel.

Het parlement heeft naast zijn wetgevende taak ook tot taak de uitvoerende macht te controleren. Het komt regelmatig voor dat ministers door het parlement worden opgeroepen om verantwoording af te leggen over hun beleid. Het parlement kan door middel van een motie van wantrouwen ministers tot aftreden dwingen.

⁵

Voor dit hoofdstuk is onder andere gebruik gemaakt van 'Iran: Who holds the power?' op de website van BBC News (news.bbc.co.uk) geraadpleegd op 7 december 2005 en 'Iran's political structure and the presidency', Reuters, 15 juni 2005.

De macht van het parlement op wetgevend gebied wordt aanzienlijk beperkt doordat wetgeving die door het parlement wordt aangenomen, door de Raad van Hoeders dient te worden goedgekeurd. En doordat elke kandidaat voor de parlementsverkiezingen door de Raad van Hoeders dient te worden gescreend op loyaliteit aan de beginselen van de Islamitische Republiek, wordt een groot aantal potentiële kandidaten uitgesloten van deelname aan de verkiezingen.

Ten slotte geldt dat het parlement volgens de grondwet niet ontbonden kan worden.

De uitvoerende macht

De regering bestaat uit de president, tien vice-presidenten en de overige ministers. De ministers worden benoemd door de president na goedkeuring van het parlement. Ook al is volgens artikel 60 van de Iraanse grondwet de president verantwoordelijk voor de uitvoerende macht, in de praktijk verantwoorden de ministers van defensie, veiligheid en buitenlands beleid zich meestal bij de Geestelijk Leider. De president kan de ministers afzetten.

De rechtsprekende macht

De rechtsprekende macht is in Iran een zeer invloedrijke machtsfactor, die in de laatste jaren altijd zeer conservatief van karakter is geweest. Het hoofd van de rechtsprekende macht moet een geestelijke zijn, die wordt benoemd door de Geestelijk Leider. Sinds augustus 1999 is Ayatollah Mahmoud Hashemi Shahroudi het hoofd van de rechterlijke macht. De minister van Justitie heeft in het Iraanse systeem weinig invloed.

In Iran bestaan naast de normale rechtbanken (openbare rechtbank genoemd), ook revolutionaire rechtbanken. Deze laatste zijn opgericht in 1979 en zijn bevoegd voor delicten zoals belediging van de Geestelijk Leider, *mohareb* ('strijd tegen God') of *mofzed fi'l arz* ('verderf zaaien op aarde') - een algemene omschrijving die voor veel politieke delicten (inclusief geweldloze) wordt gebruikt - en drugsdelicten. Abortus, overspel, geloofsafval en homoseksuele handelingen, die in Iran worden beschouwd als een strafbaar feit, worden behandeld door de openbare rechtbanken. In 1994 werden het Openbaar Ministerie en de rechterlijke macht samengevoegd, zodat de rechter zowel de rol van openbaar aanklager als van rechter kreeg toebedeeld. Deze constructie is in 2003 teruggedraaid, toen het instituut van openbaar aanklager opnieuw werd ingevoerd.⁶

⁶

Een beschrijving van de rechtsgang komt in paragraaf 3.3.5 van dit ambtsbericht aan de orde.

Voor de berechting van geestelijken en militairen bestaan speciale afzonderlijke rechtbanken.⁷

Het Hooggerechtshof, dat zestien afdelingen telt, heeft een beperkte bevoegdheid om vonnissen van rechtbanken te herzien. De speciale rechtbank voor geestelijken kent geen beroepsmogelijkheid.

De Raad van Hoeders van de Grondwet

De Raad van Hoeders moet toezicht houden op verkiezingen en toezien op het islamitisch gehalte van de wetgeving door het parlement. De helft van deze twaalf leden tellende raad bestaat uit geestelijken die door de Geestelijk Leider worden benoemd. De andere helft zijn seculiere magistraten afkomstig uit de rechterlijke macht. De benoeming van de zes magistraten in de Raad van Hoeders geschiedt door het hoofd van de rechterlijke macht, na instemming van het parlement. De Raad van Hoeders is zeer behoudend van karakter. Secretaris van de Raad van Hoeders is Ayatollah Ahmad Jannati.

De Beoordelingsraad

Geschillen tussen het parlement en de Raad van Hoeders worden besproken in de Beoordelingsraad, waarin onder andere parlementariërs, leden van de Raad van Hoeders en de hoofden van de wetgevende, de uitvoerende en de rechtsprekende macht zitting hebben. De raad opereert voorts als een adviesorgaan voor de Geestelijk Leider. Vanaf september 2005 is er een nieuwe bevoegdheid bijgekomen. De Geestelijk Leider heeft zijn bevoegdheid om toezicht te houden over 's lands regering (artikel 110 van de grondwet) toen namelijk deels gedelegeerd aan de raad. De Beoordelingsraad staat onder leiding van de voormalig president van Iran, Akbar Hashemi Rafsanjani.

De Vergadering van Experts

De uit 86 geestelijken bestaande zeer conservatieve Vergadering van Experts wordt elke acht jaar rechtstreeks door de bevolking gekozen en is verantwoordelijk voor de verkiezing van een nieuwe Geestelijk Leider bij het overlijden van de huidige Geestelijk Leider. Officieel dient de vergadering ook toe te zien op het functioneren van de Geestelijk Leider, waartoe de vergadering eens per twee jaar bijeen hoort te komen. In de praktijk is de Vergadering van Experts echter onderworpen aan de Geestelijk Leider. De eerstvolgende verkiezingen staan gepland voor september 2006.

Provinciaal bestuur

De 30 Iraanse provincies worden bestuurd door centraal benoemde gouverneurs.

⁷

De Perzische naam voor de rechtbank voor de geestelijkheid is *dadgah-e vidje rohaniat* en de militaire rechtbank wordt aangeduid met *dadgah-e nezami*.

Strijdkrachten

De strijdkrachten bestaan uit het reguliere leger en de Revolutionaire Garde (*Sepah-e Pasdaran*), verenigd onder een gemeenschappelijke generale staf. Alle hoge legerfunctionarissen worden benoemd door de Geestelijk Leider en zijn rechtstreeks verantwoording aan hem verschuldigd.

De Revolutionaire Garde, die functioneert als een volledig leger, met luchtmacht, landmacht en marine, heeft een grote invloed op andere instellingen zoals de politie en het ministerie van Inlichtingen. Onder de verantwoordelijkheid van de Revolutionaire Garde vallen ook de zogenaamde *Basidj*, grotendeels uit vrijwilligers bestaande burgermilities die een deel van de ordehandhaving voor hun rekening nemen. De positie van deze *Basidj* als ondersteuner van politie en justitie is in 1992 in de wet vastgelegd.⁸ De diverse *Basidj*-groepen opereren vanuit plaatselijke moskeeën. De meeste leden voeren hun taak in hun vrije tijd uit naast hun normale werkzaamheden. Waarnemers zeggen dat sommigen, de zogenaamde full time *Basidj* leden, voor hun diensten betaald worden door conservatieve elementen binnen het overheidsapparaat. Verder zouden de leden bepaalde (financiële) voordelen genieten, zoals lagere huurlasten, belastingvrije inkoop van artikelen en een gemakkelijkere ingang voor familieleden tot overheidsfuncties. Inmiddels zijn de *Basidj* zo vergroeid met de reguliere veiligheidstroepen, dat zij door veel waarnemers als een integraal onderdeel van het staatsapparaat worden beschouwd. Het komt dan ook slechts zeer zelden voor dat de reguliere politie of andere onderdelen van het officiële staatsapparaat ingrijpen in het handelen van de genoemde milities.

Een andere zeer conservatieve militie met een vergelijkbare positie is de uit enkele duizenden leden bestaande *Ansar-e Hezbollah (Followers of the Party of God)*. Ook deze organisatie stelt zich ten doel de orde te handhaven volgens de traditionele (conservatieve) interpretatie van de Islamitische Revolutie. Momenteel staat de organisatie onder leiding van Foruz Rajaibar.

2.2 Politieke ontwikkelingen

2.2.1 Binnenlandse politieke ontwikkelingen

Met de verrassende overwinning van Mahmoud Ahmadinejad bij de presidentsverkiezingen in juni 2005 hebben de conservatieven nu alle staatsorganen in handen.⁹

⁸ Law of Judicial Support for the Basidj, gepubliceerd in de Official Gazette 13946 van december 1992.

⁹ De opmars van de conservatieven is gestart bij de lokale verkiezingen in 2003 en zette zich voort bij de parlementsverkiezingen in februari 2004.

De nieuw gekozen president beloofde een nieuw tijdperk in het politieke leven van Iran.

Presidentsverkiezingen

Van de 1014 mensen die zich kandidaat stelden voor de functie van president (onder wie 93 vrouwen), achtte de Raad van Hoeders aanvankelijk zes mannelijke kandidaten geschikt voor de post. Aan deze zes werden twee mannelijke kandidaten op expliciet verzoek van de Geestelijk Leider toegevoegd.¹⁰

Het is voor het eerst in de geschiedenis van de Islamitische Republiek dat de presidentsverkiezingen moesten worden beslist tijdens een tweede ronde. In de eerste ronde (17 juni 2005) kreeg namelijk geen van de kandidaten een absolute meerderheid. De tweede ronde ging tussen de oude pragmaticus en oud-president Hashemi Rafsanjani en de conservatieve burgemeester van Teheran Mahmoud Ahmadinejad.

Op 24 juni 2005 won Ahmadinejad van Rafsanjani (met 62% tegen 35%).

Verloop van de verkiezingen

Het enthousiasme bij de 48 miljoen stemgerechtigden om te gaan stemmen leek aanvankelijk gering. Vooral jongeren en vrouwen waren teleurgesteld in de hervormingsgezinde president Khatami op wie zij vorige keer massaal hadden gestemd. Geloofd werd dat vreedzame, democratische hervormingen hoe dan ook door het islamitische establishment onder leiding van Khamenei geblokkeerd zouden worden.¹¹ Sommigen riepen zelfs op tot een boycot van de verkiezingen.¹² Toch viel het opkomstpercentage uiteindelijk mee (62% tegenover 67% in 2001).¹³ Voor de tweede verkiezingsronde werden de kiezers door de hervormers juist weer actief opgeroepen te gaan stemmen en wel op Rafsanjani. Dit om te voorkomen dat de hardliner Ahmadinejad aan de macht zou komen.¹⁴ In de tweede ronde lag het opkomstpercentage rond 60%.

¹⁰ Reuters, 23 mei 2005, Reuters, 15 juni 2005. Vijf van de zes door de Raad van Hoeders goedgekeurde kandidaten waren van conservatieve signatuur en één hervormingsgezind. De twee kandidaten die later nog goedgekeurd werden kwamen ook uit het hervormingsgezinde kamp. Voor een overzicht van de kandidaten, de uitslagen en de opkomstpercentages zie bijlage I van dit ambtsbericht.

¹¹ AP, 10 juni 2005.

¹² ANP, 14 juni 2005. Eén van hen was de gedetineerde bekende journalist Akbar Ganji. Volgens hem kon alleen door het massaal wegblijven van de kiezers de mullahs duidelijk worden gemaakt dat zij hun greep op de macht moeten opgeven.

¹³ Reuters, ANP, AFP, 18 juni 2005.

¹⁴ BBC News, 21 juni 2005.

Beschuldigingen van fraude

Na de eerste ronde werden vanuit het hervormingsgezinde kamp beschuldigingen geuit van geknoei met stembiljetten ten gunste van Ahmadinejad. De Raad van Hoeders vond echter geen bewijzen voor fraude. Na de tweede ronde volgden eveneens beschuldigingen van fraude en omkoping.

Ook vanuit het buitenland kwam kritiek op de gang van zaken bij de verkiezingen. Gesproken werd van ‘schijnverkiezingen’ omdat de geestelijk leiders een te grote vinger in de pap hebben gehad bij de keuze van de kandidaten.¹⁵

Incidenten rondom verkiezingen

In het weekend voor de verkiezingen kwamen zeker negen mensen door aanslagen in Ahvaz en Teheran om het leven.¹⁶ Meer informatie omtrent deze aanslagen is niet bekend.

De toekomst onder de nieuwe president

Ahmadinejad is een voormalig commandant van de Revolutionaire Garde en ultraconservatief. Vooraf gaf niemand hem een kans op het presidentschap, maar hij heeft volgens critici met de hulp van het conservatieve machtsblok en de arme massa voor de verrassing van het jaar gezorgd.

Het progressieve kamp, de Iraanse middenklasse en het buitenland zagen met enige angst het beleid van Ahmadinejad tegemoet. Hij voerde een felle campagne. Hij zei ‘een sterke, ontwikkelde islamitische staat, als voorbeeld voor de wereld’ te willen scheppen en beloofde ‘een nieuw tijdperk in het politieke leven van Iran’.¹⁷ Daaraan zal echter een zekere mate van verkiezingsretoriek niet vreemd zijn geweest. Bovendien geldt dat er weliswaar sprake is van een regeringswisseling, maar niet van een regimewisseling.¹⁸

¹⁵ ANP, AFP, RTR, 18 juni 2005 en 20 juni 2005. Vergelijk ook de *Declaration by the Presidency on behalf of the European Union on the presidential elections in Iran*, van 27 juni 2005, geraadpleegd via www.eu2005.lu.

¹⁶ AP, 13 juni 2005, ANP, DPA, RTR, 14 juni 2005.

¹⁷ AP, Nederlands Dagblad, Daily Star, 27 juni 2005. Hij gaf ook aan tegen verdere onderhandelingen met de EU over het nucleaire programma van Iran te zijn en al helemaal niets te zien in een mogelijke ontspanning in de verhouding met de VS. Ook zou hij niks zien in de emancipatie van vrouwen en meer sociale en politieke vrijheid.

¹⁸ De islamitische republiek met haar specifieke staatsinrichting en gezagsverhoudingen en met name ook de centrale rol van de Geestelijk Leider blijft bestaan. In Iran worden democratisch verkozen instellingen als parlement en presidentschap gecontroleerd door niet-verkozen instellingen als de Geestelijk Leider en de Raad van Hoeders. Dit relativeert het belang van de uitkomst van de presidentsverkiezingen. Vergelijk ook de brief van de minister van Buitenlandse Zaken aan de Tweede Kamer van 19 juli 2005, kenmerk DAM-326/05, over de gevolgen van de presidentsverkiezingen.

Aanpak van corruptie en steun voor de armen staan voor Ahmadinejad hoog op de politieke agenda. De eerste stap die hij hiertoe heeft gezet blijkt uit het ontslag van ervaren overheidsmanagers en bankdirecteuren. ‘Deze groep van aristocraten vormt een maffia die moet worden vernietigd’, aldus de president.

De president probeert met de aanpak van corruptie en steun voor de armen de condities voor de komst van de verdwenen twaalfde imam te vervullen.¹⁹

Gaandeweg vindt Ahmadinejad veel hooggeplaatste politieke tegenstanders op zijn pad waaronder Rafsanjani.

Vlak na de verkiezingen was de verwachting dat de nieuwe president de onder de vorige president verworven sociale vrijheid zou beperken. Als burgemeester had hij daar in elk geval blijk van gegeven en sommige politieke analisten vreesden deze politiek ook op nationaal niveau. Hoewel er aan het einde van de verslagperiode inderdaad minder gunstige tekenen waren ten aanzien van de situatie voor met name politieke activisten, ‘andersdenkende’ journalisten en intellectuelen, is het dagelijks leven voor de gemiddelde Iraanse burger na de presidentsverkiezing niet drastisch veranderd is. De vrijheden waren voorheen al beperkt en zijn dat nog steeds.

Het nieuwe kabinet

Op 13 augustus 2005 presenteerde Ahmadinejad zijn kabinet. Vier van de eenentwintig kandidaten, de kandidaat-ministers voor Oliezaken, Onderwijs, Sociale Zaken en Coöperaties, werden een week later door het parlement weggestemd wegens gebrek aan ervaring. In november 2005 stemde het parlement in met de benoeming van drie ministers voor Onderwijs, Sociale Zaken en Coöperatie. De ministerpost voor Oliezaken, de meest begeerde post, leverde de president de meeste moeilijkheden op.²⁰

Het kabinet bestaat overwegend uit hardliners. Veel kabinetsleden hebben net als de president een militair verleden bij de Revolutionaire Garde.²¹ Er zitten twee geestelijken in en geen enkele vrouw.²²

¹⁹ ‘Hoofdrol voor verdwenen imam’, NRC Handelsblad, 2 december 2005. Sji’ieten geloven dat het paradijs op aarde zal neerdalen als de twaalfde imam terugkeert.

²⁰ Nadat drie eerdere kandidaten door het parlement waren afgewezen, werd de ministerpost voor Oliezaken pas in december 2005 vervuld. BBC News, 11 december 2005.

²¹ ‘Pasdaran Power’, The Middle East, oktober 2005. In december 2005 beschuldigde Human Rights Watch de ministers van Binnenlandse Zaken en Informatie van ernstige mensenrechtenschendingen tijdens hun vorige functies (topambtenaar op het ministerie van Informatie respectievelijk hoge ambtenaar bij de rechtbank voor de berechting van geestelijken. ‘Iran: top ministers implicated in serious abuses’, Human Rights Watch, 15 december 2005.

²² Zie voor de exacte samenstelling van het kabinet bijlage II van dit algemeen ambtsbericht.

Samenstelling parlement

In het huidige, sinds mei 2004, conservatief getinte parlement valt een grove verdeling te maken tussen revolutionaire hardliners (70 zetels), religieuze hardliners (100), hervormers (50) en onafhankelijken (50). De Abadgaran-e Iran-e Islami (Coalitie voor de Ontwikkeling van Islamitisch Iran) is de grootste partij. Andere grote conservatieve partijen zijn de Jami'at-e Moutalefeh-e Eslami (Islamitische Coalitie Partij) en de Jameh-e Ruhaniyat-i Mobarez-i Tehran (de Vereniging van Strijdende Geestelijken; de conservatieve tak). De enige hervormingsgezinde partij in het huidige parlement is de Majma-e Ruhaniyat-e Mobarez-e Tehran (ook te vertalen als de Vereniging van Strijdende Geestelijken), de partij van voormalig president Khatami.

2.2.2 Buitenlandse politieke ontwikkelingen

De huidige regering Ahmadinejad breekt de door de regering Khatami schuchter ingezette verbetering van de relaties met het Westen af. Niet alleen door het nucleaire dossier staan de internationale betrekkingen onder druk. De houding van Iran en in het bijzonder de nieuwe president is ook op andere terreinen antiwesters te noemen.

Nuclear

De verslagperiode werd wederom gedomineerd door het Iraanse nucleaire programma. Bij Westerse landen bestaat de zorg dat Iran verrijkt uranium, dat officieel voor kerncentrales wordt gemaakt, in verder verrijkte vorm zou kunnen gebruiken voor een militair nucleair programma. Onder druk van mogelijke doorverwijzing naar de VN Veiligheidsraad stemde Iran in oktober 2003 uiteindelijk wel in met opschorting van alle nucleaire verrijkings- en opwerkingsgerelateerde activiteiten. In juni 2004 kwam Iran echter op de gemaakte afspraken terug en kondigde hervatting van de verrijkings- en opwerkingsgerelateerde activiteiten aan. In de periode die volgde werd duidelijk dat het uitoefenen van druk op Iran niet tot het gewenste resultaat leidde. Er werd gekozen voor een nieuwe aanpak, die resulteerde in een akkoord in november 2004 tussen de EU en Iran. Dit akkoord maakte de weg vrij voor onderhandelingen over een lange-termijnovereenkomst, die in januari 2005 van start gingen. De onderhandelingen liepen echter vast. Op 3 augustus 2005 hervatte Iran zijn activiteiten inzake uraniumverrijking te Isfahan. Het IAEA nam daarop in september 2005 een resolutie aan die Iran wegens zijn nucleair programma op een nader te bepalen datum naar de VN Veiligheidsraad kon doorverwijzen om zodoende Iran te dwingen zijn nucleaire programma stop te zetten.

In november 2005 gaven Iran en de EU elkaar te kennen het gestrande overleg te willen hervatten.²³ Dit gebeurde, maar in januari 2006 meldde de EU dat de onderhandelingen met Iran op een dood punt waren beland.²⁴ De EU en de Verenigde Staten dienden vervolgens bij de IAEA een verzoek in Iran voor de Veiligheidsraad van de VN te dagen, die tot sancties tegen het land kan besluiten. Het IAEA komt op 2 en 3 februari 2006 bijeen in Wenen om hierover te besluiten²⁵.

Overig

Tijdens zijn eerste toespraak voor de VN in september 2005 waarschuwde Ahmadinejad de VN-leden zich niet met de binnenlandse aangelegenheden van Iran te bemoeien. Eind oktober 2005 tijdens de zogeheten Jeruzalem-dag, de dag waarop in Iran massaal geprotesteerd wordt tegen de bezetting van de Palestijnse gebieden door Israël, zorgde de president internationaal voor grote beroering en verontrusting toen hij zei dat Israël van de kaart geveegd moest worden. Het is weliswaar staand beleid van Iran het bestaansrecht van Israël niet te erkennen, maar deze uitspraak ging een stap verder, omdat het voor het eerst werd waargenomen uit de mond van de president. In december 2005 veroorzaakte de Iraanse president opnieuw opschudding door ontkenning van de holocaust. In een toespraak noemde hij de vernietiging van zes miljoen joden in de Tweede Wereldoorlog een ‘mythe’.

2.3 Veiligheidssituatie

In de verslagperiode was vooral in de provincies Kordestan (Koerdische minderheid) en Khuzestan (Arabische minderheid) sprake van toenemende onrust. In de laatste provincie hebben in april en oktober 2005 en op 24 januari 2006 bomaanslagen plaats gevonden in de hoofdstad Ahvaz.²⁶

2.4 Sociaal-economische situatie

Ook al heeft het land dankzij de olieproductie behoorlijk wat reserves, sinds het aantreden van president Ahmedinejad stagneert de economie in Iran.

²³ ANP/AFP/RTR, 31 juli 2005; ANP/AFP/RTR, 24 september 2005; ANP/RTR/AFP, 6 november 2005; ANP/RTR/AFP, 27 november 2005.

²⁴ NRC Handelsblad, 14 januari 2006; ANP, 16 januari 2006; ANP/RTR, 30 januari 2006.

²⁵ ANP/AFP, 18 januari 2006. Op 31 januari 2006 schatten waarnemers in dat de kans groot was dat de kwestie voor de Veiligheidsraad zou worden gebracht, ANP/AFP/DPA/RTR, 31 januari 2006.

²⁶ ANP/AFP/RTR, 12 juni 2005; AFP, 18 oktober 2005; ANP/RTR, 25 januari 2006.

De anti-westerse houding van de president ontgaat ook in Iran geïnteresseerde ondernemers niet. De handelaren op de bazaar, de hoeksteen van de Iraanse economie, nemen een afwachtende houding aan en velen van de Iraanse rijken parkeren hun geld op buitenlandse rekeningen of resideren tijdelijk in Dubai. Ook blijven nieuwe beleidslijnen, teruggrijpend op de verkiezingsbeloften van de president, uit.

Eén van de meest nijpende problemen blijft de combinatie van een hoge inflatie (schattingen tussen de 15% en 20%) en een hoge werkloosheid. De officiële werkloosheid ligt volgens de overheid op 12%, maar lokale analisten wijzen veeleer op een percentage tussen de 20 en 25%. Vooral onder jongeren (jonger dan 25 jaar) is de werkloosheid hoog. Naar verwachting zullen de overheidsbestedingen toenemen om de werkloosheid te bestrijden. Dit zal de inflatie doen stijgen. De wens om Iran te verlaten is hoog. Jaarlijks verlaten meer dan 150.000 jonge hoger opgeleide Iraniërs het land.²⁷ Voor grote lagen van de bevolking is het moeilijk financieel rond te komen. Ongeveer 20% van de bevolking (zo'n 17 miljoen Iraniërs) leeft in armoede.²⁸

Medische zorg is in principe voor iedereen toegankelijk. Het is niet bekend dat bepaalde groepen bewust uitgesloten worden. Volgens UNDP heeft 94% van de Iraanse bevolking daadwerkelijk toegang tot medische voorzieningen.²⁹ Daar staat tegenover dat patiënten een grote financiële bijdrage moeten leveren aan de medische behandeling in het ziekenhuis. Veel medicijnen zijn slechts op de zwarte markt verkrijgbaar tegen zeer hoge prijzen.

In de Human Development Index van de UNDP staat Iran momenteel op plaats 99.³⁰

²⁷ 'Ik ga zelf wel met God in discussie', NRC Handelsblad, 28 november 2004.

²⁸ *Country Profile 2005 Iran*, Economist Intelligence Unit, pagina 34.

²⁹ *Country Profile 2005 Iran*, Economist Intelligence Unit, pagina 22.

³⁰ Table 1 Human Development Index, Human Development Report 2005, UNDP, <http://hdr.undp.org/statistics/data/countries>, geraadpleegd op 19 december 2005, waarbij gekeken wordt naar factoren als levensverwachting, onderwijsniveau/alfabetisme en inkomen.

3 Mensenrechten

3.1 Juridische context

3.1.1 Verdragen en protocollen

Iran heeft de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens onderschreven en is partij bij het Vluchtelingenverdrag van 1951, inclusief het Protocol van 1967. Iran heeft voorts de volgende verdragen ondertekend en geratificeerd:

- Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (*International Covenant on Civil and Political rights, ICCPR*), door Iran geratificeerd op 24 juni 1975;
- Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele rechten (*International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, ICESCR*), door Iran geratificeerd op 24 juni 1975;
- Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie (*International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, CERD*), door Iran geratificeerd op 29 augustus 1968;
- het Verdrag inzake de Rechten van het Kind (*Convention on the Rights of the Child, CRC*), door Iran geratificeerd op 13 juli 1994. Bij dit verdrag is het voorbehoud gemaakt dat Iran zich het recht voorbehoudt om bepalingen die in strijd zijn met de islamitische wet buiten toepassing te laten.

Iran heeft de volgende verdragen ondertekend, maar nog niet geratificeerd³¹:

- Verdrag inzake de Uitbanning van alle Vormen van Discriminatie tegen Vrouwen (*Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women, CEDAW*);
- het Verdrag tegen Foltering en andere Wrede, Onmenselijke of Onterende Behandeling of Bestrafing (*Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, CAT*).

Ten slotte geldt dat Iran op 31 december 2000 het Statuut van het Internationaal Strafhof ondertekend heeft. Ratificatie van deze ondertekening heeft nog niet plaatsgevonden. Het is niet duidelijk welke technische of politieke factoren ratificatie ophouden.

³¹ Wetsvoorstellen ter ratificatie van beide verdragen zijn in augustus 2003 door de Raad van Hoeders verworpen wegens strijdigheid met de beginselen van de islam en de grondwet. Zie hierover het algemeen ambtsbericht Iran van april 2004, pagina 17. Gedurende de verslagperiode hebben zich geen noemenswaardige ontwikkelingen voorgedaan. Het is niet reëel te verwachten dat de voorstellen in de nabije toekomst geratificeerd worden.

3.1.2 Nationale wetgeving

Grondwet

De Iraanse grondwet dateert van 1979 en werd voor het laatst gewijzigd in 1989. De grondwet erkent alle gebruikelijke grondrechten als vrijheid van meningsuiting, pers, religie, vereniging en vergadering, bewegingsvrijheid, eerlijke rechtsgang, vrijwaring van foltering en van onmenselijke behandeling en vrijwaring van huiszoekingen en arbitraire aanhoudingen. Deze rechten zijn vastgelegd in de artikelen 19 tot en met 42 van de grondwet. De grondwet kent echter ook mogelijkheden om deze vrijheden in te perken. Zo is in de artikelen 20, 21, 26 en 28 de grondwettelijke bepaling neergelegd dat het desbetreffende grondrecht niet in strijd mag zijn met de beginselen van de islam. Ook is in een aantal artikelen neergelegd, dat de vrijheid bij wet kan worden ingeperkt (bijvoorbeeld de artikelen 24 en 33). Bij welke wet precies zal aan de orde komen bij de behandeling van de afzonderlijke mensenrechten in het vervolg van dit ambtsbericht.

Anti-folterwetgeving

Het wetsontwerp dat beoogt artikel 38 van de grondwet - het voorkomen van marteling van gevangenen - te verankeren in de nationale wetgeving is nog steeds niet aangenomen. Het wetsontwerp ligt volgens de Iraanse autoriteiten bij de Beoordelingsraad. De Iraanse autoriteiten meldde dit tijdens de vierde ronde van de mensenrechtendialoog in juni 2004. De bestudering van het wetsontwerp door de Beoordelingsraad zou zich in de eindfase bevinden.³² Van enige vooruitgang is niets bekend.

Op 4 mei 2004 keurde de Raad van Hoeders wel, vrij onverwacht, een ander wetsvoorstel inzake afschaffing van foltering goed dat slechts twee dagen eerder door de *majlis* aan hen was voorgelegd. Dit wetsontwerp is gebaseerd op een circulaire van Ayatollah Shahroudi van april 2004. In die circulaire worden politie, justitie en veiligheidsagenten opgeroepen zich te onthouden van fysieke mishandeling om bekentenissen van arrestanten te verkrijgen. Ook praktijken als het blinddoeken, het vastbinden en het beledigen van gevangenen zou moeten worden voorkomen.³³

³²

Over de inhoud van het wetsontwerp: zie het algemeen ambtsbericht Iran van april 2004, pagina 18.

³³

AFP, 4 mei 2004.

Concept-wet op het jeugdstrafrecht

Een wetsvoorstel inzake strafrecht voor minderjarigen ligt momenteel voor aan een commissie van het parlement. De grootste verandering zou de instelling van rechtbanken voor minderjarigen inhouden en alternatieve strafoplegging. Zo vormt een belangrijk onderdeel de mogelijkheid voor de rechters om de doodstraf niet op te leggen indien de rechter van mening is dat de veroordeelde niet mentaal volwassen is en veroordeelde door te verwijzen naar een zogenoemd hervormingsinstituut in plaats van naar de gevangenis.

3.2 Toezicht

3.2.1 Internationaal

Verenigde Naties (VN)

Door de VN wordt de mensenrechtensituatie in Iran kritisch gevolgd. Sinds 2003 hebben diverse bezoeken van thematische werkgroepen en mensenrechtenrapporteurs aan Iran plaatsgehad zoals de Werkgroep inzake arbitraire detentie, de Speciale Rapporteur inzake bescherming van het recht op de vrijheid van meningsuiting en de Speciale Rapporteur inzake mensenrechten van migranten.³⁴ Een bezoek van de Werkgroep inzake gedwongen of onvrijwillige verdwijningen stond gepland voor juli 2004, maar is van Iraanse zijde uitgesteld.³⁵ In de verslagperiode hebben de Speciale Rapporteur inzake geweld tegen vrouwen (van 29 januari tot en met 6 februari 2005) en de Speciale Rapporteur inzake adequate huisvesting een bezoek gebracht aan Iran (van 19 tot 31 juli 2005).³⁶ Voor 2006 zou een bezoek gepland staan van de Speciale Rapporteur inzake Geloofsvrijheid.

Bovenstaand overzicht toont een zekere mate van openheid van de Iraanse autoriteiten ten aanzien van de VN-mechanismen. Op geen van de onderwerpen van de VN-werkgroep en thematische VN-mensenrechtenrapporteurs is echter sprake geweest van merkbare vooruitgang. Aanbevelingen vanuit de werkgroepen en de mensenrechtenrapporteurs worden niet opgevolgd door Iran. Mede hierom nam de Algemene Vergadering van de VN in december 2004 een resolutie aan die de slechte mensenrechtensituatie in Iran veroordeelde. In de verslagperiode werd wederom een resolutie door de Algemene Vergadering aangenomen.

³⁴ In de verslagperiode kwam het rapport uit van de Speciale Rapporteur inzake mensenrechten van migranten; zie hiervoor hoofdstuk 4.

³⁵ 'Visit of Working Group on Enforced or Involuntary Disappearances to Iran postponed', UN Press Release, 27 July 2004.

³⁶ Zie voor een korte weergave van beide bezoeken paragraaf 3.4.5 respectievelijk 3.4.3.

In deze resolutie worden het voortdurende gebruik van foltering en de (openbare) executies sterk veroordeeld, in het bijzonder de executie van personen die op het moment van een overtreding onder de 18 jaar zijn. Ook de voortdurende schending van vrijheid van meningsuiting, schending van de rechten van vrouwen en godsdienstige en etnische minderheden worden sterk betreurd.³⁷

Europese Unie

Op Europees niveau vond in het verleden twee keer per jaar een alomvattende dialoog met Iran plaats met daarin bijzondere aandacht voor de door de EU geformuleerde zorgpunten: de nucleaire kwestie, de strijd tegen terrorisme, de opstelling ten opzichte van het Midden-Oosten vredesproces en mensenrechten.³⁸ Voor het laatste onderwerp zijn de EU en Iran in oktober 2002 overeengekomen een mensenrechtendialoog aan te gaan. Alle onderwerpen op het gebied van mensenrechten die voor de EU een punt van zorg zijn, worden in deze besloten bijeenkomsten aan de orde gesteld, aangevuld met vragen aan de Iraanse regering over een reeks van individuele gevallen. Tot nu toe hebben vier rondes plaatsgevonden. De laatste vond in juni 2004 in Teheran plaats.

De resultaten van de EU-Iran mensenrechtendialoog zijn teleurstellend. Op geen van de onderwerpen die de EU als prioriteit voor de dialoog heeft aangemerkt is sprake geweest van merkbare vooruitgang. Hoewel de EU in principe bereid is om alle diplomatieke kanalen richting Iran open te houden, inclusief de mensenrechtendialoog, werd het initiatief voor de voortzetting van de dialoog bij Iran gelegd. Iran deelde vervolgens eind december 2005 mee dat het niet bereid is de mensenrechtendialoog voort te zetten na de veroordeling van de EU een paar dagen eerder van de mensenrechtensituatie in Iran.³⁹ De EU heeft zich in de verslagperiode overigens meerdere malen kritisch uitgelaten over de mensenrechtensituatie in Iran en een aantal *démarches* uitgevoerd.⁴⁰

³⁷ De resolutie werd op 18 november reeds door de Derde Commissie van de Algemene Vergadering van de VN aangenomen (UN document A/C.3/60/L.45 van 2 november 2005) en op 16 december 2005 door de Algemene Vergadering aangenomen.

³⁸ De EU-Iran alomvattende dialoog heeft al sinds 2003 niet plaatsgehad.

³⁹ AFP, 22 december 2005; 'Iran boos op EU na kritiek', NRC Handelsblad, 22 december 2005; 'Declaration by the Presidency on behalf of the EU on the EU-Iran Human Rights Dialogue', van 20 december 2005, geraadpleegd via www.eu2005.gov.uk waarin de EU haar 'diepe verontrusting' uit over onder andere het aantal doodstrafvonnis, ook voor lichte vergijpen en tegen jeugdige daders. Ook werd melding gemaakt van foltering en van sterke beknopping van de vrijheid van meningsuiting.

⁴⁰ Een ander voorbeeld van een kritische uitlating is 'EU Statement on the Human Rights situation in Iran' van 24 november 2005 (www.eu2005.gov.uk) waarin zorgen werden geuit over de vrijheid van meningsuiting en vrijheid van (vak)vereniging. Zie ook de brieven van de minister van Buitenlandse Zaken aan de Tweede Kamer van 5 en 28 juli 2005, kenmerken DAM-302/05 en 340/05 waarin de *démarches* worden aangehaald die de EU in de verslagperiode heeft uitgevoerd in verband met de bezorgdheid van de EU over de behandeling van gevangengenomen dissidenten, in het bijzonder de situatie van Akbar Ganji.

Internationale NGO's

Ook organisaties als Amnesty International (AI), Human Rights Watch (HRW) en Rapporteurs sans Frontières (RSF) volgen de mensenrechtensituatie in Iran nauwgezet. Deze organisaties hebben echter geen kantoren in Iran en krijgen van de Iraanse autoriteiten ook geen toestemming om het land regelmatig te bezoeken. De organisaties maken gebruik van een uitgebreid netwerk van informanten.

3.2.2 Nationaal gouvernementeel

Binnen Iran opereren aan de overheid gelieerde mensenrechtenorganisaties zoals de *Islamic Human Rights Commission* en de *Article 90 Commission* van het parlement. Ofschoon deze organisaties van goede wil zijn, blijft het voor hen bijzonder moeilijk in Iran met succes te opereren.⁴¹

3.2.3 Nationaal niet-gouvernementeel

Belangrijke, actieve mensenrechten-NGO's in Iran zijn de *Association of Iranian Journalists* en het *Defenders of Human Rights Centre*.

Association of Iranian Journalists (AIJ)

De AIJ laat geregeld van zich horen en komt op voor een vrije pers en voor de rechten van (vooral gedetineerde) journalisten en hun families. Voorzitter van de AIJ is voormalig parlementslid Rajabali Mazroui.

Defenders of Human Rights Centre (DHRC)

De DHRC, waarvan Nobelprijs-winnares Shirin Ebadi medeoprichter is, houdt zich bezig met kostenloze rechtsbijstand voor politieke gevangenen en ondersteuning van de families van politieke gevangenen.

Het wordt mensenrechtenactivisten van tijd tot tijd moeilijk of zelfs onmogelijk gemaakt hun werkzaamheden uit te voeren. Ook wordt geprobeerd hen te ontmoedigen politiek gevoelige zaken aan te nemen. Eind juli 2005 werd een medewerker van DHRC, Abdolfattah Soltani, gearresteerd. Volgens een woordvoerder van de rechterlijke macht was de reden voor de arrestatie Soltani's onthulling over een rechtszaak tegen nucleaire spionnen.

⁴¹

Zie over deze organisaties het algemeen ambtsbericht Iran van februari 2005, pagina's 19 en 20.

Soltani zou zowel in het binnenland als in het buitenland vertrouwelijke informatie hebben doorgegeven over deze rechtszaak. Een dergelijke aantijging kan een veroordeling van spionage betekenen. Shirin Ebadi ontving een aantal dreigementen.⁴²

In maart 2005 berichtte Amnesty International dat het mensenrechtenactivisten in de provincie Kordestan erg moeilijk wordt gemaakt hun werkzaamheden uit te oefenen. Medewerkers van twee NGO's die zich richten op vrouwen- en kinderrechten werden ontboden om te worden ondervraagd en werden telefonisch bedreigd.⁴³

De toekomst voor NGO's ziet er somber uit. Naar verluidt zijn bestaande NGO's vanaf februari 2006 verplicht zich opnieuw te laten registreren. Doen zij dit niet, dan verloopt de, vaak moeizame verkregen, vergunning. Hernieuwde inschrijving zou bedoeld zijn om de overheid de mogelijkheid te geven gedetailleerde informatie te verkrijgen over de activiteiten van de NGO's en met wie contacten worden onderhouden of van wie financiering wordt ontvangen. Wanneer een NGO financiering vanuit het buitenland ontvangt, bestaat de mogelijkheid dat de organisatie van spionage wordt beticht.

3.3 Naleving en schendingen

3.3.1 Vrijheid van meningsuiting

De Iraanse grondwet garandeert de vrijheid van meningsuiting en persvrijheid. De persvrijheid en de vrijheid van meningsuiting worden echter door een aantal artikelen in de Perswet en het Wetboek van Strafrecht beperkt. Bovendien mag een uiting in de pers en in publicaties niet in strijd zijn met de beginselen van de islam. Het is niet aan te geven welke mening of publicatie precies in strijd is met de beginselen van de islam.⁴⁴ De ene keer wordt een kritische uitspraak toegelaten, een andere keer worden de critici gearresteerd of krijgt bijvoorbeeld een krant een verschijningsverbod. Op dit punt is er sprake van een arbitraire rechtspraktijk.

⁴² 'Iran: harassment of human rights defenders escalates', Human Rights Watch, 3 augustus 2005. ISNA, 26 november 2005.

⁴³ 'Iran: threats against Kurdish human rights defenders must stop', Amnesty International, 3 maart 2005. Volgens het bericht ging het om medewerkers van de erkende Association for the Defence of Children's Right en de niet-erkende Association of Kurdish Women Defending Peace and Human Rights. De medewerkers zouden zijn ontboden door de inlichtingendienst in de provincie Kordestan.

⁴⁴ Het komt vaak neer op zaken als uitingen van kritiek op de president, op de Geestelijk Leider en op het principe van de *Velayat-e Faqeh*, en opmerkingen over het nucleaire dossier.

Meningsuitingen die als delict worden gekwalificeerd worden veelal behandeld door de revolutionaire rechtbanken, die bekend staan om hun harde houding ten opzichte van persdelicten. De journalistenorganisatie Reporters Without Borders plaatst Iran in haar jaarlijkse rapport over persvrijheid onderaan de lijst (nummer 164 van in totaal 167 landen). Iran heeft daarmee volgens deze organisatie de minste persvrijheid in de Midden-Oosten regio.⁴⁵

Kranten en tijdschriften

Iran kende een groot aantal kranten en weekbladen, die het hele spectrum van zeer conservatief tot uiterst hervormingsgezind bestreken, maar van de laatste categorie is weinig overgebleven. Sinds 2000 zijn zo'n honderd kranten en weekbladen gesloten.⁴⁶ Censuur voorafgaand aan publicaties in kranten en tijdschriften vindt plaats. Uitgevers van kranten krijgen van tijd tot tijd instructies van het ministerie van Cultuur en Islamitische Begeleiding om bepaalde zaken niet te publiceren. Dit ministerie zou hierbij nauw samenwerken met het ministerie van Inlichtingen.⁴⁷ Zelfcensuur vindt ook plaats. Kranten en weekbladen werden ook regelmatig achteraf gesanctioneerd voor hun berichtgeving. Formele aanklachten ontbreken veelal. Het is daarom niet altijd duidelijk waarop de sluitingen worden gebaseerd. Het vermoeden is op gronden zoals laster, belediging van de islam, van regeringsleiders en van de republiek en het in gevaar brengen van de staatsveiligheid.⁴⁸ Een concrete sanctie bleef weliswaar uit, maar zo kreeg het maandblad Nameh te horen dat de speciale editie van september-oktober 2005 over de nucleaire crisis 'in strijd was met de belangen van de Staat'.⁴⁹

In oktober 2005 stonden drie uitgevers terecht bij een zogenaamde 'press court' in een openbare rechtzitting voor een juryrechtbank. Het was voor het eerst in meer dan 18 maanden dat dit systeem weer toegepast werd in zaken op het gebied van persvrijheid. Volgens critici gebeurde dit om tegenwicht te bieden aan de berichten dat normaal gesproken sprake is van een arbitraire rechtspraak achter gesloten deuren. Een woordvoerder van de rechterlijke macht sprak de hoop uit dat revisie van alle andere zaken (zo'n 100) inzake de sluitingen van kranten en weekbladen snel zouden volgen en dat geen enkele krant of weekblad permanent gesloten hoeft te worden.⁵⁰

⁴⁵ Worldwide Press Freedom Index 2005, Reporters Without Borders, 20 oktober 2005.

⁴⁶ Reuters, 16 en 17 oktober 2005.

⁴⁷ 'Analysis: Iranian journalists face renewed pressure from authorities', BBC Monitoring research, 30 november 2005.

⁴⁸ Zie hiervoor onder andere de artikelen 500 (propaganda tegen het Islamitische regime), 514 (belediging van de Geestelijk Leider), 698 (laster, publicatie van leugens) en 700 (verkondigen van leugens) van de Iraanse strafwet.

⁴⁹ ILNA, 28 november 2005.

⁵⁰ Reuters, 16 oktober 2005; 'Analysis: Iranian journalists face renewed pressure from authorities', BBC Monitoring research, 30 november 2005.

In de verslagperiode kwamen verder geen zaken voor een ‘press court’ voor. De meest gangbare praktijk van de laatste jaren, dat meningsuitingen die als delict worden gekwalificeerd veelal worden behandeld door de revolutionaire rechtbanken, bleef in de verslagperiode gehandhaafd.

Mensenrechtenactivisten, (on line) journalisten, internettechnici

De beknotting van de vrijheid van meningsuiting en persvrijheid raakt niet alleen kranten en tijdschriften. Ook (on line) journalisten, internettechnici en mensenrechtenactivisten worden het slachtoffer.

Reporters Without Borders riep het Iraanse ministerie van Inlichtingen eind november 2005 op een halt toe te brengen aan ‘de willekeurige dagvaardingen’ die aan diverse journalisten werden betekend. Minstens 10 journalisten zouden zijn opgeroepen te worden gehoord omdat ze zich te kritisch hadden uitgelaten over de nieuwe regering danwel het Iraanse nucleaire programma.⁵¹

Een aantal personen heeft vorig jaar klachten ingediend wegens mishandeling tijdens hun gevangenschap en heeft getuigenissen daarover afgelegd voor een presidentiële commissie welke de klachten onderzocht. Journalisten zouden door foltering gedwongen zijn te bekennen dat ze de nationale veiligheid in gevaar hadden gebracht en het islamitisch geloof hadden beledigd.⁵² Begin april 2005 meldde Human Rights Watch dat de commissie haar bevindingen op korte termijn openbaar zou maken. In de verslagperiode is dit echter niet gebeurd. Human Rights Watch maakte voorts melding van de slechte omstandigheden waaronder de journalisten gevangen zitten. Ze worden vaak opgesloten bij zware criminelen en de medische voorzieningen zijn slecht en dat ‘terwijl ze slechts op vreedzame wijze gebruik hebben gemaakt van hun recht op vrijheid van meningsuiting’, aldus de mensenrechtenorganisatie.⁵³

In de verslagperiode ging veel aandacht uit naar Akbar Ganji, een journalist en uitgesproken criticus van het islamitisch regime die in 2001 werd veroordeeld tot zes jaar celstraf. Ganji was in juni 2005 in hongerstaking. Hij heeft last van astma, maar kreeg geen medische behandeling. Gedurende de verslagperiode werd o.a. vanuit de EU, de VN en de VS grote druk uitgeoefend op de Iraanse autoriteiten om Ganji vervroegd vrij te laten.

⁵¹ ‘Black month for Iran’s journalists’. Reporters Without Borders, 24 november 2005.

⁵² ‘Reporters Without Borders condemns mistreatment of cyberjournalists and webloggers’, Reporters Without Borders, 6 januari 2005.

⁵³ ‘Iran: judiciary should admit blogger abuse’, Human Rights Watch, 5 april 2005; ‘Iran: political prisoners held with violent criminals. Hunger strikers protest conditions’, Human Rights Watch, 9 februari 2005.

De familie van Ganji en zijn advocaten krijgen moeilijk toestemming om hem te bezoeken.⁵⁴

Internet

Internetgebruik is toegestaan in Iran, maar onder streng gecontroleerde voorwaarden. Veel websites worden geblokkeerd omdat ze niet geschikt zouden zijn voor 'de publieke moraal'. Onderzoek heeft uitgewezen dat Iran tot de landen behoort met de strengste internetcontrole.⁵⁵ Volgens Reporters Without Borders zou de nieuwe Iraanse regering de controle op internetgebruik willen verstevigen door middel van de invoer van een nog geavanceerder filtersysteem.⁵⁶

Het is ook hier niet precies duidelijk op welke juridische grond vervolging van internetdelicten plaatsvindt.

In februari 2005 werd een prominente 'blogger' door de revolutionaire rechtbank veroordeeld tot 14 jaar gevangenisstraf wegens 'spionage, het in gevaar brengen van de nationale veiligheid en het beledigen van Iraanse leiders'. Een maand later kwam hij echter na betaling van een borgsom van EUR 95.000 op vrije voeten.⁵⁷ Een andere 'blogger' werd in oktober 2005 veroordeeld tot een jaar gevangenisstraf en twee zweepslagen. De exacte aanklacht is niet bekend.⁵⁸

Vorig jaar werd melding gemaakt van een in voorbereiding zijnde wet gerelateerd aan computercriminaliteit. Volgens deze wet zou iemand die informatie via computersystemen en telecommunicatie verspreidt, gericht op het 'in beroering brengen van de publieke gedachte', gestraft worden voor het verspreiden van leugens. De straf die opgelegd zal kunnen worden bij overtreding van de wet is het intrekken van de werkvergunning of sluiting van het internetbedrijf of website voor enkele dagen of maanden. In de verslagperiode is niets vernomen over de stand van zaken van deze wet.⁵⁹

Radio en televisie

In Iran worden op radio en televisie alleen programma's van de staatsomroep Islamic Republic of Iran Broadcasting (IRIB) aangeboden.

⁵⁴ ANP/RTR, 18 juli 2005, ANP/DPA, 4 november 2005. Zie ook de brief van de minister van Buitenlandse Zaken aan de Tweede Kamer van 5 juli 2005 inzake de behandeling van gevangengenomen dissidenten in Iran, kenmerk DAM-302/05.

⁵⁵ AFP, 21 juni 2005.

⁵⁶ 'Tehran seeking new ways to censor the internet and track dissidents', Reporters Without Borders, 18 oktober 2005.

⁵⁷ 'Blogger sentenced to 14 years in prison', Human Rights Watch, 24 februari 2005 en Reporters Without Borders press release, 17 maart 2005.

⁵⁸ BBC Monitoring, 18 oktober 2005

⁵⁹ BBC Monitoring, 25 november 2004.

Vanuit het buitenland (met name de Verenigde Staten) is via de satelliet echter een groot aantal particuliere Iraanse televisiezenders te ontvangen. Deze zenders representeren een breed scala, waarbinnen zich ook diverse oppositiegroeperingen in ballingschap bevinden. Ontvangst van deze televisiezenders is in Iran verboden. Er is derhalve een verbod op de verkoop en het bezit van satellietshotels voor tv-ontvangst. Een in december 2002 door het parlement aangenomen wetsvoorstel om het verbod gedeeltelijk op te heffen werd op 21 januari 2003 door de Raad van Hoeders verworpen.⁶⁰ Het is niet bekend wat de stand van zaken ten aanzien van het wetsvoorstel op dit moment is. Ondanks het verbod beschikken veel Iraanse huishoudens over een satellietshotel. Acties om satellietshotels in beslag te nemen vinden sporadisch plaats. Bezitters krijgen hierbij een geldboete tussen de 1 en 5 miljoen rials (circa 100 tot 500 euro) opgelegd. Ook worden de signalen van satellieten gestoord, zodat ontvangst tijdelijk niet mogelijk is. Vele Iraniërs beschuldigen de Revolutionaire Garde van dit storen van de satellietsignalen.

In december 2005 instrueerde de president de staatsomroep IRIB meer aandacht te besteden aan de Islamitische normen en waarden en de ‘onsmakelijke’, uit het buitenlandse afkomstige informatie zoveel mogelijk te neutraliseren.⁶¹

Boeken

Boeken die in Iran worden uitgegeven, dienen vooraf goedkeuring te krijgen van het ministerie van Cultuur en Islamitische Begeleiding. Pas nadat deze goedkeuring is verleend, mogen drukkerijen tot het drukken van een boek overgaan. Daarna volgt een tweede goedkeuringsprocedure op het ministerie van Cultuur en Islamitische Begeleiding. Naast integrale goedkeuring of afkeuring van boeken komt het ook voor dat het ministerie de uitgever te kennen geeft dat publicatie pas kan plaatsvinden na het aanpassen van bepaalde passages. Uitgevers dienen bij de aanvraag tot goedkeuring een overeenkomst te tekenen waarin zij verklaren eventuele afkeuring van het boek te accepteren en dat zij eventueel gewenste aanpassingen zullen doorvoeren alvorens zij tot publicatie overgaan. Doen zij dat niet, dan kan het boek simpelweg niet gedrukt worden en lopen ze gevaar te worden ondervraagd of zelfs te worden gearresteerd. Onder de zesde *majlis* vond vooral censuur plaats op publicaties die kritiek leverden op het bestaande model van de islamitische staat in Iran of op moreel verwerpelijke publicaties (bijvoorbeeld passages over seksualiteit in romans). Onder het huidige bewind lijkt de censuur verder te gaan en wordt het voor uitgevers steeds lastiger boeken uit te geven. Het uitblijven van richtlijnen op het ministerie van Cultuur en Islamitische Begeleiding zorgt momenteel voor een grote stagnatie in de goedkeuringsprocedure.⁶²

⁶⁰ Zie ook het algemeen ambtsbericht Iran van april 2004, pagina 26.

⁶¹ AFP, 19 december 2005; Fars News, 21 december 2005.

⁶² BBC monitoring, 18 december 2005.

Het Iraanse Wetboek van Strafrecht kent geen specifieke straffen voor het bezit van verboden boeken en ander materiaal zoals afbeeldingen of video's, zolang het om privé materiaal gaat. Wanneer deze worden aangetroffen, blijft het bij inbeslagname hiervan door de autoriteiten.⁶³

Het met een commercieel oogmerk *handelen* in literatuur, video's en ander materiaal dat aanstootgevend of beledigend voor de islam wordt geacht, is wel verboden. De straffen variëren van drie maanden tot een jaar gevangenisstraf en/of geldboetes. Indien grote voorraden van verboden werken aanwezig zijn die bedoeld zijn voor (gratis) verspreiding met een meer politiek oogmerk, kan ook strafvervolgning plaatsvinden. Deze vindt dan meestal plaats op grond van een aanklacht wegens verstoring van de publieke orde, een delict dat door de revolutionaire rechtbank behandeld wordt.

Overige culturele uitingen

Iraanse kunstenaars worden met regelmaat belemmerd in hun werk door de Iraanse autoriteiten. Vaak onder het mom van 'immoreel gedrag' of 'strijdigheid met de islamitische waarden en normen'.⁶⁴

Studenten/academici

Massale studentenprotesten hebben zich in de verslagperiode niet voorgedaan, wel kleinere bijeenkomsten als protest tegen de mensenrechtenschendingen en om te pleiten voor de vrijlating van Akbar Ganji en andere politieke activisten.⁶⁵ Eind november protesteerden studenten tegen de benoeming van Amid-Zanjani als president van de universiteit van Teheran.

In december 2005 kreeg studentenactivist Abdollah Momeni vijf jaar voorwaardelijke gevangenisstraf opgelegd voor zijn rol in de studentenacties van juni 2003. Hij wordt ervan beschuldigd de nationale veiligheid in gevaar te hebben gebracht door het organiseren van protesten.⁶⁶ In november 2005 kondigde de rechterlijke macht aan de Geestelijk Leider te hebben verzocht 18 studenten, die tijdens diverse protesten van de afgelopen jaren gearresteerd waren, amnestie te verlenen.⁶⁷ Het is niet bekend of dit daadwerkelijk is gebeurd.

⁶³ Vanwege de hoge mate van gevoeligheid van de Iraanse autoriteiten ten opzichte van de activiteiten van de MKO, vormen de gevallen van het in bezit hebben van MKO materiaal een uitzondering op deze praktijk. Zie pagina 61.

⁶⁴ 'President bans Western music' en 'Western music is president's latest target', Weekly Press Digest, vol.18, no. 51, December 17-23, 2005.

⁶⁵ AFP, 10 mei 2005, BBC Monitoring, 12 juli 2005.

⁶⁶ AFP, 20 december 2005. Zie over de studentenprotesten in juni 2003 het algemeen ambtsbericht Iran van april 2004, pagina's 12 en 13.

⁶⁷ BBC Monitoring, 23 oktober 2005, Reuters, 15 november 2005. De Geestelijk Leider zou ook gevraagd zijn een overzicht van het aantal nog gevangen zittende studenten te verschaffen.

3.3.2 Vrijheid van vereniging en vergadering

Vrijheid van vergadering

De grondwet garandeert vrijheid van vergadering, zolang deze niet ingaat tegen de principes van de islam. In de praktijk treden de autoriteiten echter zowel op tegen anti-overheidsdemonstraties als tegen samenscholingen waarvoor niet expliciet toestemming is verleend. Hierbij kan het voorkomen dat demonstranten worden aangehouden en verhoord. Vreedzame demonstranten worden vaak aangevallen door de milities van de *Ansar-e Hezbollah* en de *Basidj*. Te denken valt bijvoorbeeld aan de protestacties tegen het doodvonnis van de academicus Hashem Aghajari in november 2002 en de grootschalige (studenten-)protestacties in juni 2003.⁶⁸

Vrijheid van vereniging

De vrijheid van vereniging is vastgelegd in artikel 26 en 27 van de Iraanse grondwet, maar is in deze artikelen begrensd door de principes van de islam. Voor de oprichting van een vereniging is vooraf toestemming nodig van het ministerie van Binnenlandse Zaken. Binnen dit ministerie bevindt zich een speciaal comité dat zich bezighoudt met aanvragen voor de oprichting van verenigingen. Een vergunning voor een vereniging wordt verstrekt voor de periode van twee jaar en dient vervolgens elke twee jaar vernieuwd te worden. Het komt regelmatig voor dat aanvragen niet worden gehonoreerd.

Iran Freedom Movement (IFM)⁶⁹

De IFM wordt door de Iraanse autoriteiten nog steeds beschouwd als een verboden vereniging. Over het beroep dat de leden van de IFM in 2003 hadden aangespannen tegen de door de revolutionaire rechtbank gelaste ontbinding is in de verslagperiode niets vernomen.⁷⁰

Vakbonden

Iran kent geen vakbonden in de gangbare zin van het woord. Fabrieken en grote bedrijven kennen wel een 'Islamic Council of Labourers' (ICL), deze zijn over het algemeen echter niet onafhankelijk en lopen sterk aan de leiband van de desbetreffende directeuren en overheidsambtenaren. Vertegenwoordigers van deze ICL's vormen samen 'The House of Labour'.

⁶⁸ 'World Report 2005: Index', Human Rights Watch, pagina 1. Zie over de specifiek genoemde protestacties het algemeen ambtsbericht Iran van april 2004, pagina's 12, 13, 28 en 29.

⁶⁹ De IFM is een religieus nationalistische groepering die scheiding tussen staat en religie voorstaat.

⁷⁰ Zie over het vonnis van de revolutionaire rechtbank het algemeen ambtsbericht Iran van april 2004 (pagina 29) en het algemeen ambtsbericht Iran van februari 2003 (pagina 26 tot en met 28).

De House of Labour vaardigt weer een vertegenwoordiger af naar de International Labour Organisation (ILO), waar ook een regeringsvertegenwoordiger en een vertegenwoordiger van de werkgeversorganisatie zitting in hebben.

De politieke betekenis van deze organisaties is verwaarloosbaar. Demonstraties van ontevreden werknemers, bijvoorbeeld over slechte werkomstandigheden of het uitblijven van salarisbetalingen, worden niet door de ICL's georganiseerd. De ICL's proberen over het algemeen juist een matigende rol te spelen en uitingen van ontevredenheid te voorkomen.

Iraanse autoriteiten worden internationaal regelmatig aangespoord vakbondsrechten van arbeiders te respecteren. Zo protesteerde de International Confederation of Free Trade Unions (ICFTU) in juli 2005 middels een brief aan de president van Iran tegen een aantal schendingen van vakbondsrechten in Iran. In de brief werd het ontslag in april en juni 2005 van 17 leiders en leden van het Syndicate of Workers of the Tehran and Suburbs Bus Company Vahed aangehaald. Alle 17 waren betrokken bij het opzetten van het syndicaat of het organiseren van de eerste Algemene Vergadering. De ICFTU riep de president op om het recht van werknemers om zich te organiseren te respecteren.⁷¹

Een duidelijk voorbeeld van schending van vakbondsrechten in Iran vormt de casus van een zevental vakbondsleiders- en leden. Allen werden op 1 mei 2004 bij een bijeenkomst ter ere van de Dag van de Arbeid in Saqqez (provincie Kordestan) opgepakt. Op diezelfde dag werden nog ongeveer 40 andere deelnemers gearresteerd. Het merendeel werd op de dag zelf vrijgelaten, maar het zevental werd langer vastgehouden. De zeven kwamen eerst vrij na het betalen van een borgsom van 200 miljoen tomans. Bij de arrestatie zelf werden ze nog beschuldigd van deelname aan een illegale bijeenkomst, maar eind juni 2004 werden de zeven beschuldigd van samenwerking met de politiek verboden organisatie 'Komala'. Op 9 oktober 2005 werden twee van de zeven veroordeeld tot 5 en 3 jaar gevangenisstraf. Twee werden vrijgesproken en de overige drie wachten nog op uitspraak.⁷²

⁷¹ 'Dismissals of 17 trade unionists at Vahed Bus Company', brief van 29 juli 2005 van de ICFTU aan de president van Iran, geraadpleegd via www.icftu.org op 7 december 2005.

⁷² Voorbeeld ontleend aan de 'Annual survey of violations of trade union rights (2005)', ICFTU, pagina 4, geraadpleegd via www.icftu.org op 6 december 2005. Zie ook 'Iran: verdicts against independant trade unionists unacceptable, says ICFTU', www.icftu.org, 10 november 2005, geraadpleegd op 6 december 2005.

3.3.3 Vrijheid van godsdienst en overtuiging

De sji'itische islam is de officiële religie van Iran. Daarnaast worden het christendom, het zoroastrisme en het jodendom erkend als enige officiële religieuze minderheden. In Iran zijn tevens aanhangers van het bahá'í geloof. Ook is er nog een soennitische minderheid. Hieronder volgt over elk van de genoemde godsdiensten een korte uiteenzetting. Ook wordt de situatie beschreven van de Hojatieh-gemeenschap, een ultra-conservatieve, sji'itische, anti-bahá'í gerichte beweging.

Islam

Bijna 99% van de bevolking in Iran hangt de islam aan. Het beleid van de overheid is gericht op strikte naleving van islamitische waarden en normen. De Iraanse grondwet verklaart de sji'itische islam (en de *Ja'fari*-school van denken) tot officiële religie van Iran.⁷³ Verreweg het grootste deel van de Iraanse bevolking is ook sji'itisch moslim. Het soennisme komt voornamelijk onder etnische minderheden als Koerden, Baluchi's, Turkmenen en Arabieren voor.

Christendom, zoroastrisme en jodendom

Deze erkende religieuze minderheden hebben het recht op eigen publicaties en de mogelijkheid het eigen geloof te belijden. Bovendien hebben deze minderheden in bepaalde gevallen het recht eigen gebruiken na te leven. Voor de religieuze minderheden zijn vijf plaatsen in het parlement gereserveerd. Ondanks deze bescherming door de grondwet komt discriminatie op religieuze gronden voor, bijvoorbeeld wanneer het gaat om een baan bij de overheid of aan overheid gelieerde instanties. Vanwege deze discriminatie op de arbeidsmarkt gekoppeld aan een somber economisch perspectief, kiezen veel religieuze minderheden voor emigratie.

Door toepassing van de *sjari'a* worden de erkende religieuze minderheden achtergesteld op het terrein van het recht en gerechtelijke procedures, zoals getuigenissen, erfrechtkwesies en tot voor kort bloedgeld.⁷⁴ Voor erkende religieuze minderheden is het uiterst moeilijk in geval van discriminatie op religieuze gronden een beroep te doen op de overheid.

⁷³ Artikel 12 van de Iraanse grondwet benadrukt de 'volledige eerbiediging en vrijheid' van het sji'isme ten opzichte van soennitische varianten van de islam.

⁷⁴ Eind 2003 is de wet op het gebied van bloedgeld (*diyeh*) gewijzigd waardoor ook verwanten van een niet-islamitisch slachtoffer het volledige bloedgeld ontvangen. Daarvoor kregen zij slechts de helft van hetgeen voor een moslim betaald diende te worden. Meer hierover in het algemeen ambtsbericht Iran van april 2004, pagina 31.

Zij doen soms een beroep op hun eigen kerkgemeenschap voor bemiddeling. Dit is echter vrijwel altijd zonder resultaat als de discriminatie is gebaseerd op de *sjari'a*-wetgeving.

Hieronder wordt apart stil gestaan bij de drie erkende religieuze minderheden.

Christenen

Er zijn ongeveer 300.000 christenen in Iran.⁷⁵ De christelijke gemeenschap in Iran bestaat hoofdzakelijk uit Armeense en Assyrische christenen, die in de Iraanse samenleving geïntegreerde gemeenschappen vormen. Geboren christenen zijn in staat zonder problemen hun geloof uit te oefenen. Repressie en intimidatie van christenen heeft in de verslagperiode wel plaatsgevonden, maar dit hing samen met actieve bekering van moslims. Wat deze bekering betreft moet onderscheid gemaakt worden tussen de 'oude' kerken en de 'nieuwe' kerken.

De 'oude' kerken roepen weinig of geen weerstand op. Deze ontplooiën geen zendingsactiviteiten. De leider van de Armeense kerk in Iran heeft te kennen gegeven zelfs geen moslims te bekeren wanneer zij uit zichzelf belangstelling zouden tonen in zijn kerk. Men wordt christen bij geboorte en trouwt slechts onderling. In de sporadische gevallen van een gemengde christen/moslim relatie, dient een mannelijke christen moslim te worden. Een vrouw kan haar oude geloof trouw blijven, mits haar kinderen moslim worden.

Complicaties als gevolg van zendingsdrang doen zich voor bij 'nieuwe' kerken, zoals de pinkstergemeente (*Assemblies of God*). Vooral de over het hele land verspreide niet-erkende huiskerken ondervinden problemen. Deze kerken ondervonden enige jaren geleden, na het aantreden van de vorige, hervormingsgezinde president Khatami, nog een zekere mate van religieuze tolerantie. Hieraan bleek een einde gekomen te zijn door de conservatieve overwinning bij de parlementsverkiezingen van februari 2004. In de vorige verslagperiode werden diverse christenen opgepakt.⁷⁶ De meeste werden nog dezelfde dag vrijgelaten of korte tijd later. Eén voorganger, Hamid Pourmand, zit nog steeds vast. Hij werd voor drie zaken vervolgd: misleiden van de Iraanse legerleiding (Pourmand zou zijn bekering tot het christendom, 25 jaar eerder, hebben verzwegen), apostasie en spionage. Voor de eerste aanklacht is hij in februari 2005 veroordeeld tot 3 jaar cel. Voor apostasie werd hij in mei 2005 vrijgesproken. Wanneer de aanklacht voor spionage voorkomt is onbekend.

⁷⁵ *International Religious Freedom Report*, US Department of State, 8 november 2005, pagina 1.

⁷⁶ Zie over deze arrestaties het algemeen ambtsbericht Iran van februari 2005, pagina 30.

De arrestaties leken met name gericht tegen de groeiende huiskerkbeweging waarvan de meeste bezoekers vroeger moslim waren. In de visie van een van de voorgangers moeten deze arrestaties worden opgevat als intimidatie van evangeliserende christelijke gemeenschappen. De leden van deze gemeenschappen zeggen echter geen keuze te hebben. Christenen hebben naar hun overtuiging nu eenmaal de opdracht om het evangelie te verkondigen.

In november 2005 meldden bronnen dat sprake zou zijn van een toenemende onderdrukking van met name tot het christendom bekeerde moslims. Dit naar aanleiding van de moord op voorganger Ghorban Tourani op 22 november 2005 in Gonbad-e-Kavus, een stad in het noordoosten van Iran tegen de grens met Turkmenistan. Het is niet duidelijk wie verantwoordelijk is voor de moord. Enkele uren na de moord deed volgens sommige bronnen de geheime dienst huiszoeking bij de vermoorde voorganger en andere christenen in de stad, op zoek naar bijbels en christelijke lectuur in het Farsi. Tevens zouden in de dagen na de moord elders in het land zeker 10 christenen opgepakt en ondervraagd zijn. Allen werden ook weer vrijgelaten. Het ministerie van Inlichtingen zou de arrestaties en ondervragingen coördineren. Tijdens een bijeenkomst met provinciegouverneurs, die een paar dagen voor de moord plaats had, zou de Iraanse president hebben aangekondigd een halt toe te willen brengen aan het snel groeiende aantal huiskerken.⁷⁷ Meer is niet bekend over de moord en de opgepakte christenen.

Op apostasie (*mortad*) – ofwel afvalligheid van de islam – staat volgens de *sjari'a* de doodstraf.⁷⁸ Toch heeft de laatste jaren in geen enkel geval strafvervolging of executie plaatsgevonden van personen die zich hebben bekeerd tot het christendom.⁷⁹ Wel ontvangen bekeerde moslims zo nu en dan dreigbrieven of dreigtelefoontjes⁸⁰ en zijn recentelijk, zoals hierboven omschreven, vooral actieve bekeerders (tijdelijk) opgepakt en ondervraagd. Anders dan deze acties doen vermoeden en in tegenstelling tot wat soms wordt beweerd, vinden echter volgens welingelichte bronnen geen identiteitscontroles plaats bij de ingang van de kerk en worden kerkgangers voor of na hun kerkbezoek niet ondervraagd door politiefunctionarissen. De autoriteiten richten wel regelmatig het verzoek tot de kerken om hen te voorzien van een lijst met de namen van de gelovigen. Als zo'n lijst vervolgens uitblijft volgen geen sancties.

⁷⁷ 'Convert stabbed to death', Compass Direct, 28 november 2005; 'Persecution against christian converts in Iran escalating', www.christianpost.com, 30 november 2005, geraadpleegd op 11 december 2005.

⁷⁸ Apostasie komt niet voor in het Iraanse Wetboek van Strafrecht.

⁷⁹ *International Religious Freedom Report*, US Department of State, 8 november 2005, pagina 2.

⁸⁰ De indruk bestaat dat deze dreigbrieven en dreigtelefoontjes door overheidsinstanties worden georganiseerd, maar dit is niet met zekerheid te zeggen omdat ze 'anoniem' geschieden.

Het dopen van moslims komt in de nieuwe kerken met enige regelmaat voor. Het zou gaan om zo'n 500 mensen in de afgelopen drie jaar.⁸¹

Ondanks de afgenomen tolerantie jegens bekerende christenen de laatste jaren, is gebleken dat moslims in principe nog steeds interesse kunnen tonen in het christendom, christelijke kerken kunnen bezoeken en bijbelonderwijs kunnen krijgen. De wijze van maatschappelijk kunnen functioneren wordt voor een groot deel bepaald door de mate waarin de betrokkenen met hun bekering in de openbaarheid treden. Of de autoriteiten al dan niet op de hoogte zijn van de bekering van betrokkene, is in principe slechts van belang wanneer de bekeerling reeds om andere redenen dan zijn geloofsovergang in de negatieve belangstelling staat of komt te staan van de Iraanse autoriteiten. In dat geval kan de bekering als een verzwarende factor meewegen. Het enkele feit dat iemand zich heeft bekeerd heeft ook in deze verslagperiode echter niet tot vervolging of anderszins negatieve aandacht van de zijde van de Iraanse autoriteiten geleid.⁸² Iraniërs die zich in het buitenland hebben bekeerd en vervolgens terugkeren naar Iran komen aldaar in dezelfde positie terecht als andere ex-moslims.

Indien problemen ontstaan, doen deze zich meestal voor in de familiesfeer of worden veroorzaakt door individuele overheidsambtenaren. Het gaat hierbij dan vooral om problemen op het gebied van uitreis, paspoortverstrekking, toegang tot de universiteit of degradatie op het werk. Ook hebben bekeerlingen over het algemeen zeer beperkte mogelijkheden om rechtsbescherming of beroepsmogelijkheden te zoeken. Dat geldt overigens evenzeer voor de andere leden van erkende religieuze minderheden, zoals joden en traditionele christenen. Ook zij hebben weinig tot geen mogelijkheden om rechtsbescherming te zoeken wanneer zij bijvoorbeeld niet worden toegelaten tot een universiteit.⁸³ Overigens zijn de erkende minderheden in 2003 voor de eerste maal ontslagen van de verplichting om vragen over de islam te beantwoorden tijdens de toelatingsexamens voor de universiteiten. Christenen die behoren tot de erkende kerken krijgen in plaats daarvan vragen over de bijbel voorgelegd.

⁸¹ Voor een omschrijving van het doopproces zie het algemeen ambtsbericht Iran van april 2004, pagina 32 onderaan.

⁸² Een uitzondering hierop is de vervolging van Hamid Pourmand. Zoals aangegeven op pagina 31 werd hij echter in mei 2005 vrijgesproken voor apostasie. Tijdens een bezoek van Oostenrijkse rechters aan Iran in 2002 bevestigde Groot-Ayatollah Yousef Sanei desgevraagd dat bekeringen van de islam tot het christendom op zichzelf niet in strijd zijn met de *sjari'a*. Dit wordt pas anders als de bekering gepaard gaat met godslastering of belediging van heiligen (artikel in Defenders' Newsletter, juli-augustus 2002, pagina 22). In de verslagperiode is niet gebleken dat dit veranderd zou zijn.

⁸³ Deze beperkte mogelijkheden voor rechtsbescherming gelden overigens ook voor de islamitische Iraniërs die niet de benodigde relaties hebben.

Het is niet bekend welke vragen christenen die behoren tot de illegale huiskerken voorgelegd krijgen.

Joden

De joodse gemeenschap blijft onverkort in staat haar vrijheid van godsdienst uit te oefenen, maar zij wordt wel steeds minder talrijk. De joodse gemeenschap voelt zich in zekere mate geïntimideerd door de anti-Israël propaganda die de overheid bedrijft, en in de verslagperiode verhevigd is, en het onder de Iraanse bevolking breed levende idee dat alle joden aanhangers zijn van het zionisme.⁸⁴

Zoroastriërs

De zoroastriërs, aanhangers van Zarathoestra (Zoroaster in het Grieks, Zarthost in het Perzisch) was eeuwen voor het intreden van de islam de overheersende godsdienst in Iran. Thans zijn tussen de 30.000 en 50.000 zoroastriërs in Iran woonachtig. De meeste van hen wonen in Yazd, Kerman en Teheran. Vele anderen zijn de afgelopen decennia naar het buitenland geëmigreerd, in het verleden veelal naar India (daar Parsi's genaamd).⁸⁵

In de positie van de zoroastriërs is in de verslagperiode geen verandering gekomen. De zoroastrische minderheid in Iran wordt in staat gesteld hun godsdienst vrijelijk te beleven en om de meeste van hun traditionele en familiale gebruiken na te leven. Aan de zoroastriërs zijn wel diverse discriminerende beperkingen opgelegd. Dit zijn dezelfde beperkingen die gelden voor de andere erkende religieuze minderheden.⁸⁶

Actieve bekering tot het zoroastrisme vindt niet plaats.

De zoroastriërs hebben een eigen taal. De taal wordt door jongeren echter nauwelijks gesproken en sterft uit. Artikelen voor en door zoroastriërs worden in Teheran gepubliceerd in het tijdschrift *Frahvahr*. Andere steden hebben hun eigen magazines.

⁸⁴ *International Religious Freedom Report*, US Department of State, 8 november 2005, pagina 8.

⁸⁵ *International Religious Freedom Report*, US Department of State, 8 november 2005, pagina's 1 en 7.

⁸⁶ Volgens een woordvoerder van de 'Zoroastrian Woman Association' geldt voor de aanhangers van hun geloof echter een extra beperking ten opzichte van andere erkende religieuze minderheden: de aangepaste wetgeving op het gebied van bloedgeld, zie voetnoot 69, zou voor hun in de praktijk nog niet in werking zijn getreden.

Jehova's getuigen

In Iran zou een klein aantal Jehova's getuigen actief zijn. Zo'n 400 wordt geschat. Er is zeer weinig over deze kleine groep bekend. Zij beschikken niet over een eigen gebouw om religieuze bijeenkomsten te hebben. Het zou Jehova's getuigen slechts toegestaan zijn hun boodschap uit te dragen aan mensen uit de christelijke, joodse of zoroastrische gemeenschap. Zolang ze zich hieraan houden, ondervinden ze geen problemen met de Iraanse autoriteiten. Er zijn voorts geen problemen bekend bij bijvoorbeeld het registreren van huwelijken of het inschrijven aan de universiteit.

Bahá'i

In Iran zijn circa 300.000 aanhangers van het bahá'i geloof woonachtig. De meerderheid van hen is van Perzische afkomst. Het bahá'i geloof wordt niet erkend in de Iraanse grondwet. Aanhangers worden als geloofsafvalligen van de islam beschouwd, die de geloofsovertuiging tarten en een bedreiging zijn voor de stabiliteit van de staat. In Iran beschikken zij dan ook niet over gebedshuizen, zodat de religieuze bijeenkomsten in woonhuizen worden georganiseerd.

In de verslagperiode werd een toename in arrestaties van bahá'i aanhangers geconstateerd. De aanklachten worden doorgaans geformuleerd als 'onrust zaaien onder het volk' en 'propaganda tegen de regering'. De arrestaties houden meestal verband met het verspreiden van kopieën van brieven waarin de Iraanse regering opgeroepen wordt een halt toe te brengen aan de onderdrukking van de bahá'is. Ook komt het voor dat aanhangers gearresteerd worden, omdat ze weigeren eigendommen af te staan of omdat ze actief betrokken zijn bij het organiseren van cursussen over de grondbeginselen van het geloof, aldus de Nationale Geestelijke Raad van de bahá'is in Nederland. Vaak worden betrokkenen binnen enkele weken op borgtocht vrijgelaten. Zo'n 60 aanhangers zouden in de verslagperiode op borgtocht zijn vrijgelaten en een rechtszaak afwachten en 10 aanhangers zouden gevangen zitten.⁸⁷

Bahman Mashhadi die in december 2004 werd gearresteerd in verband met de verspreiding van de aan de toenmalige president Khatami gerichte brief van de Iraanse bahá'i-gemeenschap, is in april 2005 veroordeeld tot een jaar gevangenisstraf wegens het in gevaar brengen van 'de veiligheid van de staat en het verspreiden van leugens'.⁸⁸

⁸⁷ Stand van zaken op 10 november 2005. Informatie afkomstig uit diverse brieven van de Nationale Geestelijke Raad van de bahá'is van Nederland die gedurende de verslagperiode aan de minister van Buitenlandse Zaken werden verzonden, laatst ontvangen op 20 december 2005.

⁸⁸ Informatie afkomstig uit de brieven van 12 april 2005, 15 augustus 2005 en 30 september 2005 van de Nationale Geestelijke Raad van de bahá'is van Nederland aan de minister van Buitenlandse Zaken.

Op 15 augustus 2005 werden vier aanhangers veroordeeld tot 10 maanden gevangenisstraf op beschuldiging van oppositie tegen de Islamitische Republiek Iran. Allevier zijn coördinator van het Trainingsinstituut waar bahá'is uit het hele land getraind worden in de grondbeginselen van het geloof. Op 15 december 2005 overleed Dhabihullah Mahrami door onbekende oorzaak. Hij was een lid van de bahá'i-gemeenschap en zat sinds 1995 een levenslange gevangenisstraf uit wegens apostasie.⁸⁹

De onderdrukking van bahá'is uit zich vooral op het gebied van onderwijs, werkgelegenheid, huisvesting, reizen en culturele activiteiten en bahá'is worden regelmatig geconfronteerd met willekeur van de zijde van lokale autoriteiten. Voorts krijgen zij zo nu en dan te maken met onteigening of zelfs sloop van hun eigendommen en zelfs heiligdommen.⁹⁰ Ook mogen bahá'i in de regel hun doden niet begraven of eer bewijzen op een manier die past binnen hun geloof. Ten slotte komen de bahá'i, als niet erkende religieuze minderheid, niet in aanmerking voor de eerder genoemde bloedgeldregeling.

Een verbetering leek opgetreden op het punt van toelating tot universiteiten. In het studiejaar 2003/2004 was op het inschrijvingsformulier van de toelatingsexamens voor de eerste maal de vraag naar de religie van betrokkene weggelaten. In plaats daarvan kon de aanvrager aangeven over welke religie hij of zij ondervraagd wilde worden op het toelatingsexamen, ongeacht of dit de eigen religie betrof of niet. Zeker 1000 bahá'i studenten behaalden het toelatingsdiploma, doch ontdekten tot hun verontwaardiging dat zij als 'moslims' stonden geregistreerd.⁹¹ Deze praktijk zou betekenen dat bahá'i alleen toegang hebben tot universiteiten wanneer zij hun geloof verloochenen.

Soennieten

Soennieten maken circa 10% van de Iraanse bevolking uit. Het aanhangen van de soennitische richting van islam levert als zodanig geen vervolging door de autoriteiten of burgermilities op. Soennitische parlementsleden maken van tijd tot tijd hun ongenoegen kenbaar over de voortdurende discriminatie van de soennitische minderheid waarvan nooit iemand in aanmerking komt voor functies als die van vice-president, minister of gouverneur en de hogere functies op bijvoorbeeld ambassades, universiteiten en andere instituten.⁹²

⁸⁹ Brief van 20 december 2005 van de Nationale Geestelijke Raad van de bahá'is van Nederland aan de minister van Buitenlandse Zaken.

⁹⁰ Zie bijvoorbeeld het persbericht 'Concern over worsening persecution of Bahá'is in Iran', van de Bahá'i International Community van 14 april 2005.

⁹¹ 'New ploy by Iranian government to deprive bahá'is of higher education', Bahá'i World News Service, New York, 11 augustus 2004.

⁹² *International Religious Freedom Report*, US Department of State, 8 november 2005, pagina 3.

Hojatieh-gemeenschap

Deze ultra-conservatieve, sji'itische, anti-bahá'i gerichte beweging, opgericht in 1953, is door ayatollah Khomeini in 1983 verboden. Het gaat in feite niet om een aparte geloofsgemeenschap, maar om een min of meer georganiseerd verband van sji'itische gelovigen. Ofschoon bij tijd en wijle de naam van de beweging opduikt in polemische artikelen of achtergrondbeschouwingen, voornamelijk in Iraanse media in het buitenland, wordt in Iran zelf weinig over de Hojatieh-gemeenschap (*Hojatieh Association*) vernomen. Veel leden zouden inmiddels zijn opgegaan in de uiterst conservatieve *Islamic Coalition Society* (ICS). De Hojatieh-gemeenschap richt zich op de wederkomst van de *Mahdi*, de verdwenen twaalfde Imam, die de echte en enige 'Islamitische Republiek' zal stichten en keerde zich vooral in het verleden tegen het instituut van *velayat-e faqeh*. Binnen sommige overheidskringen lijkt enige sympathie voor deze – thans zeer kleine – beweging te bestaan. Er zijn geen aanwijzingen die duiden op vervolging van leden van deze gemeenschap.

3.3.4 Bewegingsvrijheid

Binnenland

In principe mogen burgers zonder officiële toestemming naar elk deel van Iran reizen en van woonplaats veranderen. Bij binnenlandse vluchten moeten Iraniërs hun identiteit aantonen met hun geboorte-/identiteitsboekje of paspoort.

Geboorte-/identiteitsboekje

Iedere Iraniër heeft een geboorte-/identiteitsboekje (*shenasnameh*) met een rode omslag en een uniek serienummer dat op elke bladzijde met rode inkt is gedrukt. Daarnaast bevat de *shenasnameh* een persoonsnummer, dat met pen in het daarvoor bedoelde vak is geschreven en dat uit één tot vijf cijfers kan bestaan. Dit nummer is het volgnummer van de afgevende instantie in het desbetreffende jaar. De combinatie persoonsnummer, geboortedatum en plaats van afgifte is uniek voor de houder van het boekje.

Iraniërs kennen het persoonsnummer dat in hun geboorteboekje vermeld staat doorgaans uit hun hoofd, aangezien zij deze bij nagenoeg alle belangrijke transacties nodig hebben. Het nummer staat niet alleen vermeld op alle andere identificatiebewijzen (paspoort, rijbewijs, studentenkaart, militaire kaart), maar moet ook steeds worden genoemd als een bepaalde overheidsdienst wordt verlangd. Het geboorteboekje wordt na de geboorte door de ouders aangevraagd. De houder van het boekje is verplicht dit van een foto te voorzien zodra de leeftijd van 18 jaar bereikt is.

Het komt echter regelmatig voor dat de houder, of de ouders van de houder, al een foto in het boekje laten aanbrengen wanneer de houder 15 of 16 jaar oud is en bijvoorbeeld in het buitenland gaat studeren. Bedoelde minderjarigen kunnen evenwel probleemloos aan de verkiezingen deelnemen of andere officiële formaliteiten vervullen op vertoon van hun boekje zonder foto. Iraniërs zijn niet verplicht het geboorteboekje bij zich te dragen.

De eerste twee pagina's van het geboorteboekje bevatten de persoonlijke gegevens van de houder: voor- en achternaam van de betrokkene, diens geboortedatum (volgens de Iraanse kalender) en geboorteplaats, de voornaam van diens vader en moeder alsmede hun persoonsnummer en de plaats van afgifte van hun geboorteboekjes. Op de middelste twee pagina's worden huwelijken (alsmede echtscheidingen en het overlijden van de partner) en eventuele kinderen bijgeschreven. Bij huwelijken worden alle gegevens (voornaam, achternaam, geboortedatum, nummer en afgifteplaats van het geboorteboekje) van de huwelijkspartner ingevuld, alsmede het registratienummer van het huwelijk en plaats en nummer van het desbetreffende notaris kantoor. Het boekje wordt bij alle handelingen tevens door de notaris gestempeld. Op de laatste twee pagina's wordt door middel van stempels aangegeven of betrokkene bijvoorbeeld voedselbonnen heeft ontvangen en in welke stad de houder van het boekje heeft gestemd bij verkiezingen. De religie van de houder wordt niet in het geboorteboekje vermeld.

Naast de oude *shenasnamehs* is in 2003 een nieuwe *shenasnameh* in gebruik genomen. Het betreft in plaats van een boekje een identiteitskaart. De kaart heeft een nationale code van 10 cijfers en zal gebruikt worden bij allerlei belangrijke transacties zoals trouwen, het kopen van land of het aanschaffen van een auto. De religie van de houder wordt niet vermeld. De kaart wordt afgegeven op de postkantoren. De oude *shenasnameh* blijft naast de nieuwe identiteitskaart bestaan. Gedurende 2003 zijn ook tijdelijke identiteitsbewijzen afgegeven. De tijdelijke kaarten zijn hardroze van kleur en bevatten geen pasfoto. Ook is op de kaart niet vermeld dat het om een tijdelijk document gaat. De kaart is wel voorzien van de tiencijferige nationale code.

Het bezit van een *shenasnameh* is gekoppeld aan de Iraanse nationaliteit. Vluchtelingen kunnen, ook na langdurig verblijf in Iran, geen *shenasnameh* verkrijgen zolang ze op basis van hun vluchtelingenstatus in Iran verblijven. Alleen in het geval dat een vluchteling de Iraanse nationaliteit verkregen heeft (door bijvoorbeeld een huwelijk met een Iraniër), kan betrokkene een *shenasnameh* verkrijgen.⁹³

⁹³

Een huwelijk van een Iraniër met iemand van een niet-Iraanse nationaliteit betekent niet dat de Iraniër de Iraanse nationaliteit verliest. De enige manier om de Iraanse nationaliteit te verliezen is een verzoek daartoe indienen. Dit komt zelden voor.

Paspoort

Paspoorten kunnen sinds een wetwijziging in 2002 direct vanaf de geboorte worden verstrekt, waar kinderen voorheen in de paspoorten van ouders werden bijgeschreven. Dit betekent dat ook minderjarigen over een eigen paspoort kunnen beschikken. Mannen die de dienstplichtige leeftijd hebben bereikt, kunnen uitsluitend een paspoort aanvragen na toestemming van de militaire autoriteiten of na vervulling van hun militaire dienstplicht. Overigens hebben minderjarigen voor de aanvraag van een paspoort wel toestemming van hun ouders nodig.

Per 14 juli 2004 is een nieuw paspoort in gebruik genomen. Oude paspoorten blijven geldig tot de vervaldatum zoals in deze paspoorten aangegeven. Het nieuwe paspoort vertoont ten opzichte van het oude paspoort qua uiterlijke kenmerken zowel overeenkomsten als verschillen.⁹⁴

Buitenland

Bij uitreis uit Iran wordt de identiteit gecontroleerd met behulp van het paspoort. Het is niet nodig hierbij ook het geboorteboekje te tonen. Voor zover bekend, zijn er recentelijk geen wijzigingen in de uitreisprocedure doorgevoerd. De controle op de luchthaven van Teheran (Mehrabad) is strikt.⁹⁵

Naast de vele uitreis mogelijkheden vanaf het vliegveld van Teheran, bestaat tevens gelegenheid om met Iran Air of Mahan Air vanuit Iraanse steden als Ahwaz, Bandar-Abbas, Mashhad, Isfahan en Shiraz naar diverse bestemmingen binnen en buiten de regio te vliegen. Op deze Iraanse luchthavens wordt hetzelfde registratiesysteem als dat op de luchthaven Teheran gehanteerd. In de provincie Sistan-Baluchistan kan Iran ook via de grens met Pakistan verlaten worden.

Wat de uitgestrekte landgrens met Turkije betreft, is bekend dat de Iraanse, alsook de Turkse grensautoriteiten moeilijkheden hebben om die deugdelijk te bewaken. Iraniërs zijn niet visumplichtig voor Turkije, hetgeen inhoudt dat dit land dan ook een populaire bestemming is.

Betrokkene moet dan al wel een nationaliteit van een andere staat hebben verkregen. Het verzoek wordt ingediend bij de Iraanse ambassade in het land van vestiging.

⁹⁴ Overeenkomsten: de afmetingen (13x9), de rood-bruine kaft, het gebruik van het wapen op de kaft, het gebruikte watermerk (het portret van Khomeini) en het aantal pagina's (40). In beide versies wordt de religie van de houder *niet* vermeld. De verschillen tussen het oude en het nieuwe paspoort: de ruimte voor het invullen van de persoons -en afgiftegegevens (in het oude paspoort staan deze gegevens over 7 pagina's verdeeld en in het nieuwe paspoort op drie pagina's) en de pagina's van het nieuwe paspoort hebben een iets andere ondergrond.

⁹⁵ Zie voor een beschrijving van de feitelijke controle bij uitreis het algemeen ambtsbericht Iran van februari 2005, pagina 36.

Indien men over een paspoort beschikt, kan men dagelijks per vliegtuig of bus en enige malen per week met de trein van Teheran naar Istanbul afreizen.

Jaarlijks keren duizenden in het buitenland verblijvende Iraniërs, waaronder voormalige asielzoekers, voor korte of langere tijd in het kader van zaken, vakantie of familiebezoek terug naar hun vaderland. In verreweg de meeste gevallen levert een dergelijke terugkeer geen enkel probleem op.

Reisverbod

Voor zover bekend is er geen specifiek wetsartikel met betrekking tot reisverboden. Uit de praktijk blijkt wel dat reisverboden voor een Iraans staatsburger door diverse autoriteiten uitgevaardigd kunnen worden zoals bijvoorbeeld de belastingautoriteiten, de revolutionaire of openbare rechtbank of de openbare aanklager. Het kan gaan om een uitreisverbod of een regionaal reisverbod.

In geval van een uitreisverbod, wordt de informatie hierover naar de luchthavens en grensovergangen in Iran verspreid. De douanemedewerkers hebben toegang tot deze informatie. Een uitreisverbod behelst niet de verplichting voor een persoon om zich regelmatig te melden.

Een uitreisverbod kan vermeld staan in een vonnis. Tevens kan het zijn dat de persoon schriftelijk bericht krijgt van het reisverbod. Het komt echter ook voor dat een persoon op het vliegveld pas geconfronteerd wordt met een reisverbod.

Wanneer iemand op borgtocht vrij is, hangt het van de zwaarte van de aanklacht af of betrokkene een uitreisverbod opgelegd krijgt en bovendien of de eisende partij (bijvoorbeeld de schuldeiser of het slachtoffer van een oplichter) erop aangedrongen heeft betrokkene een uitreisverbod op te leggen. Ingeval een uitreisverbod is opgelegd, vindt confiscatie van het paspoort niet noodzakelijkerwijs plaats.

In de praktijk worden geen gevangenisstraffen opgelegd wegens illegale uitreis. Wel kunnen geldboetes worden geheven.

Een regionaal reisverbod staat in een vonnis vermeld. Het geldt voor een beperkte periode en gedurende die periode dient betrokkene zich regelmatig te melden bij bijvoorbeeld een bepaalde gevangenis of rechtbank.

Het is mogelijk een paspoort te verkrijgen voor iemand die een meldplicht heeft. De persoon kan zelfs, na verkrijging van de vereiste toestemming, legaal het land verlaten.

3.3.5 Rechtsgang

Het rechtssysteem in Iran is gebaseerd op de islamitische wetgeving. Om deze reden ontbreken in de bestaande wetgeving soms zaken die tijdens het ontstaan van de islamitische wet niet aan de orde waren maar die heden ten dage een vrijwel vanzelfsprekend onderdeel van de moderne rechtssystemen uitmaken. Zo bestaat in het Iraanse strafstelsel geen onderscheid tussen de delicten moord en doodslag. Ook de rol van de advocaat in het strafproces blijft zeer beperkt. Hieronder volgt een uiteenzetting van achtereenvolgens het Iraanse Wetboek van Strafvordering en het Iraanse Wetboek van Strafrecht.

Het Iraanse Wetboek van Strafvordering

Met name de rechtsgang in de revolutionaire rechtbanken is nog altijd verwijderd van internationale standaarden voor een eerlijke rechtsgang. Onder andere omdat deze rechtbanken soms bestaan uit rechters die niet juridisch geschoold zijn, wordt ook de bestaande regelgeving inzake de procesgang niet altijd nageleefd. Ook zijn de aanklachten op basis waarvan veroordeling plaatsvindt, gesteld in zeer vage en weinig concrete bewoordingen. Deze rechtbanken beschikken nog altijd over zeer veel speelruimte voor het ongecontroleerd aanpakken van hun onwelgevallige personen.⁹⁶

De werkwijze van de revolutionaire rechtbanken is de afgelopen jaren op enkele punten wel iets transparanter geworden. Zo ontvangen verdachten thans in sommige gevallen carbonkopieën van oproepen, dagvaardingen of vonnissen.⁹⁷ Van een systematische verbetering kan echter niet gesproken worden.

De autoriteiten lijken inmiddels ook te hebben ingezien dat de rechtsgang verbetering behoeft. In 2004 is gewerkt aan hervormingsplannen van de rechterlijke macht. Onderwerpen die in deze plannen aan bod komen zijn onder andere onderricht aan rechters en advocaten en herziening van het proportionaliteitsbeginsel (de opgelegde straf moet in verhouding staan tot de begane overtreding of misdaad). De hervormingsplannen zouden de komende vijf jaren hun beslag moeten krijgen.

⁹⁶ UK Immigration and Nationality Directorate Home Office, Iran Country Report (5.14), april 2005.

⁹⁷ Dat de verdachte een carbonkopie ontvangt geldt ook voor oproepen, dagvaardingen en vonnissen bij de openbare rechtbanken.

De Openbaar Aanklager

De gang van het Iraanse strafproces is vastgelegd in het Iraanse Wetboek van Strafvordering van 1994, dat zowel voor de openbare rechtbanken als voor de revolutionaire rechtbanken geldt. Deze wet is in 2003 op een belangrijk punt aangepast. Voor zowel de strafkamers van de openbare rechtbanken als voor de revolutionaire rechtbanken is sinds de wetwijziging de aanwezigheid van een openbaar aanklager wettelijk voorgeschreven. In de diverse rechtbanken in Teheran en andere grote steden functioneert de openbaar aanklager in de praktijk inmiddels volledig. In de rest van het land is de daadwerkelijke introductie van het instituut van openbaar aanklager nog niet geheel verwezenlijkt.

De introductie van de openbaar aanklager heeft met zich meegebracht, dat personen die aangifte willen doen van een delict zich niet langer tot de rechtbank kunnen wenden, maar dit rechtstreeks moeten melden bij het kantoor van de openbaar aanklager of bij de politie, die de aangifte dan doorgeleidt aan de openbaar aanklager. De openbaar aanklager leidt het strafrechtelijk vooronderzoek. De aanklager beschikt over ondervragers en assistenten, die hem bij het vooronderzoek ter zijde staan. Wanneer het strafrechtelijk vooronderzoek is afgerond en het dossier van het onderzoek wordt gesloten, wordt de zaak bij de desbetreffende rechtbank gebracht.

Presumptie van onschuld

Grondwettelijk bestaat voor verdachten de presumptie van onschuld. Deze wordt gerelativeerd door het grote belang dat wordt gehecht aan bekentenissen van de verdachte, verklaringen van getuigen en de ‘overtuigdheid van de rechter’.⁹⁸ Hierdoor spelen forensische bewijzen een ondergeschikte rol in het strafproces.

Openbaarheid rechtszittingen

Artikel 165 van de grondwet bepaalt dat rechtszittingen in principe openbaar zijn, maar dat van openbaarheid kan worden afgezien op het moment dat het gaat om een zaak van nationale veiligheid of als openbaarheid van de zitting ‘de religieuze gevoelens van het volk’ zou beledigen. Volgens de constitutie vallen politieke –of persdelicten hier niet noodzakelijkerwijs onder. In de praktijk komt het van tijd tot tijd voor dat ook dergelijke zittingen achter gesloten deuren worden afgehandeld.⁹⁹

⁹⁸ VN Commission on Human Rights, *Civil and Political Rights, including the Question of Torture and Detention. Report of the Working Group on Arbitrary Detention.* E/CN.4/2004/3/Add.2, 27 juni 2003, blz. 6.

⁹⁹ Vergelijk ook het rapport *Like the Dead in Their Coffins - Torture, Detention, and the Crushing of Dissent in Iran*, Human Rights Watch, June 2004, Vol. 16, No 2(E), pagina 45.

Rol advocaat

De advocaat speelt een zeer beperkte rol in het strafproces.¹⁰⁰

Advocaten hebben pas toegang tot hun cliënt als het strafrechtelijk vooronderzoek is afgelopen en het dossier van dit onderzoek is afgesloten. De enige invloed die de advocaat vóór de aanvang van de terechtzitting kan hebben is het toevoegen van zijn schriftelijke zienswijze op het (reeds afgesloten) vooronderzoeksdossier. Ook op de terechtzitting is de rol van de advocaat vaak zeer beperkt. Zo kan volgens artikel 128 van het Iraanse Wetboek van Strafvordering de advocaat in een rechtszaak worden uitgesloten van de laatste terechtzitting waar het vonnis wordt uitgesproken. De licenties die advocaten het recht geven om in deze hoedanigheid op te treden, worden afgegeven door de lokale afdelingen van de Orde van Advocaten. Onthouding van de licentie komt voor bij wangedrag van advocaten, dat meestal wordt gemeld door cliënten maar soms ook door rechters. Volgens waarnemers zou de rechterlijke macht pogingen ondernemen om zijn greep op de thans relatief onafhankelijk opererende Orde van Advocaten te vergroten.

Ne bis in idem

Met name indien iemand voor een bepaald delict in het buitenland is veroordeeld en daar een straf heeft uitgezeten, is het niet ondenkbaar dat voor ditzelfde delict in Iran nogmaals strafvervolging plaatsvindt (indien de Iraanse rechtbanken voor behandeling van dat delict bevoegd zijn). Op dit punt wordt het *ne bis in idem* principe dus niet gerespecteerd.

Sippenhaft

Het komt voor dat familieleden of goede bekenden van voortvluchtige verdachten of politieke gevangenen kort gevangen gehouden worden (de zogenaamde *Sippenhaft*), teneinde deze laatsten te dwingen tot het afleggen van bekentenissen. Ook komt het voor dat familieleden of goede bekenden worden opgeroepen voor verhoor door de autoriteiten, om zo de verblijfplaats van de voortvluchtige te achterhalen.¹⁰¹

Beroepmogelijkheid

Beroep tegen een strafvonnis is volgens artikel 232 van het Iraanse Wetboek van Strafvordering slechts in een beperkt aantal gevallen mogelijk. De mogelijkheid bestrijkt veroordelingen tot de doodstraf, tot lijfstraffen, geldboetes van meer dan 500.000 rial en gevangenisstraffen van langer dan drie maanden.

¹⁰⁰ VN Commission on Human Rights, *Civil and Political Rights, including the Question of Torture and Detention. Report of the Working Group on Arbitrary Detention.* E/CN.4/2004/3/Add.2, 27 juni 2003, blz. 6.

¹⁰¹ US Department of State, *Iran Country Report on Human Right Practices-2004*, 28 februari 2005, pagina 5.

Veroordeling bij verstek

Het is volgens artikel 180 van het Iraanse Wetboek van Strafvordering mogelijk dat iemand bij verstek wordt veroordeeld. Veroordeling bij verstek is zelfs mogelijk wanneer de doodstraf wordt opgelegd. Wanneer de ten laste gelegde delicten echter *mohareb* ('strijd tegen God') of *mofzed fi'l arz* ('verderf zaaien op aarde') betreffen, is veroordeling bij verstek niet mogelijk.

Het Iraanse Wetboek van Strafrecht

Delicten worden in het Iraanse Wetboek van Strafrecht onderverdeeld in drie categorieën, te weten delicten waarvoor in de *sjari'a* een straf is bepaald, delicten die inbreuk maken op de rechten van de maatschappij of de openbare orde en delicten die de rechten van natuurlijke of rechtspersonen aantasten. Een delict valt altijd onder slechts één van deze categorieën.

Straffen kunnen worden onderverdeeld in vijf categorieën, waarvan de eerste vier elk een apart hoofdstuk in het Wetboek van Strafrecht beslaan. De eerste soort straf is de zogenaamde *hadd-* of *hudud*-straf. De delicten die met deze straf bestraft kunnen worden zijn delicten die worden beschouwd als een overtreding van de goddelijke wet, zoals bijvoorbeeld apostasie, homoseksualiteit of diefstal. Straffen die kunnen worden opgelegd zijn doodstraf, steniging, amputatie, slaag, gevangenisstraf en verbanning. De tweede en derde soort straf zijn de *qesas* (vergelding) en *diyeh* (smartengeld), die beide zijn gebaseerd op het principe van vergelding. Strafvervolgning van de delicten die onder deze categorie vallen kan alleen plaatsvinden na aangifte van (verwanten van) het slachtoffer. Deze kan verzoeken de verdachte dezelfde behandeling als het slachtoffer te laten ondergaan of een financiële compensatie in plaats hiervan verlangen. De *diyeh* (ook wel bloedgeld genoemd) heeft specifiek betrekking op de vergelding van moorden en kan worden opgelegd naast een andere bestraffing zoals gevangenisstraf. De vierde soort straf is de *ta'zir* of *ta'zirat*, waarbij het gaat om bestraffingen die niet zijn voorgeschreven in de *sjari'a*, maar die aan het oordeel van de rechter worden overgelaten. Het kan gaan om boetes, gevangenisstraffen of zweepslagen. Ten slotte is er het systeem van de preventieve straffen, waar het niet gaat om straffen in de eigenlijke zin maar om dwangmaatregelen zoals voorarrest gedurende het strafrechtelijk onderzoek.

In geval van beslaglegging is in verreweg de meeste gevallen uit de eigendomsakte op te maken waarom beslag is gelegd op het desbetreffende eigendom. De beslissende rechtbank geeft aan de *Deeds and Properties Registration Organization* de beslaglegging door en deze wordt daar in het systeem geregistreerd. Wanneer de promittent aan zijn verplichtingen heeft voldaan, wordt de beslaglegging uit het systeem gehaald nadat de rechter daar opdracht toe heeft gegeven.

Het komt van tijd tot tijd voor dat aan iemand als aanvullende strafmaatregel een tijdelijk verbod tot werken wordt opgelegd bijvoorbeeld in de advocatuur of het notariaat.¹⁰²

De VN-werkgroep voor arbitraire detentie constateerde in 2003 overigens dat in veel gevallen disproportionele straffen worden opgelegd voor strafbare feiten en dat de strafmaat voor een zelfde delict tussen de diverse rechtbanken erg kan verschillen.¹⁰³ Er zijn geen aanwijzingen dat dit tijdens de verslagperiode veranderd zou zijn.

Onderstaand zal worden ingegaan op de regelgeving en rechtspraak met betrekking tot enkele specifieke delicten.

Overspel (zenah)

Overspel wordt in artikel 63 van het Iraanse Wetboek van Strafrecht gedefinieerd als geslachtsgemeenschap van een man met een vrouw die vanwege haar burgerlijke staat ‘verboden’ voor hem is, zelfs als de geslachtsgemeenschap anaal heeft plaatsgevonden. Uitzondering op deze regel kan gelegen zijn in het verkeerdelijk aanzien van de vrouw in kwestie (oftewel dwaling omtrent de feiten of het recht). De bestraffing voor overspel is volgens de in Iran geldende wetgeving nog altijd doodstraf door steniging (artikel 83 van de afdeling van het Wetboek van Strafrecht waar de *hudud*-straffen worden behandeld). Hiervoor is het nodig dat het overspel wettig en overtuigend wordt bewezen door vier getuigen of een viervoudige bekentenis (artikel 68 en 74).¹⁰⁴

Een niet-gehuwde vrouw die een abortus laat plegen zal niet om deze reden worden beschuldigd van overspel. Volgens artikel 73 van het Wetboek van Strafrecht is een zwangerschap op zichzelf onvoldoende reden om te spreken van bewezen overspel. Het Wetboek van Strafrecht kent geen bepalingen waarin staat dat een buitenechtelijk geboren kind op zichzelf voldoende reden is om te spreken van bewezen overspel.

¹⁰² Hieruit moet niet afgeleid worden dat een Iraanse burger een werkvergunning nodig heeft, welke dan afgenomen zou worden als aanvullende strafmaatregel. Werkvergunningen zijn niet aan de orde in Iran.

¹⁰³ VN Commission on Human Rights, *Civil and Political Rights, including the Question of Torture and Detention. Report of the Working Group on Arbitrary Detention.* E/CN.4/2004/3/Add.2, 27 juni 2003, pagina 16.

¹⁰⁴ In de verslagperiode verscheen een bericht dat een vrouw tot steniging veroordeeld zou zijn wegens overspel, maar voor zover bekend zijn stenigingen sinds december 2002 niet uitgevoerd (zie hierover paragraaf 3.3.9). In twee andere gevallen werden twee vrouwen wegens overspel veroordeeld tot executie door ophanging (E'temad, 27 september 2005 en 11 december 2005). Andere gevallen van personen die ter dood zijn veroordeeld wegens overspel door middel van een andere executiewijze dan steniging zijn niet bekend.

De straf wordt niet toegepast wanneer de partner van de overspelpleger niet (seksueel) beschikbaar was, vanwege een reis of een detentie of een vergelijkbare omstandigheid (artikel 86), wanneer de daders niet van het verbod op de hoogte waren (artikel 66), of wanneer een dader tot het overspel werd gedwongen (artikel 67). Berouw kan in sommige gevallen leiden tot gratieverlening. Voor ongeoorloofd geslachtsverkeer tussen ongehuwden geldt een straf van 100 zweepslagen (artikel 88).

Er wordt in de strafwetgeving ten aanzien van overspel geen onderscheid gemaakt naar godsdienst. Wel is er een bepaling dat bij ongeoorloofd geslachtsverkeer tussen een niet-moslimman en een moslimvrouw, de man met de doodstraf dient te worden bestraft (artikel 82 van het Wetboek van Strafrecht). Hierbij is niet van belang of de man en vrouw gehuwd zijn. Er zijn geen recente gevallen bekend van de toepassing van dit artikel.

In principe kan overspel door elke openbare rechtbank worden behandeld. Er zijn echter enkele openbare rechtbanken die gespecialiseerd zijn in de behandeling van die zaken die de openbare zeden betreffen, zoals bijvoorbeeld overspel of alcoholgebruik. Voorbeelden hiervan zijn het Ershad Justitieel Complex en de rechtbank aan de Wazera Boulevard, beide in Teheran. Verdachten die op heterdaad worden betrapt, worden vaak aan een dergelijke speciale rechtbank voorgeleid.

Homoseksualiteit¹⁰⁵

In artikel 108 van het Iraanse wetboek van Strafrecht wordt homoseksueel verkeer gedefinieerd als geslachtsgemeenschap en aanverwante handelingen tussen twee mannen. De *hadd*-straf voor homoseksuele geslachtsgemeenschap is de doodstraf. De manier waarop deze wordt uitgevoerd wordt door de rechter bepaald. De straf geldt zowel voor de ‘actieve’ als ‘passieve’ deelnemer aan het geslachtsverkeer, maar alleen als deze meerderjarig en geestelijk gezond zijn en uit vrije wil hebben gehandeld.

Is een van beiden minderjarig dan zal hij, mits hij uit vrije wil heeft gehandeld, een *ta'zirat*-straf krijgen, de straf van de meerderjarige persoon blijft echter de *hadd*-straf. Zijn beide deelnemers minderjarig, dan worden zij beiden volgens *ta'zirat* berecht. De *ta'zirat*-straf kan oplopen tot 74 zweepslagen.¹⁰⁶

De straf voor homoseksuele handelingen zonder werkelijk geslachtsverkeer is 100 zweepslagen.

¹⁰⁵ Zie ook paragraaf 3.4.4. over de positie van homoseksuelen in Iran en de eventuele toepassing van de wetgeving in de praktijk.

¹⁰⁶ Artikelen 108 tot en met 113 uit het Iraanse Wetboek van Strafrecht.

Is de ‘actieve’ deelnemer echter een niet-moslim en de ‘passieve’ deelnemer een moslim, dan geldt voor de ‘actieve’ deelnemer wel de doodstraf. Wanneer deze handelingen driemaal herhaald zijn, en iedere keer is een *hadd*-straf uitgevaardigd, dan wordt bij de vierde maal alsnog de doodstraf opgelegd. Als twee mannen die geen bloedverwanten van elkaar zijn zonder noodzaak naakt onder dezelfde deken liggen, wordt een *ta'zirat*-straf uitgevaardigd die kan oplopen tot 99 zweepslagen. Op het uit wellust kussen van een andere man staat een *ta'zirat*-straf tot 60 zweepslagen.¹⁰⁷

Om volgens het *hudud*-hoofdstuk van het Iraanse Wetboek van Strafrecht gestraft te worden moet de betrokkene vier maal voor een religieuze rechter bekennen, anders zal hij onder *ta'zirat* worden berecht. Deze getuigenis is alleen rechtsgeldig wanneer de betrokkene meerderjarig en geestelijk gezond is en de getuigenis uit vrije wil aflegt. Homoseksueel verkeer kan alleen bewezen worden door vier mannelijke getuigen, die de daad met eigen ogen hebben gezien, een getuigenis van een vrouw is niet geldig. Blijken de getuigenissen vals te zijn, dan worden de getuigen hiervoor vervolgd.¹⁰⁸ In theorie kan de rechter op grond van artikel 120 van het Wetboek van Strafrecht op basis van zijn eigen kennis die hij via rechtmatige kanalen heeft verkregen uitspraak doen. Hij moet daarbij wel de bron van zijn kennis nader kunnen specificeren.¹⁰⁹ Er zijn in de verslagperiode geen gevallen bekend dat de rechter artikel 120 in de praktijk heeft toegepast.

De *hadd*-straf vervalt als de beschuldigde vóór het afleggen van de verklaringen door de getuigen berouw toont. Toont hij echter na de getuigenverklaringen berouw, dan vervalt de straf niet.¹¹⁰

In artikel 127 van het Wetboek van Strafrecht wordt lesbische liefde omschreven als het homoseksuele spel van vrouwen met het geslachtsdeel van een andere vrouw. De bewijsvoering hiervoor is hetzelfde als voor mannelijke homoseksualiteit. De *hadd*-straf op lesbische liefde is echter niet de doodstraf, maar 100 zweepslagen voor iedere deelneemster. Er wordt geen verschil gemaakt tussen ‘actieve’ en ‘passieve’ deelneemsters, noch tussen moslims en niet-moslims. Liggen twee vrouwen die geen bloedverwanten zijn, zonder noodzaak, naakt onder dezelfde deken, dan wordt dit met een *ta'zirat*-straf van minder dan 100 zweepslagen bestraft. Gebeurt dit echter vaker en wordt iedere maal een *ta'zirat*-straf uitgevaardigd, dan volgt bij de derde maal een straf van 100 zweepslagen.¹¹¹

¹⁰⁷ Artikelen 121 tot en met 124.

¹⁰⁸ Artikelen 114 tot en met 119.

¹⁰⁹ Artikelen 120 juncto 105.

¹¹⁰ Artikel 126.

¹¹¹ Artikelen 127 tot en met 134.

Ook voor vrouwen geldt: na drie *hadd*-straffen volgt de doodstraf en berouw vóór het afleggen van de getuigenverklaringen resulteert in het kwijtschelden van de straf.

Ten slotte geldt dat het bij elkaar brengen van twee of meer personen met als doel homoseksuele contacten strafbaar is. De dader moet tweemaal een bekentenis afgeven en twee rechtschapen mannen moeten van de ‘koppelarij’ getuigen. Een man kan voor dit vergrijp 75 zweepslagen krijgen en voor 3 maanden tot een jaar worden verbannen. Een vrouw krijgt 75 zweepslagen.

Alcoholgebruik en -bezit

Het gebruik en bezit van alcohol is in Iran strafbaar. Op het in het openbaar drinken van alcoholische dranken staat twee tot zes maanden gevangenisstraf (artikel 701 van het Wetboek van Strafrecht), op het kopen, vervoeren of opslaan van alcoholische dranken drie tot zes maanden gevangenisstraf of 74 zweepslagen (artikel 702 van het Wetboek van Strafrecht), op het maken, verkopen, aanbieden of importeren van alcoholische dranken drie maanden tot 1 jaar gevangenisstraf en/of 74 zweepslagen en/of een boete tussen de 1,5 miljoen en 6 miljoen rial (artikel 703 van het Wetboek van Strafrecht), en op het runnen van een plaats waar alcoholische dranken worden geserveerd of het uitnodigen van andere mensen naar een dergelijke plaats drie maanden tot 2 jaar gevangenisstraf en 74 zweepslagen, en/of een boete tussen de 1,5 miljoen en 12 miljoen rial. Wanneer een combinatie van bovengenoemde overtredingen wordt begaan, wordt de maximale straf opgelegd (artikel 704 van het Wetboek van Strafrecht). Ook de artikelen 165-182 van het Wetboek van Strafrecht bevatten bepalingen inzake het nuttigen en verkopen van alcoholische dranken, waarop straffen staan die vergelijkbaar zijn met de bovengenoemde. Wanneer iemand voor een derde keer veroordeeld wordt voor het drinken van alcohol, kan de doodstraf volgen volgens artikel 179.

De genoemde straffen worden in de praktijk niet altijd opgelegd. Er zijn vele voorbeelden van bijvoorbeeld invallen op feestjes waar alcohol wordt geschonken, waarna zowel de bezoekers als de organisator een boete en een waarschuwing krijgen. In de verslagperiode meldde Amnesty International echter dat een Koerd in juni is veroordeeld tot de doodstraf op grond van artikel 179 van het Wetboek van Strafrecht. De zaak zou nog voorliggen bij het Hooggerechtshof.¹¹²

Bloedwraak en ‘eremoord’

De strafmaat bij een ‘eremoord’ of moord uit bloedwraak is minder dan bij een gewone moord.

¹¹²

AI Index, MDE 13/069/2005, 14 november 2005.

Wanneer het gaat om een vete waarbij diverse mensen betrokken zijn en die in moord resulteert, is de strafmaat 1 tot 3 jaar gevangenisstraf (artikel 615-1 van het Wetboek van Strafrecht).

Een man die getuige is van overspel door zijn vrouw met een andere man, en die zich ervan overtuigd heeft dat het overspel met de instemming van zijn vrouw is gebeurd, mag hen beiden direct doden (artikel 630 van het Wetboek van Strafrecht). Een dergelijke moord wordt volgens het Iraanse Wetboek van Strafrecht niet bestraft. Wanneer het overspel wordt gepleegd zonder de instemming van zijn vrouw, mag hij alleen de man doden (artikel 630 van het Wetboek van Strafrecht).

Wanneer een dader een moord heeft gepleegd bij een poging het leven, de integriteit, eer, kuisheid of het bezit van zichzelf of een ander te verdedigen, wordt de moord niet bestraft. Hierbij moet wel aangetoond worden dat de vrees gebaseerd was op redelijk bewijs, dat de verdediging proportioneel was en dat er geen assistentie van overheidsorganen of een minder radicale oplossing voorhanden was (artikel 625-9 van het Wetboek van Strafrecht).

Het is niet bekend of zich gedurende de verslagperiode gevallen van bloedwraak of 'eremoord' hebben voorgedaan.

Abortus

Abortus is in Iran niet toegestaan. Het parlement keurde in april 2005 een wet goed die abortus onder bepaalde omstandigheden legaliseert: abortus zal niet strafbaar zijn in gevallen waarin drie artsen en een jurist - gespecialiseerd in gezondheidwetenschappen - kunnen verzekeren dat de embryo 'geestelijk onvolwaardig' is of dat voortzetting van de zwangerschap de gezondheid van de moeder in gevaar zou brengen.¹¹³ De abortus moet binnen vier maanden plaatsvinden en beide ouders moeten toestemming verlenen tot het overgaan op abortus.¹¹⁴ De Raad van Hoeders keurde de wet echter af en stuurde deze terug naar het parlement om wijzigingen door te voeren. Als de Raad van Hoeders het daarna weer afkeurt, zal het voorgelegd moeten worden aan de Beoordelingsraad.¹¹⁵

Een niet-gehuwde vrouw die een abortus laat plegen zal niet om deze reden worden beschuldigd van overspel. Volgens artikel 73 van het Wetboek van Strafrecht is een zwangerschap op zichzelf onvoldoende reden om te spreken van bewezen overspel.

¹¹³ Reuters, ANP/DPA, 12 april 2005.

¹¹⁴ AFP, IRNA, 18 juli 2004 en IRNA, 20 juli 2004.

¹¹⁵ AFP, 9 mei 2005.

Strafzaken inzake het uitvoeren van een abortus worden in Iran door de openbare rechtbank behandeld. De straf op het uitvoeren van een abortus is een gevangenisstraf van zes maanden tot een jaar (artikel 623 van het Wetboek van Strafrecht). Wanneer degene die de abortus mogelijk maakt echter een arts, vroedvrouw of farmaceut is, kan een gevangenisstraf worden gegeven van twee tot vijf jaar (artikel 624). Iemand die een vrouw overhaalt een abortus te ondergaan, kan veroordeeld worden tot een gevangenisstraf van drie tot zes maanden. Een uitzondering op deze straffen is wanneer het leven van de moeder in gevaar was.

In alle gevallen dient tevens *diyeh* (smartengeld) betaald te worden. De *diyeh* wordt betaald door degene die de abortus heeft uitgevoerd of veroorzaakt, het kan hier overigens zowel om een bewuste als een onbedoelde abortus (bijvoorbeeld door een fout van de behandelende arts of vroedvrouw) gaan. In het geval dat de abortus de beslissing van de moeder van het embryo is, dient de moeder *diyeh* te betalen aan de vader van het embryo. Indien de vader overleden is, dient de moeder *diyeh* te betalen aan de ouders van de overleden vader en aan de eventuele andere kinderen van de moeder en overleden vader.

Indien de abortus onbedoeld verricht wordt, bijvoorbeeld door een fout van een dokter, dient de dokter *diyeh* te betalen aan de moeder en vader van het embryo.

De hoogte van de *diyeh* hangt af van de leeftijd van het embryo. Wanneer ‘de ziel zich nog niet heeft geopenbaard’ varieert het van 2% tot 10% van het volledige bloedgeld. Voor een abortus ‘nadat de ziel zich heeft geopenbaard’ geldt volledig bloedgeld voor een mannelijke foetus en half bloedgeld voor een vrouwelijke, aldus artikel 487 van de *diyeh*. Het volledige bloedgeld is vastgesteld op 180 miljoen rial, dit is ongeveer 18.000 euro.

Er zijn geen strafwetbepalingen waaruit blijkt dat het *ondergaan* van een abortus strafbaar is. Er zijn ook geen gevallen bekend van vervolging of bestraffing vanwege het ondergaan van een abortus. Wanneer echter de moeder verantwoordelijk wordt geacht voor de abortus, kan van haar betaling van *diyeh* worden geëist. Betaling van de *diyeh* wordt hier gezien als schadeloosstelling, niet als straf.

Sommige juristen zijn van mening dat de eis van volledige *diyeh* betaling bij een abortus na vier maanden tevens impliceert dat de uitvoerder van de abortus in aanmerking kan komen voor de doodstraf, wanneer dit door de benadeelde familie geëist wordt. Dit staat echter niet als zodanig in de wet en is evenmin de geldende rechtspraak.

Drugsgebruik

Iran heeft een aparte wet voor drugsdelicten: de anti-narcotica en drugswet die dateert uit 1988. De wet beslaat alle handelingen met betrekking tot drugs inclusief teelt, productie, consumptie, verkoop en distributie.

Vanaf de leeftijd van 16 jaar is een persoon, die in het bezit is van drugs of drugs gebruikt, teelt, importeert, exporteert, produceert, verkoopt dan wel distribueert, strafbaar. Indien de hoeveelheid drugs meer dan 50 gram is, bestaat de bestraffing uit een boete, zweepslagen en gevangenisstraf. Bij een hoeveelheid van meer dan vijf kilogram bestaat de straf uit 74 zweepslagen en levenslange gevangenisstraf. Wanneer de dader recidivist is kan de doodstraf opgelegd worden. Zaken waarbij de doodstraf opgelegd wordt, dienen te worden goedgekeurd door het hoogste rechtscollege. De rechterlijke macht betracht een zekere mate van flexibiliteit bij het bestraffen van drugsdelicten. Factoren zoals de verantwoordelijkheid voor een gezin worden in overweging genomen bij de strafbepaling. Over het algemeen zijn het alleen de drugsbaronnen, de georganiseerde drugscriminelen en gewapende drugsmokkelaars die de doodstraf daadwerkelijk opgelegd krijgen.

3.3.6 Arrestaties en detenties

Iran is partij bij het internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten dat arbitraire arrestaties en detenties verbiedt.

Artikel 32 van de Iraanse grondwet verbiedt deze eveneens. Desondanks komen arbitraire detentie, tijdelijke verdwijningen na aanhouding en detentie in geheime of niet-officiële gevangenissen voor.¹¹⁶

Vaak vinden dergelijke acties niet plaats door leden van de reguliere politie maar door personen in burger die vallen onder het ministerie van Informatie, onder de direct aan de Geestelijk Leider verbonden Revolutionaire Garde of onder een geheime politie gelieerd aan de rechterlijke macht. Aldus is naast het reguliere traject van het voorarrest sprake van een parallel circuit dat zich geheel onttrekt aan de rechterlijke controle.¹¹⁷ De VN-werkgroep inzake arbitraire detentie die Iran in februari 2003 bezocht, bevestigde het bestaan van geheime detentiecentra.

¹¹⁶ Human Rights Watch heeft op 7 juni 2004 onder de titel *Like the Dead in Their Coffins - Torture, Detention, and the Crushing of Dissent in Iran*, een gedetailleerd rapport uitgebracht over slachtoffers van arbitraire opsluiting, illegale ondervragingen, gedwongen bekentenissen en folteringen in Iran. Het rapport bevat getuigenissen van naar het Westen gevluchte journalisten waarvan de meeste onder een schuilnaam worden opgevoerd.

¹¹⁷ 'World Report 2005: Index', Human Rights Watch, pagina 1. US Department of State, *Iran Country Report on Human Rights Practices-2004*, 28 februari 2005, pagina's 4 en 5.

Onder andere de door de werkgroep zelf bezochte sector 209 van de Evin-gevangenis in Teheran.¹¹⁸ Er zijn betrouwbare berichten over het bestaan van een aantal andere geheime detentiecentra, die meestal onder het beheer van de Revolutionaire Garde staan. Het betreft soms woonhuizen, soms kelders van politiegebouwen en soms – zoals boven omschreven – onderdelen van reguliere gevangenissen. In deze detentiecentra worden gevangenen vaak voor lange tijd in eenzame opsluiting gehouden en worden zij regelmatig voor lange periode verhoord door de genoemde diensten. Indien een rechtszaak tegen betrokkenen aanhangig wordt gemaakt, worden deze personen vaak kort voor de aanvang van het proces naar een reguliere gevangenis overgebracht. Gebleken is dat sommige gevangenen na hun eenzame opsluiting bekentenissen afleggen of soms in het openbaar voor de televisie berouw moeten tonen van hun daden.¹¹⁹

In het jaar 2000 werd een circulaire uitgevaardigd door het hoofd van de rechterlijke macht, waarin het familieleden werd toegestaan gevangenen te bezoeken. Volgens de VN-werkgroep inzake arbitraire detentie wordt de circulaire bij personen die wegens commune delicten zijn gedetineerd redelijk nageleefd, maar bij politieke gevangenen – met name diegenen die in een speciale afdeling voor eenzame opsluiting zitten – nauwelijks toegepast.¹²⁰

Het kan voorkomen dat politieke gevangenen (naast lange gevangenisstraffen) veroordeeld worden tot interne verbanning naar onherbergzame streken van Iran. Ook kan het zijn dat de opgelegde gevangenisstraf moet worden uitgezeten in klimatologisch onaangename oorden als Ahwaz of Bandar Abbas.

De Iraanse wet kent de mogelijkheid van vrijlating op borgtocht. Deze komt in de praktijk ook regelmatig voor. De hoogte van de borgtocht kan soms zeer hoog zijn, waardoor deze voor veel families niet is op te brengen.¹²¹

¹¹⁸ VN Commission on Human Rights, *Civil and Political Rights, including the Question of Torture and Detention. Report of the Working Group on Arbitrary Detention.* E/CN.4/2004/3/Add.2, 27 juni 2003, blz. 15-16.

¹¹⁹ AFP, 11 december 2004.

¹²⁰ VN Commission on Human Rights, *Civil and Political Rights, including the Question of Torture and Detention. Report of the Working Group on Arbitrary Detention.* E/CN.4/2004/3/Add.2, 27 juni 2003, blz. 11. Het is ook één van de aanbevelingen van Human Rights Watch aan het Iraanse regime om gevangenen toe te staan familieleden te ontvangen en familieleden beter te informeren over de lokatie en het welzijn van hun in gevangenschap verblijvende familielid (zie rapport *Like the Dead in Their Coffins - Torture, Detention, and the Crushing of Dissent in Iran*, Human Rights Watch, June 2004, Vol. 16, No 2(E), pagina 3).

¹²¹ VN Commission on Human Rights, *Civil and Political Rights, including the Question of Torture and Detention. Report of the Working Group on Arbitrary Detention.* E/CN.4/2004/3/Add.2, 27 juni 2003, blz. 16.

Indien iemand hierbij om welke reden dan ook een meldingsplicht heeft opgelegd gekregen en hij niet aan de meldingsplicht voldoet, zal de gestorte borgtochtsom worden geïncasseerd en aan de staatskas vervallen. Verdere sancties zullen niet volgen indien de persoon daarna weer in handen van de autoriteiten komt. Ook verlof gedurende de detentie komt voor. Bij een verlof dient eveneens een borgsom te worden gestort. Personen die niet terugkeren van verlof en later alsnog in handen van de justitie vallen, raken de betaalde borgsom kwijt en moeten de rest van hun straf uitzitten. Het komt voor dat hierbij dan in de gevangenis interne disciplinaire straffen als eenzame opsluiting voor bepaalde tijd worden opgelegd. Tot strafvervolgning leidt dit echter niet. Overigens is vrijlating op borgtocht en verlof wettelijk *niet* mogelijk bij personen die verdacht of veroordeeld zijn wegens spionage, delicten tegen de staatsveiligheid en delicten die vallen onder de *qesas*.¹²² In de praktijk zijn echter gevallen bekend waarbij desondanks verlof werd verleend, veelal vanwege medische redenen.

De leefomstandigheden in de niet-officiële detentiecentra en de gevangenissen waar veroordeelden zich bevinden voldoen niet aan de internationale standaarden. De leefomstandigheden in deze eerste categorie zijn volgens personen die daar kortere of langere tijd hebben doorgebracht, erbarmelijk. In deze centra ontbreekt het aan alle voorzieningen en is veelal sprake van eenzame opsluiting. De leefomstandigheden in de gevangenissen zijn ook niet goed. In juni 2005 brachten diverse mensenrechtenorganisaties een verklaring uit over de slechte behandeling van gevangengenomen dissidenten en eind 2005 ging een aantal politieke gevangenen, uit protest tegen de slechte omstandigheden in de gevangenissen, in hongerstaking, welke zij na zo'n zeven weken beëindigden.¹²³ De gevangenissen zijn vaak overvol en de hygiënische voorzieningen zijn onvoldoende om alle gevangenen te kunnen accommoderen. In de verslagperiode is volgens bronnen een nieuwe richtlijn uitgevaardigd over medische behandeling van zieke gevangenen.¹²⁴

¹²² Artikel 35 van het Iraanse wetboek van strafvordering bepaalt dat vrijlating op borgtocht van iemand die beschuldigd is van een 'serieuze misdaad' niet mogelijk is. Het artikel geeft vervolgens de categorieën aan. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om misdaden waarop de doodstraf of levenslang staat. Verder worden concreet genoemd o.a.: moord, ontvoering en delicten tegen de staatsveiligheid.

¹²³ 'Iran: jailed dissidents denied medical care', gezamenlijke verklaring van Human Rights Watch, Amnesty International, International Federation for Human Rights, Reporters Without Borders en Nobelprijswinnares Shirin Ebadi, 15 juni 2005. RFE/RL, 19 januari 2006.

¹²⁴ De richtlijn is een aanscherping van het reeds bestaande artikel 99 van de *Executive Bylaw of the Penitentiary Administration and Correctional Measures*. Voor medisch verlof is toestemming van de rechter nodig. De praktijk leert dat willekeur hierbij een grote rol speelt en dat zogenaamde 'high risk' gevangenen deze toestemming minder makkelijk verkrijgen.

Een groot deel van de gedetineerden zit gevangen voor aan drugs gerelateerde delicten en is zelf druggebruiker.¹²⁵ In 2003 en eerder verschenen berichten dat het HIV/Aids-virus zich snel over de gevangenispopulatie verspreidt.¹²⁶

3.3.7 Mishandeling en foltering

De Iraanse grondwet verbiedt elke vorm van foltering ter verkrijging van bekentenissen (artikel 38). Foltering of mishandeling voor andere doeleinden is nergens expliciet verboden. Deze weinig omvangrijke wettelijke waarborg tegen foltering en mishandeling wordt in de praktijk niet nageleefd. De Iraanse rechterlijke macht heeft dit in de verslagperiode zelfs toegegeven. Uit een in juli 2005 door de rechterlijke macht uitgegeven rapport blijkt dat in de gevangenissen mensenrechten op grote schaal worden geschonden.¹²⁷

Reeds in 2002 heeft het parlement een wet aangenomen die de praktijk van foltering en mishandeling verder aan banden moet leggen. Door afkeuring van de wet door de Raad van Hoeders is deze wet nog altijd niet in werking getreden. Het wetsvoorstel zou zijn voorgelegd aan de Beoordelingsraad. Ook het wetsvoorstel voor de toetreding tot het VN-antifolterverdrag is door de Raad van Hoeders telkens weer verworpen, zodat deze toetreding nog niet plaats heeft kunnen vinden. In 2004 is wel een ander wetsvoorstel inzake afschaffing van foltering door de Raad van Hoeders goedgekeurd. Dit wetsvoorstel is gebaseerd op een circulaire van Ayatollah Shahrudi van april 2004. In die circulaire worden politie, justitie en veiligheidsagenten opgeroepen zich te onthouden van fysieke mishandeling om bekentenissen van arrestanten te verkrijgen. Ook praktijken als het blinddoeken, het vastbinden en het beledigen van gevangenen zou moeten worden voorkomen. Het is afwachten hoe de circulaire en de uiteindelijke wet in de toekomst in de praktijk zullen uitwerken en hoe deze zich verhouden met het wetsontwerp inzake verankering van artikel 38 van de grondwet.

Mishandeling en foltering tijdens detentie

Hoewel mishandeling en foltering gedurende het gehele strafrechtelijke traject voorkomen, vinden deze het meest plaats tijdens het voorarrest, en dan met name in de niet-officiële detentiecentra.

¹²⁵ Volgens Iraanse autoriteiten zaten in de zomer van 2005 zo'n 133.000 personen gevangen (waarvan 4700 vrouwen en 5300 buitenlanders). IRNA, 26 juli 2005; RFE, 27 juli 2005; Sharq, 19 juni 2005.

¹²⁶ U.S. Department of State, *Iran Country Reports on Human Rights Practices – 2001* en Iran News, 17 december 2003.

¹²⁷ AFP, 24 juli 2005, BBC News, 25 juli 2005.

Gebruikte methodes zijn het toedienen van slaag met kabels en andere voorwerpen op de rug of voetzolen, het branden met sigaretten, ophanging aan de armen, onthouding van slaap, uitkleden, bedreigingen en verbale intimidatie. Volgens Human Rights Watch ervaren de meeste ex-gedetineerden eenzame opsluiting voor onbepaalde periode echter als de zwaarste methode van mishandeling en foltering.¹²⁸ In januari 2005 ontkenden de Iraanse autoriteiten overigens het bestaan van cellen voor eenzame opsluiting. Volgens een woordvoerder van de rechterlijke macht zijn er wel ‘suites’ voor tijdelijke eenzame opsluiting. Deze zogenaamde suites zouden van dezelfde faciliteiten als andere cellen zijn voorzien.¹²⁹

Tot strafvervolgning van daders van foltering of mishandeling komt het nauwelijks. Klachten inzake foltering of mishandeling worden door de autoriteiten amper onderzocht en wanneer het wel tot een onderzoek komt, worden de resultaten vaak niet bekend gemaakt.¹³⁰

Lijfstraffen

De op de *sjari*'a gebaseerde Iraanse wetgeving kent een aantal lijfstraffen, die door de rechter kunnen worden opgelegd bij veroordeling wegens een strafbaar feit.

Geseling is een sanctie die volgens het Iraanse Wetboek van Strafrecht staat op delicten als het bezit van alcohol en prostitutie. Volgens de Iraanse wetgeving worden mannen staand en met alleen de geslachtsdelen bedekt geseseld, terwijl dit bij vrouwen zittend en geheel gekleed zou gebeuren. Meestal kunnen echter ook mannen hun bovenkleding aanhouden.

Buiten de wettelijke restrictie dat zweepslagen niet toegediend mogen worden op gezicht, hoofd en schaamstreek, zijn er voor zover bekend geen algemene restricties met betrekking tot de ernst van het lichamenlijk letsel dat door de geseling mag worden toegebracht.

Wel is bekend dat verdachten soms een beroep doen op hun gezondheidstoestand in de hoop dat hier rekening mee wordt gehouden. Hieraan wordt echter niet altijd gehoor gegeven.

¹²⁸ *Like the Dead in Their Coffins - Torture, Detention, and the Crushing of Dissent in Iran*, Human Rights Watch, June 2004, Vol. 16, No 2(E), pagina's 12 en 19.

¹²⁹ AFP, 17 januari 2005.

¹³⁰ In de zaak van de Iraans-Canadese fotografe Zahra Kazemi, die in 2003 in detentie is overleden (zie hierover het algemeen ambtsbericht Iran van februari 2005, pagina 49) werd in juli 2004 de vermeende dader, inlichtingenofficier Ahmadi, vrijgesproken. Deze vrijspraak werd in november 2005 in hoger beroep gehandhaafd, maar er werd wel opdracht gegeven het onderzoek naar de toedracht van de dood te heropenen vanwege de mogelijkheid dat anderen dan Ahmadi erbij betrokken waren, CBC News, 16 november 2005.

Voorts bestaat voor de rechter de mogelijkheid om de zweepslagen toe te laten brengen met de Koran onder de arm van de beul, wat een zekere verlichting van de straf inhoudt. Het is onbekend in hoeveel en welke gevallen de bestraffing op deze wijze toegepast wordt. De afranselingen vinden soms in het openbaar plaats.

Een andere straf voor delicten als diefstal is het afhakken van ledematen. Tijdens de tweede ronde van de mensenrechtendialoog tussen Iran en de EU¹³¹ werd een moratorium op deze amputatie toegezegd. In de verslagperiode werd echter door de media melding gemaakt van een geval van amputatie: in Ahvaz werd het linkerbeen van een man in het openbaar geamputeerd. Dit vanwege een (gewapende) beroving.¹³² In Teheran werd een man veroordeeld tot het afhakken van zijn hand en drie jaar gevangenisstraf, ook wegens diefstal.¹³³

Lijfstraffen die zijn opgelegd op grond van de *ta'zirat* kunnen soms worden afgekocht. Het is aan de individuele rechter om te bepalen wanneer en in welke mate dit kan.

3.3.8 Verdwijningen

Verdwijning van personen komt voor. Verdwijningen in Iran hangen nauw samen met de in paragraaf 3.3.6 besproken detenties in niet-officiële detentiecentra. Achteraf, vaak weken later, komt alsnog informatie beschikbaar over de eerder verdwenen personen.

Vaak bleken deze personen inderdaad te zijn gearresteerd en in detentie te verkeren. Meestal wordt echter niet bekend op welke locatie deze personen zich in detentie bevinden. Ook de gedetineerden zelf weten dit vaak niet.

3.3.9 Doodstraf

In het Iraanse strafrecht kan voor een groot aantal delicten de doodstraf worden opgelegd. Het betreft onder andere de delicten moord, gewapende roofoverval, straatroof, hoogverraad, verkrachting, overspel, incest, spionage, deelname aan een staatsgreep en drugsdelicten.

Volgens Amnesty International werden in 2004 in Iran, na China, de meeste doodvonnissen voltrokken, te weten 159.¹³⁴

¹³¹ Zie over deze dialoog paragraaf 3.2.1 van dit ambtsbericht.

¹³² ISNA, 27 november 2005; AFP, 29 november 2005.

¹³³ Sharg, 1 december 2005.

¹³⁴ 'Facts and figures on the death penalty', Amnesty International, AI Index ACT 50/006/2005, 5 april 2005 via www.amnesty.org, geraadpleegd op 13 december 2005.

Ook in de verslagperiode zijn doodstraffen uitgesproken en voltrokken.¹³⁵ De wijze waarop de doodstraf ten uitvoer werd gebracht is (publiekelijke) ophanging. Executies door onthoofding en steniging hebben zich voor zover bekend niet voorgedaan.

Het hoofd van de rechterlijke macht heeft in december 2002 alle rechters in het land aanbevelingen gestuurd, waarin hij aandringt om in plaats van steniging alternatieve straffen op te leggen. In dit kader wordt wel gesproken van een de facto moratorium op steniging. De aanbeveling lijkt echter niet door alle rechters te worden gerespecteerd. In mei 2005 verscheen het bericht dat een vonnis tot steniging was opgelegd aan een vrouw nadat zij haar minnaar had omgebracht. Dit werd echter weer ontkend door de Iraanse autoriteiten.¹³⁶ In oktober 2005 verscheen eenzelfde soort bericht: een vonnis tot steniging zou opgelegd zijn aan een vrouw wegens overspel.¹³⁷ Voor zover bekend zijn stenigingen sinds december 2002 niet uitgevoerd.

Doodstraf minderjarigen

In de verslagperiode en eerder is veel publiciteit geweest rondom oplegging van de doodstraf aan minderjarigen en het in enkele gevallen daadwerkelijk voltrekken van de vonnissen. Protestacties in 2004 richting de Iraanse autoriteiten leken hun vruchten af te werpen. De Iraanse gerechtelijke autoriteiten zeiden toen toe dat in de praktijk de doodstraf voor minderjarigen niet zou worden voltrokken.¹³⁸ Bovendien zou een wetsontwerp aan het parlement zijn voorgelegd met de bepaling dat delicten, waar de doodstraf op staat, gepleegd door minderjarigen (jonger dan 18 jaar) niet altijd mogen leiden tot de doodstraf.¹³⁹ Desondanks wordt aan minderjarigen nog steeds de doodstraf opgelegd en zouden in 2005 minstens zeven jeugdige misdadigers, dat wil zeggen jonger dan 18 jaar ten tijde van het plegen van het delict, daadwerkelijk zijn geëxecuteerd.

¹³⁵ Enkele voorbeelden: een man, veroordeeld voor het doden van twee broers, werd opgehangen (AFP, 10 maart 2005); drie mannen, veroordeeld voor verkrachting en moord, werden publiekelijk opgehangen (AFP, 11 mei 2005), twee mannen, veroordeeld voor drugshandel, werden in de gevangenis opgehangen (AFP, 6 juni 2005); drie gewapende overvallers werden publiekelijk opgehangen. Hun daden werden beschouwd als 'strijd tegen God' (Sharg, 7 juli 2005); twee Koerdische activisten werden opgehangen wegens hun 'oppositie tegen het Iraanse regime' (Iran Press News, 7 september 2005).

¹³⁶ Reuters, Iran Focus, 18 mei 2005

¹³⁷ ANP/AFP, 17 oktober 2005, 'Iran: death sentences of juvenile offenders and stoning sentences continue to be passed', Amnesty International press release, 20 oktober 2005.

¹³⁸ Zie de brief van de minister van Buitenlandse Zaken aan de Tweede Kamer van 25 oktober 2004 inzake kamervragen over oplegging van de doodstraf in Iran, kenmerk DAM-598/04.

¹³⁹ Het wetsontwerp zou momenteel ter goedkeuring voorliggen bij een commissie van het parlement. Volgens bronnen zal het nog minstens twee jaar kunnen duren voordat de wet bekrachtigd wordt. Zie ook pagina 19 over dit wetsontwerp.

Hiervan waren er twee jonger dan 18 jaar ten tijde van de executie.¹⁴⁰ Internationaal, bijvoorbeeld door de EU, wordt felle kritiek op deze gang van zaken geuit.¹⁴¹ In december 2005 riep de VN Speciale rapporteur inzake buitenwettelijke executies Iran op het doodvonnis tegen een 20-jarige Afghaan, die 16 was toen hij de misdaad pleegde, niet te voltrekken. Betrokkene werd evenwel opgehangen.¹⁴²

3.4 Positie van specifieke groepen

3.4.1 Dienstplichtigen/militairen

Rekrutering en oproep

In Iran worden alle mannen bij het bereiken van de leeftijd van 18 jaar in het kader van de dienstplicht opgeroepen om zich te laten keuren. Hiertoe dienen zij zich binnen een maand na het begin van het kalenderjaar (dat overeenkomt met 21 maart van de Gregoriaanse kalender) eerst te melden bij de militaire autoriteiten. Voor studenten bestaat de mogelijkheid om in aanmerking te komen voor uitstel van de dienstplicht. Studenten worden geacht direct na de studie alsnog hun dienstplicht te vervullen. Het is sinds 21 maart 2001 niet meer mogelijk de militaire dienst af te kopen. Bij het oproepbureau kan men kiezen voor het reguliere leger of de Revolutionaire Garde (*Sepah-e Pasdaran*). Degenen die voor het laatste kiezen worden vervolgens aan een selectie onderworpen. De selectie wordt min of meer willekeurig verricht. De laatste jaren speelt met name het opleidingsniveau een rol in het selectieproces. Ook connecties kunnen hierbij van invloed zijn.

Basistraining

Zowel rekruten van het reguliere leger als die van de Revolutionaire Garde volgen een basistraining. De duur van deze training beslaat een tijdvak van 8 weken tot 3 maanden. Bepalend voor de duur is het opleidingsniveau van de rekrut en het onderdeel waar hij wordt geplaatst. Voor de landmacht geldt bijvoorbeeld een militaire basistraining van 3 maanden.

¹⁴⁰ 'Iran: end juvenile executions', Human Rights Watch, 27 juli 2005; 'Iran: death sentences of juvenile offenders and stoning sentences continue to be passed', Amnesty International press release, 20 oktober 2005. Reuters, 20 juli 2005, AP, 23 en 26 juli 2005.

¹⁴¹ 'European Union expresses concern at reports of the public execution of youths in Mashad, Iran', EU verklaring, 26 juli 2005, geraadpleegd via www.eu2005.gov.uk op 14 december 2005.

¹⁴² 'UN Rights Expert urges Iran not to execute another juvenile', www.un.org/news, 13 december 2005.

De rekruten van de Revolutionaire Garde krijgen hun militaire basistraining in aparte kazernes met eigen diensten en faciliteiten. De training bestaat onder meer uit de vakken wapenkennis, wachtlopen, exerceren, lichamelijke opvoeding, ideologie en religie.

Dienstplichtperiode

De totale duur van de dienstplicht, inclusief de basistraining, bedraagt voor dienstplichtigen van zowel het reguliere leger als de Revolutionaire Garde 21 maanden. Een uitzondering op de aangegeven duur bestaat in het geval de dienstplicht is doorgebracht op een hardship-plaatsing. Bij plaatsing bijvoorbeeld aan de grens met Afghanistan of Irak geldt een dienstplicht (inclusief basistraining) van 18 maanden. Daarnaast kunnen sommige dienstplichtigen in aanmerking komen voor een verkorting van de dienstplichtduur met twee tot drie maanden, wanneer zij daartoe een verzoek hebben ingediend met een gegronde reden (bijvoorbeeld pasgehuwden of hoofden van familie). Iran kent geen vervangende dienstplicht.

Onttrekking aan de dienstplicht

Straffen voor het niet tijdig melden van dienstplichtigen bij de militaire autoriteiten staan vermeld in het Iraanse Militaire Wetboek van Strafrecht dat eind januari 2004 in werking is getreden. De straffen zijn in oorlogs- en vreedestijd verschillend. In vreedestijd kan een gevangenisstraf van drie maanden tot een jaar opgelegd worden of extra dienstitijd van drie maanden tot een jaar. In oorlogstijd geldt een gevangenisstraf van een jaar tot vijf. Veroordeling bij verstek is niet mogelijk.¹⁴³ Wanneer de dienstplichtige zichzelf na verloop van tijd meldt, varieert de straf in oorlogstijd van drie maanden tot twee jaar en in vreedestijd van verlenging van de dienstitijd tot gevangenisstraf van twee tot zes maanden.¹⁴⁴ Voor de wet van 2004 gold dat indien een persoon zich op een later moment alsnog meldde, in de praktijk echter geen straf opgelegd werd. Wel werd bij personen die zich niet tijdig meldden na hun afzwaaien het bewijs dat zij de militaire dienst vervuld hadden later afgegeven dan normaal. Dit zorgde ervoor dat de desbetreffende personen tot dat moment geen paspoort of rijbewijs kunnen verkrijgen. Of dit nog praktijk is onder de in 2004 in werking getreden wet is niet bekend.

Mannen die geboren zijn in het jaar 1354 of eerder, dat wil zeggen, vóór 21 maart 1976, en die zich reeds langer dan tien jaar aan de dienstplicht hebben onttrokken, kunnen amnestie verkrijgen en zonder de dienstplicht daadwerkelijk te vervullen een afzwaaikaart verkrijgen, waardoor de hindernis voor het verkrijgen van een

¹⁴³ Zie de artikelen 59 en 63 van het Iraanse Militaire Wetboek van Strafrecht.

¹⁴⁴ Zie het artikel 60 van het Iraanse Militaire Wetboek van Strafrecht. De strafmaat is afhankelijk van recidive en de termijn waarbinnen betrokkene zichzelf meldt, dat wil zeggen voor of na zestig dagen vanaf de eerste dag van desertie.

paspoort of rijbewijs wordt weggenomen. Volgens een hoge militair die verantwoordelijk is voor de dienstplicht zou het gaan om een groep van bijna 500.000 personen¹⁴⁵. Deze amnestie is in de praktijk daadwerkelijk toegepast. Er zijn diverse gevallen bekend van personen die inderdaad hun afzwaaikaart zonder enige moeite hebben kunnen verkrijgen.

Documenten

Na het afronden van de dienstplicht ontvangen alle dienstplichtigen van de Revolutionaire Garde en het reguliere leger een afzwaaikaart. Op een dergelijke afzwaaikaart staat het militaire registratienummer van de dienstplichtige vermeld. Iraanse mannen zijn niet verplicht de afzwaaikaart bij zich te dragen. In Iran kan een man pas een rijbewijs of paspoort verkrijgen na afronding van de militaire dienstplicht en na ontvangst van de afzwaaikaart. Hierop zijn echter uitzonderingen mogelijk. Zo is het wel mogelijk een rijbewijs te verkrijgen in geval van uitstel van militaire dienst, bijvoorbeeld vanwege studie. Ook iemand die onder de amnestiebepaling valt (zie hiervoor) kan een rijbewijs halen. En het komt ook voor dat iemand tijdens dienstdienst zijn rijbewijs al verkrijgt. De precieze voorwaarden en omstandigheden zijn niet helemaal duidelijk, maar betrokkenen moeten in ieder geval een officieel schrijven kunnen overleggen, zoals het bewijs van uitstel of vrijstelling of een brief van het *Military Service Office*. De mogelijkheid bestond al in 2003. Of het ook eerder mogelijk was is niet bekend.

3.4.2 Leden van specifieke oppositiebewegingen

Duidelijk zichtbare politieke activiteiten gericht op omverwerping van het onder de Geestelijk Leider ressorterende islamitische staatsstelsel in Iran strafvervolgung opleveren. Vervolging vindt plaats op grond van de artikelen 183-196 van het Wetboek van Strafrecht, die *mohareb* 'strijd tegen God' en *mofzed fi' l arz* 'verderf zaaien op aarde' strafbaar stellen en de artikelen 498-512 van het Wetboek van Strafrecht welke betrekking hebben op misdaden die de staatsveiligheid in gevaar zouden brengen. Zowel leden van gewapende oppositiegroeperingen als personen die deze organisaties ondersteunen, kunnen onder deze artikelen vallen. De straffen die volgens artikel 190 van het Wetboek van Strafrecht op deze delicten staan, zijn gevangenisstraf, lijfstraffen of in het zwaarste geval de doodstraf.

Mujaheddin-e Khalq Organization (MKO)

De Iraanse autoriteiten zijn zeer gevoelig voor de activiteiten van de illegale politieke beweging MKO, die nog altijd als de staatsvijand wordt beschouwd en begin mei 2002 op de EU-lijst van terroristische organisaties is geplaatst.

¹⁴⁵

Peyvand, 13 september 2003.

In de verslagperiode hebben geen aanslagen van de MKO op overheidsdoelen in Iran plaatsgevonden.

MKO-leden die terreuraanslagen op hun geweten hebben, kunnen de doodstraf krijgen. Actieve MKO-leden die geen aanslagen hebben gepleegd, krijgen vaak lange gevangenisstraffen opgelegd of worden scherp verhoord, waarna zij uiteindelijk weer worden vrijgelaten. Dit laatste houdt niet zonder meer in dat zij verder met rust worden gelaten. Vaak blijven hun gangen gevolgd worden en kan men Iran niet meer uitreizen.

Het in bezit hebben van MKO-materiaal zal zeker reden zijn een persoon nader te verhoren, wat kan resulteren in een langdurig voorarrest. Vervolgens kan celstraf worden opgelegd. Vooral wanneer tijdens het voorarrest is gebleken dat betrokkene actief lid of sympathisant van de MKO is (geweest), kan de detentie jaren duren. Als men bovendien wordt verdacht van betrokkenheid bij aanslagen, zijn gevangenisstraffen van 10 jaar of langer geen uitzondering.

In december 2004 meldde de minister van Informatie, Ali Yunesi, dat meer dan tien individuen, verbonden aan de MKO, waren opgepakt in verband met spionage met betrekking tot het Iraanse nucleaire programma.¹⁴⁶

De MKO-propaganda is binnen Iran breed bekend, doch blijkt nauwelijks aan te spreken. De Iraanse autoriteiten kennen de slechte reputatie van de MKO bij de bevolking, die voortkomt uit het feit dat de MKO in de Iran-Irak oorlog de kant van Irak koos. Gedurende het bewind van Saddam Hoessein heeft de MKO Irak als uitvalsbasis gehad.

In mei 2003 hebben de coalitietroepen de MKO in Irak ontwapend.¹⁴⁷ In december 2003 maakte de Iraakse regeringsraad bekend dat de daar aanwezige MKO-leden het land dienden te verlaten. Eind maart 2003 had de Iraanse minister van Informatie al aangekondigd dat MKO-leden die wilden terugkeren vanuit Irak op amnestie konden rekenen, indien zij zich niet hadden schuldig gemaakt aan moorden of aanslagen.¹⁴⁸ Een Iraanse NGO heeft een project opgezet, waarbij familieleden vanuit Iran naar MKO-leden in Noord-Irak gaan om hen te overtuigen terug te komen naar Iran.¹⁴⁹ In 2003 waren zo'n 100 MKO-leden uit Irak naar Iran teruggekeerd en hadden amnestie ontvangen.¹⁵⁰

¹⁴⁶ IRNA, 22 december 2004. Ook in augustus 2004 was een aantal 'atoomspionnen' gearresteerd volgens BBC Monitoring, 31 augustus 2004. In de verslagperiode is niets over eventuele processen vernomen.

¹⁴⁷ AFP, 17 mei 2003.

¹⁴⁸ O.a. Iraanse staatstelevisie IRIB en AFP, 27 maart 2003.

¹⁴⁹ Iran News, 7 april 2003.

¹⁵⁰ Zie het algemeen ambtsbericht Iran van april 2004, pagina 50.

En in een in december 2004 door de overheid geregisseerde ceremonie werden 28 MKO-ers na jarenlange afwezigheid herenigd met hun familie in het bijzijn van de media. De Iraanse autoriteiten wilden met deze ceremonie duidelijk maken dat berouwvolle MKO-leden probleemloos terug kunnen keren naar Iran en met open armen worden ontvangen. In februari en maart 2005 volgden nog eens zo'n 230 MKO-ers.¹⁵¹ Het valt echter volgens sommige bronnen te betwijfelen of hogere functionarissen van de MKO op een even warm onthaal kunnen rekenen als zij hun moederland weer betreden.¹⁵² Een groot aantal MKO-leden is vanuit Irak naar Jordanië of Europa gevlucht, maar enige duizenden zouden zich nog in kamp 'Ashraf' en in een aantal andere kampen ophouden. In juli 2004 verschenen berichten dat de meeste van hen een 'beschermd' status zouden hebben gekregen van de coalitiegroepen. In mei 2005 verscheen een rapport van Human Rights Watch waarin de MKO wordt beschuldigd van het mishandelen van dissidente leden.¹⁵³

Koerdische Democratische Partij van Iran (KDPi) en Komala (Komeleh)

De Koerdische Democratische Partij van Iran (KDPi) en de Komala (Komeleh) zijn verboden partijen, die van buiten Iran worden gecoördineerd. De Iraanse autoriteiten treden hard op tegen deze partijen. In september 2005 is een lid van de Komala geëxecuteerd wegens zijn 'strijd tegen God' (*mohareb*).¹⁵⁴

Party for a Free Life in Iranian Kurdistan (Pejak)

In de verslagperiode verscheen het bericht over een nieuwe, kleine en gewapende Iraans-Koerdische groepering: *Pejak*. De aanhang wordt geschat op 500 man die zich in de bergachtige grensgebieden van Iran, Turkije en Irak ophouden. De *Pejak* zou een onderdeel zijn van de Turkse PKK. Over de exacte identiteit van de groep en de doeleinden is echter nog niet veel bekend.¹⁵⁵

Monarchisten en communisten

Monarchistische en communistische bewegingen zoals *Derafsh-e Kaviani*, *Tudeh* en *Fedayeen Aghaliyat* zijn zeer klein van omvang en hebben de laatste jaren geen zichtbare activiteiten verricht. Het betreft hooguit enkele individuen die weinig organisatorische samenhang vertonen. Personen met een dergelijke sympathie worden derhalve niet in dezelfde mate als een bedreiging gezien als de MKO. De Iraanse autoriteiten richten hun aandacht vooral op sterke groeperingen en bewegingen.

¹⁵¹ AFP, 9 maart 2005.

¹⁵² In het AFP bericht van 9 maart 2005 wordt weergegeven dat een Iraanse functionaris had gemeld dat de amnestieregeling wordt toegepast op de lagere kaderleden.

¹⁵³ 'Iran: exiled armed group abusos dissident members', Human Rights Watch, 19 mei 2005.

¹⁵⁴ Bericht Amnesty International, AI Index: MDE 13/050/2005, 7 september 2005.

¹⁵⁵ 'Armed Kurds fomenting unrest in Iran pose security threat to Tehran', Financial Times, 29 augustus 2005.

Er zijn overigens geen aanwijzingen dat de Iraanse autoriteiten personen vervolgen louter vanwege het feit dat zij ten tijde van het regime van de Shah lagere of middenkaderfuncties bij de overheid hebben gehad.

3.4.3 Etnische groepen

Iran is een lappendeken van etnische minderheden. De Farsi sprekende Perzen maken nog niet de helft van de bevolking uit. De verschillende etnische minderheden zoeken allen wegen om hun identiteit te kunnen beleven. Er zijn in Iran geen of nauwelijks bewegingen van enige betekenis die afscheiding nastreven uit het staatsverband van de Islamitische Republiek. Volgens de Iraanse autoriteiten wordt niet gediscrimineerd op basis van ras. De etnische minderheden zelf ervaren dit anders en volgens de VN Speciale Rapporteur inzake adequate huisvesting worden etnische en religieuze minderheden op het terrein van huisvesting achtergesteld.¹⁵⁶

Arabieren

In het zuidwesten van Iran leven Arabieren. Zij bewonen de streek met de grootste oliereserves. Dit gegeven is bij sommigen van hen van invloed op het verlangen naar een eigen staat. De afkeer van het regime van Saddam Hoessein maakte aansluiting bij Irak echter geen optie. Het Iraanse regime was bekend met deze aspiraties en probeerde tot op zekere hoogte de bevolking in deze streek te paaien met positieve maatregelen. Onder de bevolking blijft echter het gevoel bestaan dat zij op sociaal en economisch gebied door de regering in Teheran achtergesteld worden.

In de verslagperiode is de Iraanse politie vanaf april diverse malen slaags geraakt met etnische Arabieren in de provincie Khuzestan. Hierbij viel een aantal doden en werden veel mensen gearresteerd. Plannen van de overheid om de etnische samenstelling van de provincie te wijzigen, zouden de aanleiding voor de onrust zijn. De Iraanse overheid ontkende deze plannen.¹⁵⁷ Ook vonden in april en oktober 2005 en januari 2006 bomaanslagen plaats in de hoofdstad Ahvaz. Met de onrust lijkt de wens naar een bepaalde mate van autonomie meer geuit te worden.

¹⁵⁶ Informatie ontleend aan het verslag van de VN Speciale Rapporteur inzake adequate huisvesting. Hij bracht van 19 tot 31 juli 2005 een bezoek aan Iran. 'UN expert on housing rights concludes visit', United Nations Press Release, 8 augustus 2005, geraadpleegd via www.unhchr.ch op 28 november 2005.

¹⁵⁷ ANP/AFP, 16 april 2005; Reuters, 27 juli 2005; 'Iran: reports of ethnic violence suppressed', Human Rights Watch, 10 mei 2005.

Azeri

De Turks sprekende Azeri's zijn in aantal de tweede etnische groep in Iran. Zij zijn voor het overgrote deel sji'iet en voegen zich naadloos in de Islamitische Republiek. Ook in Teheran wonen erg veel Azeri's. Geestelijk Leider Khamenei is zelf Azeri. Er is een beweging die opkomt voor de culturele rechten van de Azeri's. Er is een radiozender en er zijn Azeri-kranten. In Iran is er van een afscheidingsbeweging geen sprake. Vanuit Bakoe wordt vaak geageerd tegen Iran en wordt het voorgesteld als zouden veel Azeri's zelfstandigheid of aansluiting bij Azerbeidjaan verwelkomen. Vanuit Iran kan dit allerminst worden bevestigd.

Baluchi

Met de Arabieren behoren de aan de Pakistaanse grens wonende Baluchi tot het armste deel van de bevolking. De provincie Baluchistan staat bekend als belangrijk transportgebied van drugssmokkel van Pakistan en Afghanistan naar West-Europa en elders. Iraanse veiligheidsdiensten zijn als bestrijders van de drugssmokkel bijzonder sterk vertegenwoordigd in de regio. Regelmatig verschijnen in de Iraanse pers berichten over gewapend treffen tussen drugsbendes en Iraanse veiligheidstroepen, waarbij aan beide zijden slachtoffers vallen.

Koerden

De meeste aandacht van de autoriteiten in Teheran gaat uit naar de Koerden in het noordwesten. In het verleden is er sprake geweest van vervolging van separatistische Koerden.

De Iraanse strijdkrachten bewapenen burgers in het noordwesten van Iran om zo een civiel defensieapparaat op te zetten. De gevolgen van de militaire acties in Iraans-Koerdisch gebied en de bewapening van civiele milities hebben veel Iraanse Koerden doen vluchten.¹⁵⁸

Evenals in de provincie Khuzestan braken in het Koerdische noordwesten van Iran met name in juni, juli en augustus 2005 diverse rellen uit. De onrust zou een uiting zijn van de frustratie die onder de Koerden leeft over de miskenning door de Iraanse autoriteiten van hun rechten. Koerden klagen al langere tijd over de sociaal-economische discriminatie die zij ondervinden, over onvoldoende mogelijkheden voor politieke representatie en eisen meer ruimte voor Koerdische culturele behoeften. Andere bronnen beweerden dat demonstranten meer autonomie voor de Koerdische regio eisten. De Iraanse (staats)media weet de onrustige situatie aan 'criminele elementen' en het Iraanse ministerie van Buitenlandse Zaken ten slotte beschuldigde de VS en het VK van het aanwakkeren van de etnische onrust onder de Koerdische (en Arabische) minderheden.

¹⁵⁸

Vergelijk 'Iranian Kurd refugees – different destinies and destinations', www.unhcr.ch, 26 november 2004 en RFE/RL newsletter, 1 december 2004.

Een en ander kon echter niet geverifieerd worden. Waarnemers werd de toegang tot de regio ontzegd.¹⁵⁹

Er zouden tijdens de rellen zo'n 17 doden gevallen zijn en honderden gewonden. Tevens zouden zeker 1200 demonstranten gearresteerd zijn. Volgens onverifieerbare bronnen zouden nog zo'n 60 personen gevangen worden gehouden. Tijdens de rellen werden diverse dag- en weekbladen verboden en journalisten gearresteerd. Verder zouden call centres de opdracht hebben gekregen telefoongesprekken te monitoren en de namen van degenen die internationale gesprekken voerden, te melden.¹⁶⁰

Drie Koerdische mensenrechtenactivisten zouden 21 december 2005 aangeklaagd zijn voor hun rol in de onlusten. Ze werden beschuldigd van handelingen 'tegen de nationale veiligheid', 'collaboratie met de Koerdische verzetsbeweging', 'het organiseren van onrust' en 'het ophitsen van de publieke opinie'. De zitting vond achter gesloten deuren plaats.

3.4.4 Homoseksuelen

Hoewel homoseksualiteit in het openbare leven een taboe is, is het voor homoseksuele mannen en vrouwen niet totaal onmogelijk om op maatschappelijk en sociaal gebied te functioneren. Het is daarbij volgens bronnen wel zaak, hoe vervelend ook, niet al te openlijk voor de seksuele geaardheid uit te komen. Er zijn parken, websites en digitale nieuwsbrieven waar homo's vrij met elkaar in contact komen.¹⁶¹

In de verslagperiode is veel discussie ontstaan rondom diverse veroordelingen tot de doodstraf en daadwerkelijke executies van jonge Iraanse mannen. Het begon met de executie van twee personen op 19 juli 2005 te Mashad.

Diverse homobewegingen in het westen, aangevoerd door de Britse homorechtengroep Outrage! en de in Washington gestationeerde Human Rights Campaign, claimden dat de twee personen zijn geëxecuteerd op grond van hun seksuele geaardheid.¹⁶²

¹⁵⁹ BBC News, 26 juli 2005.

¹⁶⁰ 'Iran: security forces kill Kurdish protestors', Human Rights Watch, 11 augustus 2005.

¹⁶¹ UK Immigration and Nationality Directorate Home Office, Iran Country Report (6.179 t/m 6.188), april 2005; 'Iran accepteert 'foutjes' van God', NRC Handelsblad, 22 augustus 2005.

¹⁶² O.a. 'Executie jonge homoseksuelen in Iran is onaanvaardbaar en barbaars', persbericht COC Nederland, 23 juli 2005.

De International Gay & Lesbian Human Rights Commission sprak dit echter tegen en volgens Scott Long, woordvoerder van Human Rights Watch, ging het om speculaties die door een onbetrouwbare website waren verspreid. Hij concludeerde op basis van een uitgebreid interview in het Iraanse dagblad Quds met de vader van de 13-jarige jongen die verkracht zou zijn en op basis van de Iraanse rechtbankverslagen dat de personen ter dood veroordeeld zijn omdat ze iemand hebben verkracht. *'A whole tissue of speculation has been woven around mistranslations and omissions and this has been solidified into a narrative that this is a gay rights issue'*.

De International Gay & Lesbian Human Rights Commission, Human Rights Watch en Amnesty International legden het accent, net als de Europese Unie, op het minderjarigheidsaspect in combinatie met de doodstraf.¹⁶³

De Iraanse autoriteiten ontkenden ook dat betrokkenen zijn geëxecuteerd omdat zij homoseksueel waren. Volgens een door de minister van Buitenlandse Zaken ontvangen Iraanse diplomatieke nota betrof het executie van twee meerderjarige mannen die zich zouden hebben schuldig gemaakt aan beroving, kidnapping en verkrachting van een minderjarige.

Het EU-Voorzitterschap ten slotte had op 22 augustus een gesprek met het Iraanse ministerie van Buitenlandse Zaken om opheldering over de reden van de executie en het Iraanse beleid te krijgen. Ook tijdens dit gesprek werd herhaald dat betrokkenen voor concrete misdaden terechtgesteld zijn.

De minister van Buitenlandse Zaken gaf aan dat het moeilijk blijft om met zekerheid te zeggen wat de exacte reden is geweest, maar dat het merendeel van deze bevindingen er niet op duidt dat de veroordelingen louter en alleen vanwege homoseksualiteit hebben plaatsgevonden.¹⁶⁴

¹⁶³ 'Iran: end juvenile executions', Human Rights Watch, 27 juli 2005; 'Iran continues to execute minors and juvenile offenders', Amnesty International, AI Index MDE 13/038/2005, 22 juli 2005.

¹⁶⁴ Zie ook de brief van de minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie, d.d. 28 september 2005 over het besluit- en vertrekmoratorium voor homoseksuele asielzoekers uit Iran. Zie voorts de antwoorden van de minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie en de minister van Buitenlandse Zaken aan de Tweede Kamer op kamervragen over de veiligheid van een homoseksuele asielzoeker uit Iran, van 28 september 2005. Zie voorts ook de brieven van de minister van Buitenlandse Zaken aan de Tweede Kamer d.d. 26 augustus 2005 over het ter dood brengen van twee tieners in Iran, kenmerk DAM-390/05 en DAM-391/05, en de brief van 29 augustus 2005 met kenmerk DAM-382/05.

Na de executie in Mashad in juli 2005 verscheen in augustus het bericht dat op 27 of 28 augustus 2005 mogelijk opnieuw twee homoseksuelen in Iran zouden worden geëxecuteerd.¹⁶⁵ Het zou volgens de Iraanse autoriteiten echter wederom niet gaan om homoseksualiteit, maar om een 25-jarige man die veroordeeld werd voor ontvoering, verkrachting en drugsbezit. Over de andere persoon is niet veel bekend. De vonnissen zijn in de verslagperiode niet voltrokken. De zaken moeten nog voorgelegd worden aan het Iraanse Hoogerechtshof.¹⁶⁶

Ten slotte maakte de pers op 13 november 2005 melding van een openbare executie van twee jongemannen in Gorgan.¹⁶⁷ Ook hier claimden diverse organisaties dat het om homoseksualiteit zou gaan. Volgens de Iraanse autoriteiten echter zijn de twee mannen niet beschuldigd van het hebben van een homoseksuele relatie, maar is hun doodstraf gebaseerd op de beschuldigingen van ontvoering, verkrachting en afpersing.¹⁶⁸

De weerlegging door de Iraanse autoriteiten in alledrie de zaken dat het om homoseksualiteit zou gaan, bevestigt de bevinding van waarnemers ter plaatse dat de laatste jaren de beschuldiging van sodomie op zichzelf nooit de primaire aanklacht is geweest voor een doodstrafvonnis in Iran. Als in een doodstrafvonnis beschuldiging van sodomie voorkomt, blijkt dit tot nu toe om een subsidiaire tenlastelegging te gaan, die naast zwaardere beschuldigingen als ontvoering en verkrachting staat. Die zwaardere beschuldigingen leiden dan tot het doodstrafvonnis.¹⁶⁹

3.4.5 Vrouwen

Van 29 januari tot 6 februari 2005 heeft de VN Speciale Rapporteur inzake vrouwenrechten een bezoek aan Iran gebracht. Zij erkende positieve ontwikkelingen als het hoge aantal vrouwelijke studenten en het onderzoek dat wordt verricht om het geweld tegen vrouwen tegen te gaan.

¹⁶⁵ 'Weer jonge homo's in Iran tot de strop veroordeeld', Volkskrant 16 augustus 2005; 'Two more executions planned in Iran', www.gaycitynews.com, 26 augustus 2005.

¹⁶⁶ RFE, RL 30 augustus 2005.

¹⁶⁷ Iran Focus, 13 november 2005; 'Iran: two more executions for homoseksual conduct', Human Rights Watch, 27 november 2005.

¹⁶⁸ Zie ook de brief van de minister van Buitenlandse Zaken aan de Tweede Kamer d.d. 23 december 2005 ter beantwoording van de kamervragen over het ophangen van homoseksuelen in Iran, kenmerk DAM-585/05.

¹⁶⁹ Vergelijk ook UK Immigration and Nationality Directorate Home Office, Iran Country Report (6.179 t/m 6.188), april 2005.

Aan de andere kant sprak zij juist haar zorg uit over het geweld tegen vrouwen dat nog steeds plaatsvindt. Ook noemde de rapporteur de ongelijke positie van de vrouw in wetgeving en rechtspraak welke de discriminatie van vrouwen bestendigen.¹⁷⁰

Arbeidsmarkt

In de Iraanse grondwet wordt het gezin genoemd als de hoeksteen van de samenleving en de vrouw als de hoeksteen van het gezin. Vrouwen worden gezien als verzorgend van aard en over het algemeen wordt van hen verwacht dat zij functies bekleden die bij hun 'aard' passen. Zo worden naast het moederschap functies in het onderwijs en de medische zorg als passend voor vrouwen gezien. Op deze delen van de arbeidsmarkt zijn vrouwen zelfs absoluut noodzakelijk, gezien de verklaring van meisjesscholen tot "man-vrije" zones en de (in de praktijk niet volledig gerealiseerde) segregatie van de medische zorg. Zonder vrouwelijk onderwijzend personeel en vrouwelijke artsen zouden de vrouwen in Iran onderwijs en medische zorg moeten ontberen. De meeste werkende vrouwen in Iran zijn actief in deze sectoren. Hun participatie op andere vlakken van de arbeidsmarkt wordt ontmoedigd dan wel verboden. Overigens is circa 60% van de studenten op de universiteit vrouw.

Volgens artikel 28 van de Iraanse grondwet mag iedereen zelf bepalen wat voor werk hij of zij graag zou willen verrichten, zolang dit maar binnen de islamitische principes past, en niemand schaadt. Voor vrouwen gelden echter enkele wettelijke beperkingen. Zo is het vrouwen volgens de Arbeidswet verboden om zwaar en gevaarlijk werk te verrichten. Verder is het volgens artikel 1117 van het Burgerlijk Wetboek de man toegestaan om zijn vrouw te verbieden bepaalde werkzaamheden te verrichten wanneer deze het gezin op de een of andere manier kwaad berokkenen.¹⁷¹

Ook buiten het onderwijs en de medische zorg zijn vrouwen actief, maar in veel mindere mate. Hogere posities, zoals bijvoorbeeld die van president, zijn voor vrouwen nog uitgesloten. In voorgaande jaren zijn er evenwel enige ontwikkelingen geweest waaruit duidelijk wordt dat er naar mogelijkheden wordt gezocht om het arbeidsterrein voor vrouwen te verruimen. Zo zijn er inmiddels vrouwelijke buschauffeurs en politieagenten. Ook in de rechterlijk macht neemt het aantal vrouwen toe.

¹⁷⁰ 'United Nations Women's Rights Expert concludes visit to Iran', UN Press release, 8 februari 2005, geraadpleegd via www.unhchr.ch geraadpleegd op 28 november 2005. De VN Speciale Rapporteur inzake vrouwenrechten bracht een bezoek aan Iran van 29 januari tot 6 februari 2005.

¹⁷¹ Een rechtbank in Teheran verbood een vrouw nog langer te werken nadat haar man hierover geklaagd had. Volgens het huwelijkscontract mocht de vrouw alleen werken als huisvrouw en niet buitenshuis, AFP, 7 augustus 2005.

Er zijn enkele vrouwen werkzaam als rechter in het onderdeel van de rechterlijke macht dat gaat over de tenuitvoerlegging van veroordelingen.

Rechtsongelijkheid

De positie van de vrouw in het Iraanse strafrecht en het familie- en erfrecht is niet gelijk aan die van de man. Zo bedraagt het bloedgeld bij het doden van een vrouw de helft van het bedrag dat dient te worden betaald bij het doden van een man.¹⁷²

En wanneer de echtgenoot overlijdt ontvangt de vrouw slechts de helft van zijn nalatenschap, terwijl de man bij overlijden van zijn echtgenote de totale nalatenschap kan erven (bij afwezigheid van andere erfgenamen). Een wetsvoorstel van het vorige parlement om deze ongelijkheid op te heffen is verworpen door de Raad van Hoeders.¹⁷³

Ook in deze verslagperiode heeft ondertekening en ratificatie van de UN Convention on the Elimination of Discrimination against Women (CEDAW) niet plaatsgevonden. Een wetsvoorstel daartoe werd door de Raad van Hoeders in 2004 verworpen wegens strijd met de islamitische wet.¹⁷⁴

Kledingvoorschriften

Van beide seksen wordt weliswaar geëist dat zij zich bescheiden kleden, maar aan vrouwen worden wat dat betreft strengere eisen gesteld dan aan mannen. Bij vrouwen mogen slechts hun gezicht en handen zichtbaar zijn. Tevens mogen zij geen make-up en felle kleuren dragen.

Onder het vorige hervormingsgezinde parlement werden afwijkingen van de islamitische kledingvoorschriften in toenemende mate gedoogd. Mannen met overhemden met korte mouwen en vrouwen met open schoenen en gelakte teennagels waren allang geen uitzondering meer. Verder droegen vrouwen steeds meer make-up en bedekte de hoofddoek steeds minder hoofdhaar. Het conservatieve parlement wil echter, vooral 's zomers, nog wel eens in het tegenoffensief gaan. Vrouwen worden dan door geüniformeerde overheidsdienaren aangehouden en op hun uiterlijk gecontroleerd; bijvoorbeeld door de gevreesde Comités ter Bevordering van Deugd en ter Bestrijding van Zedeloosheid (*Komiteye amr be ma'roof va nahi az monkar*). Het onderzoek wordt voortgezet in gereedstaande, speciaal ingerichte vrachtauto's en in ernstigere gevallen op het politiebureau. Overtreders van de kledingvoorschriften lopen het risico van geldboetes, hechtenis of zelfs geseling. Voorshands blijft het echter veelal bij een berisping en het advies de islamitische voorschriften te volgen.¹⁷⁵

¹⁷² Artikel 300 Wetboek van Strafrecht.

¹⁷³ 'Iran's legislators try to limit women's rights', New York Times, 22 september 2004.

¹⁷⁴ 'Iran reins in women's rights gains', Persian Journal, 23 september 2004.

¹⁷⁵ 'Iran police in fashion crackdown', BBC News, 21 juni 2004. Ook in deze verslagperiode verscheen het bericht dat de politie weer harder op zou treden, AFP, 19 april 2005.

Handelingsbekwaamheid

Vrouwen zijn in principe handelingsbekwaam, maar hebben voor het verrichten van bepaalde handelingen de toestemming nodig van hun man, vader of voogd. Dit is het geval bij het eerste huwelijk van een vrouw, het aanvragen van een paspoort en het reizen naar het buitenland. Wanneer een vader geen toestemming geeft, kan de vrouw zich – indien zij meerderjarig is – tot de notaris of een familierechtbank wenden. Indien de vader geen klemmende redenen kan aanvoeren waarom het huwelijk geen doorgang zou mogen vinden (bijvoorbeeld omdat de aanstaande echtgenoot crimineel, drugsverslaafd of werkeloos is), zal de rechtbank of notaris in de meeste gevallen de partners huwen.

Dienstplicht

Er is geen dienstplicht voor vrouwen noch kunnen zij dienst nemen als beroepsmilitair.

Reis- en identiteitsdocumenten

Vrouwen kunnen zelf een identiteitsbewijs en een paspoort bezitten. Zij kunnen het paspoort niet zelfstandig aanvragen, hiervoor is toestemming nodig van echtgenoot, vader of een ander mannelijk familielid.¹⁷⁶ In geval van afwezigheid daarvan kan een rechtbank echter toestemming verlenen om desondanks een paspoort uit te geven. De *shenasnameh* (identiteitsbewijs) wordt bij aangifte van de geboorte van een kind al uitgegeven.

Mishandeling en (seksueel) geweld

In geval van mishandeling kan in Iran aangifte worden gedaan bij de politie. Het slachtoffer dient zich te vervoegen bij het politiebureau van het eigen district. Indien de vrouw die aangifte doet van mishandeling door haar echtgenoot daarvan zeer duidelijke sporen draagt (hevig bloedend, zeer blauwe plekken), kan het gebeuren dat er terstond een politieagent met het slachtoffer mee naar haar woning gaat om de dader te ondervragen doch in de meeste gevallen zal deze later een oproep van de rechtbank (familierechtbank) ontvangen om nader te worden gehoord. Indien de persoon in kwestie weigert te verschijnen, zal betrokkene opnieuw een oproep ontvangen.

Indien het een zaak betreft waarbij sprake is van ernstige mishandeling, zal het slachtoffer door de politie spoedig na de aangifte worden doorverwezen naar de rechtbank. Deze zal vervolgens op advies van de politie een medisch onderzoek eisen door het *Forensic Medicine Office*. De bevindingen van de arts kunnen later als bewijs tegen de dader worden gebruikt.

¹⁷⁶

Voor een omschrijving van de aanvraagprocedure zie het algemeen ambtsbericht Iran van 10 februari 2003, pagina 52 in voetnoot 185.

Volgens de Iraanse *National Welfare Organisation* is tweederde van het aantal Iraanse vrouwen slachtoffer van huiselijk geweld. Hieronder wordt ook verstaan vernedering en het verhinderd worden om buitenshuis te kunnen werken.¹⁷⁷

Volgens de VN Speciale rapporteur inzake vrouwenrechten biedt de Iraanse wet geen bescherming aan vrouwen tegen huiselijk geweld en wordt het vrouwen door dure en lange juridische procedures, en de stigmatiserende werking die daarvan uitgaat, moeilijk gemaakt het geweld een halt toe te roepen.¹⁷⁸

Hoewel de noodzaak voor opvanghuizen voor weggelopen vrouwen door NGO's en regeringsinstanties wordt erkend, is er vooralsnog geen sprake van een goed functionerend opvangnetwerk. Over heel Iran zijn weliswaar opvanghuizen, door lokale autoriteiten gerund, maar de huizen voldoen beslist niet aan de westerse maatstaven. Vrouwen en meisjes kunnen hier alleen de nacht doorbrengen. Er zijn ook enkele private opvanghuizen actief in Iran, die meer begeleiding bieden. Veel is er verder niet over opvanghuizen bekend.

Echtscheiding

Vrouwen kunnen zelfstandig een procedure tot echtscheiding beginnen. Er zijn twee manieren waarop een vrouw een huwelijk kan laten ontbinden, *faskh* en *talaq*. *Faskh* houdt de nietigverklaring van het huwelijk in, terwijl *talaq* letterlijk de verstoting van de vrouw betekent, de man wordt dan als het ware verzocht zijn vrouw te verstoten. Gronden waarop een vrouw nietigverklaring (*faskh*) van het huwelijk kan aanvragen zijn het niet meer kunnen hebben van een normale seksuele relatie door castratie, impotentie of verwijdering van de geslachtsdelen van de echtgenoot of zijn krankzinnigheid tijdens het huwelijk.¹⁷⁹

Volgens het familierecht kan een vrouw een scheiding (*talaq*) aanvragen wanneer de echtgenoot faalt om haar te onderhouden of wanneer zijn behandeling van haar dermate slecht is dat voortzetting van het huwelijk 'ontbering en schade' voor haar veroorzaakt.¹⁸⁰ Sinds 1982 staan de gronden waarop een vrouw een echtscheiding kan eisen vermeld in het huwelijkscontract.¹⁸¹ Bij ondertekening van het contract moet de man echter onder elk van deze punten zijn handtekening hebben gezet.

Vrouwen die getrouwd zijn voor 1982 hebben deze punten dus niet in hun huwelijkscontract staan.

¹⁷⁷ AFP, 31 oktober 2005.

¹⁷⁸ 'United Nations Women's Rights Expert concludes visit to Iran, UN Press release, 8 februari 2005.

¹⁷⁹ Artikelen 1121, 1122 en 1125 van het Iraans Burgerlijk Wetboek.

¹⁸⁰ Artikelen 1129 en 1130 van het Iraans Burgerlijk Wetboek.

¹⁸¹ Voor een lijst van deze gronden zie het algemeen ambtsbericht Iran d.d. 10 februari 2003, blz. 53 en 54.

Deze vrouwen zijn te verdelen in twee groepen:

1. vrouwen die zijn getrouwd voor 1967. Slechts in een klein deel van de huwelijkscontracten uit deze periode staan voorwaarden. Wanneer zulke voorwaarden zijn gesteld kan een vrouw zich nog steeds daarop beroepen. Zijn deze voorwaarden echter niet gesteld, dan kan zij zich beroepen op de voorwaarden van *faskh* en scheiding zoals die in het familierecht staan.
2. in de huwelijkscontracten van vrouwen die zijn getrouwd tussen 1967 en 1982 staat een bepaling die hun het recht geeft van hun man te scheiden. Wanneer een vrouw in die periode is getrouwd en tevens een huwelijkscontract kan overleggen is deze stipulatie nog steeds geldig.¹⁸²

Huwelijk, kinderen, echtscheiding en overlijden van de partner worden allemaal genoteerd in de *shenasnameh* (identiteitsbewijs). Echtscheiding wordt tevens in het huwelijkscontract genoteerd. Of ook overlijden daarin wordt opgetekend is niet duidelijk.

Wanneer een van de partijen niet in Iran aanwezig is, is een echtscheiding bij volmacht mogelijk. Deze volmacht moet dan wel zijn gelegaliseerd door een Iraanse ambassade of Iraans consulaat en vervolgens door het Iraanse ministerie van Buitenlandse Zaken.

Gescheiden vrouwen

Er zijn geen wettelijke bepalingen die een gescheiden vrouw verbieden na een echtscheiding zelfstandig te wonen. Gebruikelijk is echter wel dat, wanneer er geen kinderen zijn, de vrouw terugkeert naar het ouderlijk huis. In het geval dat zij de voogdij over de kinderen heeft is het mogelijk dat zij zelfstandig woont.

Voor het functioneren van een gescheiden vrouw in de samenleving of op de arbeidsmarkt bestaan geen juridische beperkingen, doch wel maatschappelijke. Zo is het in de praktijk moeilijker voor een gescheiden vrouw om een baan te vinden en is hertrouwen moeilijk. Een man zal niet snel een gescheiden vrouw als eerste vrouw nemen.

Zwangerschap van ongehuwde vrouwen

Volgens artikel 73 van het Wetboek van Strafrecht kan zwangerschap van een ongetrouwde vrouw op zichzelf geen reden voor bestrafing zijn, tenzij (op grond van getuigenissen of bekentenissen) bewezen wordt dat zij overspel heeft gepleegd. Het is voor een ongehuwde moeder mogelijk om voor het betreffende kind een *shenasnameh* aan te vragen. Op het sociale vlak kunnen moeder en kind wel problemen verwachten.

¹⁸²

Mir-Hosseini, Ziba, *Marriage on Trial: A Study of Islamic Family Law*, Londen/New York, I.B. Tauris & Co Ltd. Publishers (1993) blz. 56.

Zij worden soms bijvoorbeeld door vrienden en kennissen gemeden of door familieleden verstoten. Deze ongehuwde moeders belanden daardoor soms op straat.

3.4.6 Minderjarigen

Opvangmogelijkheden

In Iran bestaat een opvangsysteem voor kinderen die geen ouders meer hebben. Zij worden in eerste instantie opgevangen door familieleden. Minderjarigen die om de een of andere reden niet langer bij familieleden kunnen verblijven, kunnen worden ondergebracht in opvangtehuizen ('residential centres') of pleeggezinnen. Het *Bureau for Residential and Foster Care* van *Behzisti*, de welzijnsorganisatie van de Iraanse regering, is verantwoordelijk voor de plaatsing van de kinderen.

Behzisti beheert momenteel ongeveer 350 opvangtehuizen. Het merendeel wordt gerund door NGO's en liefdadigheidsinstellingen, maar staan echter wel onder toezicht van *Behzisti*.

Voorts dragen het *Imam Khomeini Relief Committee* en de *Mostazafan* ('downtrodden', dat wil zeggen: vertrapten) *Foundation* – twee aan de Iraanse overheid gelieerde organisaties – ook verantwoordelijkheid voor achtergestelde kinderen.

In het geval een wees of kind van uit de ouderlijke macht gezette ouders de hulp van het *Bureau for Residential and Foster Care* van *Behzisti* zou inroepen, zou deze organisatie zeker zorgdragen voor opvang. In eerste instantie zou deze organisatie contact opnemen met de familieleden van het kind.

Weggelopen meisjes worden vaak wanneer ze in Teheran aankomen al op het busstation opgepikt door de politie, die ze naar een opvanghuis voor weggelopen meisjes brengt. In eerste instantie wordt gepoogd de meisjes terug te laten keren naar hun familie. Als dat niet lukt, blijven ze in het opvanghuis en krijgen daar een opleiding totdat ze 18 jaar oud zijn.

Voogdij

Na een echtscheiding kan de voogdij over de kinderen zowel aan de vader als de moeder worden toegewezen. Voor toewijzing van de voogdij aan de moeder geldt een maximumleeftijd voor de kinderen. Tot voor kort kon de voogdij uitsluitend aan de moeder worden toegewezen voor jongens tot en met twee jaar en meisjes tot en met zeven jaar.

Krachtens een wetswijziging in 2003 kan de voogdij thans aan de moeder worden toegewezen voor zowel jongens als meisjes tot en met zeven jaar. Bij het bereiken van de leeftijdsgrens gaat de voogdij automatisch over naar de vader.

Meerderjarigheid en handelingsbekwaamheid

In Iran zijn kinderen op jongere leeftijd meerderjarig dan dat ze handelingsbekwaam zijn. Volgens artikel 1210 van het Wetboek van Familierecht worden jongens meerderjarig bij het bereiken van een leeftijd van 15 volle maanjaren, meisjes bij een leeftijd van 9 volle maanjaren.¹⁸³ Op die leeftijd is een kind wettelijk gezien in de puberteit (hij of zij heeft de *senn-e bolugh*, de leeftijd des ondersheids, bereikt). Vanaf deze leeftijd mag men trouwen en valt men onder het volwassenenrecht, maar er zijn ook nog een aantal zaken uitgesloten. Zo is het personen onder de 15 jaar verboden om te werken (enige uitzonderingen in de wet, zoals landbouw, daargelaten). Tevens is het pas vanaf 18 jaar toegestaan zelfstandig een financiële transactie te verrichten, tenzij een persoon jonger dan 18 jaar van de rechtbank een verklaring heeft gekregen dat hij/zij daartoe capabel is.¹⁸⁴ Stemrecht geldt vanaf 15 jaar. In sociaal-cultureel opzicht worden jongeren van 16 en 17 jaar nog wel gezien als kinderen, tenzij ze getrouwd zijn.

Leerplicht

Leerplicht geldt vanaf 6 jaar. De lagere schoolperiode duurt normaliter 5 jaar.¹⁸⁵

Paspoort en identiteitsbewijs

Kinderen krijgen na geboorte een eigen *shenasnameh*. Ook een paspoort kan onmiddellijk na de geboorte worden aangevraagd. Minderjarigen hebben toestemming van hun vader of voogd nodig om een paspoort te verkrijgen.

¹⁸³ De leeftijd op de *shenasnameh* en in het paspoort is gerekend in zonnejaren.

¹⁸⁴ Ebadi, Shirin, 'Children Rights Convention and Child Rights in Iran' in *Azma: Cultural, Social & Political Magazine*, no.5, Nov. 1999.

¹⁸⁵ Committee on the rights of the child, *State Party Report: Islamic Republic of Iran*, 1998, <http://www.hri.ca/fortherecord1999/documentation/tbodies/crc-c-41-add5.htm>, VI Education, Leisure, Recreation and Cultural Activities.

4 Migratie

4.1 Migratiestromen

Migratie naar Iran

Mensen uit Bangladesh, Afghanistan en Pakistan proberen regelmatig illegaal de grens met Iran over te steken ofwel met het doel zich daar te vestigen of, en dat betreft het merendeel van de mensen, om door te reizen naar omliggende Arabische staten (smokkelactiviteiten spelen hierbij een grote rol). De meest gebruikte overgangplaatsen zijn gelegen in de provincie Sistan va Baluchstan of rond de Golf van Oman. Als ze bij de grens gepakt worden, worden ze in speciale kampen ondergebracht in afwachting van hun overzetting naar het land van herkomst. In sommige gevallen worden ze voor de rechter gedaagd en krijgen ze een boete opgelegd.¹⁸⁶

Migratie uit Iran

Vanwege de hoge werkloosheid is de wens om Iran te verlaten hoog, zeker onder jongeren. De meeste Iraniërs die Iran verlaten hebben bevinden zich in de Verenigde Staten, Canada, het Verenigd Koninkrijk, Duitsland, Frankrijk, de Verenigde Arabische Emiraten en Zweden.

Tijdens haar bezoek aan Iran werd de VN Speciale Rapporteur inzake mensenrechten van migranten door Iraanse autoriteiten geïnformeerd over de stappen die Iran onderneemt om de terugkeer van degene die het land illegaal hebben verlaten en terug willen keren te faciliteren. Met sommige landen zouden daartoe overeenkomsten zijn aangegaan en er zou een *Centre for Iranians Abroad* zijn opgericht. Dit orgaan richt zich op het beschermen van de rechten van Iraniërs in het buitenland en zet zich in voor het faciliteren van terugkeer.¹⁸⁷

¹⁸⁶

Informatie ontleend aan het rapport (dat kort na de vorige verslagperiode uitkwam) dat de VN Speciale Rapporteur inzake mensenrechten van migranten heeft uitgebracht. Zij bracht in februari 2004 een bezoek aan Iran. *Visit to the Islamic Republic of Iran, Report of the Special Rapporteur on the human rights of migrants*, E/CN.4/2005/85/Add. 2, 23 december 2004, pagina 7.

¹⁸⁷

Visit to the Islamic Republic of Iran, Report of the Special Rapporteur on the human rights of migrants, E/CN.4/2005/85/Add. 2, 23 december 2004, pagina 12. Overigens is in de praktijk (nog) niet veel merkbaar van dit *Centre for Iranians Abroad*. De enige rapporten die tot nu toe uitgebracht zijn betreffen de formatie en de inauguratie.

4.2 Activiteiten van internationale organisaties

In Iran zijn diverse internationale hulporganisaties actief, waaronder UNHCR, UNDP, UNODC, UNICEF, WFP, het Internationale Comité van het Rode Kruis (ICRC), Médecins Sans Frontières, Médecins du Monde en IOM.

De activiteiten van UNHCR in Iran richten zich op de opvang en gefaciliteerde terugkeer naar Afghanistan en Irak van vluchtelingen uit die landen.

Terugkeer Afghanen

Ten behoeve van de gefaciliteerde terugkeer van Afghanen heeft de UNHCR in april 2002 een repatriatieprogramma opgezet. In die tijd stonden zo'n 2,3 miljoen in Iran verblijvende Afghanen officieel geregistreerd.¹⁸⁸ Tot nu toe zijn zo'n 1,35 miljoen Afghanen teruggekeerd naar Afghanistan waarvan ongeveer 250.000 in de verslagperiode. Het programma zou in 2007 voltooid moeten zijn.¹⁸⁹ Terugkeer vindt voornamelijk naar de gebieden Kaboel, Herat en Nimruz plaats. Volgens de VN Speciale Rapporteur inzake mensenrechten van migranten wordt de aanwezigheid van de Afgaanse vluchtelingen door veel Iraniërs meer en meer als sociaal-economische last beschouwd, vooral na de val van de Taliban. Deze houding wordt veroorzaakt door de mening dat relatief veel geld voor de opvang uitgetrokken wordt en het gevoel dat veel Afghanen zijn betrokken bij de toenemende drugsmokkel.¹⁹⁰

Terugkeer Irakezen

Irakezen, Fayli-Koerden en Irakezen van Iraanse afkomst zijn na de val van Saddam Hoessein in groten getale naar Irak teruggekeerd.

Terugkeer naar Iran van uitgeprocedeerde Iraanse asielzoekers

UNHCR verzet zich niet tegen gedwongen terugkeer van uitgeprocedeerde afgewezen Iraanse asielzoekers, mits een zorgvuldige asielprocedure heeft plaatsgevonden.¹⁹¹

¹⁸⁸ *Visit to the Islamic Republic of Iran, Report of the Special Rapporteur on the human rights of migrants*, E/CN.4/2005/85/Add. 2, 23 december 2004, pagina 8. Volgens dit rapport zouden zich in Iran ook nog zo'n 300.000 *ongeregistreerde* Afghanen bevinden.

¹⁸⁹ BBC Monitoring, 3 november 2005.

¹⁹⁰ *Visit to the Islamic Republic of Iran, Report of the Special Rapporteur on the human rights of migrants*, E/CN.4/2005/85/Add. 2, 23 december 2004, pagina 8.

¹⁹¹ De brief is als bijlage opgenomen in het algemeen ambtsbericht Iran d.d. 10 februari 2003. Standpunten van later datum zijn niet bekend.

4.3 Beleid van andere Europese landen

België

De Belgische regering hanteert geen speciaal beleid voor specifieke groepen Iraanse asielzoekers. België acht terugkeer van uitgeprocedeerde asielzoekers naar Iran verantwoord. Gedwongen terugkeer van uitgeprocedeerde Iraanse asielzoekers vindt in de praktijk niet plaats, omdat Iran hier volgens België niet aan meewerkt.

*Denemarken*¹⁹²

Het Deense beleid ten aanzien van de terugkeer van uitgeprocedeerde asielzoekers is sinds het vorige ambtsbericht niet gewijzigd. De Deense regering kent geen speciale bescherming voor specifieke groepen Iraanse asielzoekers. Iran wordt veilig geacht voor de terugkeer van uitgeprocedeerde Iraanse asielzoekers. Terugkeer vindt ook daadwerkelijk plaats.

Verenigd Koninkrijk

De Britse regering kent ook geen speciaal bescherming voor specifieke groepen Iraanse asielzoekers. Iran wordt veilig geacht voor terugkeer. Terugkeer van uitgeprocedeerde asielzoekers vindt in de praktijk ook plaats. Het kan voorkomen dat zich problemen voordoen bij (gedwongen) terugkeer, omdat sommige Iraanse asielzoekers niet beschikken over geldige reisdocumenten en de Iraanse autoriteiten niet meewerken.

Zwitserland

Ook het Zwitserse beleid is sinds de vorige verslagperiode niet gewijzigd. Evenals België, Denemarken en het Verenigd Koninkrijk hanteert Zwitserland geen speciaal beleid voor specifieke groepen Iraanse asielzoekers. Terugkeer vindt plaats. Zwitserland geeft hierbij aan dat gedwongen terugkeer soms bemoeilijkt wordt vanwege het uitblijven van medewerking bij de afgifte van reisdocumenten door de Iraanse autoriteiten.

¹⁹²

Dit betreft informatie uit het vorige ambtsbericht. Niet gebleken is dat het beleid gewijzigd zou zijn.

5 Samenvatting

Met de verrassende overwinning van Mahmoud Ahmadinejad bij de presidentsverkiezingen in juni 2005 hebben de conservatieven alle staatsorganen weer in handen. Hoewel aan het einde van de verslagperiode inderdaad minder gunstige tekenen waren, is het dagelijks leven voor de gemiddelde Iraanse burger (nog) niet drastisch gewijzigd. De (sociale) vrijheden waren voorheen al beperkt en zijn dat nog steeds. Internationaal gezien staan de betrekkingen na het aantreden van de radicale regering onder druk.

Het Verdrag inzake uitbanning van alle vormen van discriminatie tegen vrouwen en het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontorende behandelingen of bestraffingen zijn nog steeds niet geratificeerd.

Sinds de drie jaar geleden ingevoerde EU-Iran mensenrechtendialoog is in Europese ogen onvoldoende vooruitgang geboekt op het gebied van de mensenrechten. Ook in deze verslagperiode kwamen schendingen op het gebied van mensenrechten voor. In de verslagperiode werd wederom een aantal kranten verboden en werden (on line) journalisten en NGO-leden gearresteerd. De gronden van arrestatie waren niet altijd duidelijk. Vaak werden laster, belediging van de islam, van regeringsleiders en van de republiek opgevoerd of gronden als het aanzetten tot publieke onrust en het in gevaar brengen van de staatsveiligheid. Het verblijf van de arrestanten bleef vaak langere tijd onbekend. De meeste arrestanten kwamen wel weer vrij gedurende de verslagperiode.

Naast de schending van de vrijheid van meningsuiting en persvrijheid bestaan zorgen over de houding van de Iraanse autoriteiten tegenover bekeringsijver van christelijke zijde. Vooral als het gaat om de zogenaamde huiskerken. In de verslagperiode zijn diverse christenen, die zich actief bezighielden met bekering, (tijdelijk) opgepakt en ondervraagd. Tot op heden zit nog één voorganger vast. Ondanks deze vorm van repressie en intimidatie blijft het in principe mogelijk voor geboren christenen en bekeerde moslims probleemloos te functioneren in de maatschappij. Alleen wanneer ze in de ogen van de Iraanse autoriteiten té actief naar buiten treden met hun geloofsovertuiging, kunnen ze in negatieve aandacht van de autoriteiten komen te staan.

De positie van de andere erkende religieuze minderheden - joden en zoroastriërs - is gelijk gebleven. Ook in de positie van de bahá'í is niets veranderd. Onderdrukking van bahá'í op het gebied van onderwijs, werkgelegenheid, huisvesting, reizen en culturele activiteiten vindt nog steeds plaats.

Het Iraanse rechtssysteem is gebaseerd op de islamitische wetgeving. De rol van de advocaat in het strafproces is beperkt. Met name de rechtsgang in de revolutionaire rechtbanken is nog altijd ver verwijderd van internationale standaarden, door onder andere slecht geschoolde rechters en aanklachten in zeer vage bewoordingen. Naast het reguliere strafrechtelijke voorarrest is sprake van een parallel circuit dat zich geheel onttrekt aan rechterlijke controle. De detenties in deze vaak geheime centra duren maximaal enkele maanden, waarna betrokkenen vlak voor de terechtzitting worden overgeplaatst naar een regulier detentiecentrum. Gedurende deze detentie is de verblijfplaats bij familie, vrienden en betrokken gedetineerde zelf vaak niet bekend.

Het is met name in de bovengenoemde inofficiële detentiecentra dat foltering en mishandeling voorkomen. Tot strafvervolging van daders van foltering of mishandeling komt het nauwelijks.

Lijfstraffen als zweepslagen komen nog altijd voor. Soms kunnen deze worden afgekocht. Op amputatie is een moratorium toegezegd tijdens de tweede ronde van de mensenrechtendialoog tussen Iran en de EU. Desondanks is in de verslagperiode door de media een geval van amputatie gemeld.

De doodstraf wordt in Iran nog altijd voltrokken. In december 2002 heeft het hoofd van de rechterlijke macht rechters opgeroepen om geen dood door steniging meer op te leggen. In de verslagperiode deden zich desondanks veroordelingen tot steniging voor, maar deze zijn niet uitgevoerd.

Duidelijk zichtbare politieke activiteiten gericht op omverwerping van het onder de Geestelijk Leider ressorterende islamitische staatsysteem kunnen in Iran strafvervolging opleveren. Het meest gevoelig zijn de autoriteiten voor activiteiten van de *Mujaheddin-e Khalq Organisation* (MKO). Na de val van het bewind van Saddam Hoessein in Irak hebben de Iraanse autoriteiten aangegeven dat uit Iran terugkerende MKO-leden op amnestie kunnen rekenen. In de verslagperiode en de periode daarvoor zijn enkele lagere MKO-kaderleden daadwerkelijk teruggekeerd.

Vrouwen zien zich in Iran nog altijd geconfronteerd met een groot aantal wettelijke en sociaal-maatschappelijke beperkingen.

België, Denemarken, het Verenigd Koninkrijk en Zwitserland achten terugkeer van uitgeprocedeerde Iraanse asielzoekers naar Iran verantwoord.

Literatuurlijst

Bij de totstandkoming van dit ambtsbericht zijn onder meer de onderstaande openbare bronnen geraadpleegd:

Agence France-Presse (AFP)

Amnesty International (www.amnesty.org), waaronder diverse public statements en press releases.

CIA World Factbook Iran, versie van 20 oktober 2005 (www.cia.gov)

Economist Intelligence Unit (www.eiu.com)
- Country Profile 2005 Iran

Human Rights Watch (www.hrw.org)

Iran News, Engelstalig Iraans dagblad

IRNA, officieel Iraans persbureau

Peyvand, Iraanse nieuwssite

Reuters

Reporters sans Frontières (www.rsf.org)

United Nations (www.un.org)
- Commission on Human Rights, Civil and Political Rights, including the Question of Torture and Detention. Report of the Working Group on Arbitrary Detention. E/CN.4/2004/3/Add.2, 27 juni 2003.

U.S. Department of State (www.state.gov)
- Iran Country Reports on Human Rights Practices – 2004, 28 februari 2005
- International Religious Freedom Report Iran, 8 november 2005.

Weekly Press Digest

Bijlage(n)

I Feiten en cijfermatige gegevens presidentsverkiezingen 2005

Kandidaten eerste ronde:

<i>Akbar Hashemi Rafsanjani</i>	Conservatief. Voormalig president van Iran en huidig voorzitter van de Beoordelingsraad.
<i>Mohammad Baquer Qalibaf</i>	Conservatief. Hij werd in 2000 tot hoofd van de politie benoemd.
<i>Mostafa Moin</i>	Hervormingsgezind. De minister van Cultuur en Hoger Onderwijs Wetenschap onder de vorige president.
<i>Mehdi Karroubi</i>	Hervormingsgezind. Parlementsvoorzitter van 2000 tot 2004.
<i>Ali Larijani</i>	Conservatief. Veiligheidsadviseur van de Geestelijk Leider en voormalig voorzitter van de Iraanse staatsomroep.
<i>Mahmoud Ahmadinejad</i>	Conservatief. Ten tijde van de verkiezingen burgemeester van Teheran.
<i>Mohsen Mehrzalizadeh</i>	Hervormingsgezind. Vice-president in de vorige regering en voorzitter van de nationale sportbond.
<i>Moshen Rezaie</i>	Onafhankelijke kandidaat. De secretaris van de Beoordelingsraad en voormalig voorzitter van de Revolutionaire Garde. Trok zich op 15 juni 2005 terug.

Resultaten eerste ronde¹⁹³:

Rafsanjani	20.8%
Ahmadinejad	19.3%
Mehdi Karroubi	17.5%
Mohammad Baqer Qualibaf	13.9%
Mostafa Moin	13.7%
Ali Larijani	5.9%
Mohsen Mehralizadeh	4.4%

Opkomst 62%.¹⁹⁴

Resultaten tweede ronde:

Ahmadinejad:	61,6%
Rafsanjani:	35,9%

Opkomst: 60%.

¹⁹³

Reuters, 18 juni 2005, BBC News, via www.newsvote.bbc.co.uk, 22 juni 2005.

¹⁹⁴

Reuters, ANP, AFP, 18 juni 2005.

II Samenstelling kabinet

President	Mahmoud Ahmadinejad
Vice-president	Parviz Davoudi
Buitenlandse Zaken	Manouchehr Mottaki
Binnenlandse Zaken	Hodjatoleslam Mostafa Pour-Mohammadi
Inlichtingen	Hodjatoleslam Gholamhossein Mohseni-Ejeie
Defensie	Mostafa Mohammad-Najar
Economische Zaken en Financiën	Davoud Danesh-Jafari
Handel	Seyed Massoud Mir-Kazemi
Cultuur en Islamitische begeleiding	Mohammad-Hossein Safar-Harandi
Industrie en Mijnen	Alireza Tahmasbi
Energie	Seyed-Parviz Fatah
Onderwijs	Mahmoud Farshidi
Onderzoek en Wetenschap	Mohammad-Mehdi Zahedi
Gezondheid	Kamran Bagheri-Lankarani
Landbouw	Mohammad-Reza Eskandari
Justitie	Jamal Karimi-Rad
Communicatie en technologie	Mohammad Soleimani
Coöperaties	Mohammad Nazemi Arekani
Transport	Moahhamd Rahmati
Sociale Zaken	Parviz Kazemi
Werkgelegenheid	Seyed-Mohammad Jahromi
Ruimtelijke ordening	Mohammad Saidi-Kia
Oliezaken	Kazem Vaziri-Hamaneh

III Kaart van Iran

